

Regional analyse

Lister

Næringsutvikling, attraktivitet og innovasjon

KNUT VAREIDE OG MARIT NYGAARD

TF-notat nr. 25/2014

Tittel: Regional analyse Lister
Undertittel: Næringsutvikling, attraktivitet og innovasjon
TF-notat nr: 25/2014
Forfatter(e): Knut Vareide og Marit Owren Nygaard
Dato: 28. april 2014
ISBN: 978-82-7401-708-5
ISSN: 1891-053X
Pris: 170,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Prosjekt: Regionale analyser 2014
Prosjektnr.: 20140170
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): Listerrådet

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf.: +47 35 06 15 00
www.telemarksforskning.no

Resymé:

Utviklingen i Lister er analysert med hensyn til næringsutvikling, demografi, innovasjon i næringslivet og attraktivitet og utdanningsnivå.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand oecon) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 1996.

Marit Owren Nygaard er utdannet samfunnsøkonom (M.Sc. Economics) fra Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås (2012). Hun har jobbet ved Telemarksforskning siden 2013.

Forord

Denne rapporten inngår i en serie analyserapporter for kommuner, regioner og fylker i Norge som er utført av Telemarksforskning i 2013, og som er utgitt i april 2014.

Det er benyttet en modell for attraktivitet som er utviklet med støtte fra Oslofjordfondet i forbindelse med prosjektet *Attraksjonskraft gjennom stedsinnovasjon*. Analysene av innovasjon bygger på et empirisk arbeid som er gjennomført og finansiert i forbindelse med Norges Forskningsråds VRI-program der Telemarksforskning og AFI har et felles forskningsprosjekt i VRI Telemark. Kapitlet om NæringsNM omhandler resultatene fra det arbeidet vi har gjort årlig for NHOs NæringsNM.

De regionale analysene er svært verdifulle for forskningen i slike prosjekt, i det at vi får anvendt modeller og empiriske metoder for ulike geografiske områder. Gjennom dette arbeidet får vi også testet relevans og kvalitet gjennom dialog med mange forskjellige og kompetente oppdragsgivere som arbeider profesjonelt med regional utvikling i praksis.

Telemarksforskning har laget slike regionale analyser i en årrekke. Tidligere var analysene i stor grad deskriptive, og nøyet seg stort sett med å beskrive en rekke indikatorer for befolknings- og næringsutvikling. Etter hvert har vi lagt mer vekt på å finne sammenhenger, gjennom å koble de ulike trekkene i en region sammen i stadig mer helhetlige modeller. De fleste oppdragsgiverne etterspør slike rapporter fordi de skal brukes i en strategisk sammenheng. Da er det ikke tilstrekkelig kun å beskrive ulike utviklingstrekk hver for seg. For at utviklingen på et sted skal kunne påvirkes gjennom bevisste strategier, er det nødvendig å forstå sammenhengene og avdekke årsaker og drivkrefter til den faktiske utviklingen. Først da blir analysene virkelig nyttige i det strategiske arbeidet. Dynamikken i den regionale utviklingen er imidlertid ganske kompleks, og våre modeller og forståelsen av den er ikke på langt nær ferdig utviklet. Det er dessuten en utfordring å presentere så mange tema og ulike analyser i en rapport av dette formatet som er ment å være kortfattet og enkel.

Bø, 15. april 2014

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

SAMMENDRAG	5
1. ARBEIDSPLASSER	7
2. ATTRAKTIVITET FOR BEDRIFTER OG BESØK	22
3. PENDLING OG ARBEIDSMARKEDSINTEGRASJON	31
4. BEFOLKNING	34
5. BOSTEDSATTRAKTIVITET	39
6. NÆRINGS-NM	48
7. INNOVASJON	54
8. UTDANNING	63

Sammendrag

Arbeidsplassveksten i Lister har vært svakere enn ellers i landet de siste fem årene. Det er nå færre arbeidsplasser i næringslivet enn det var på slutten av 2008. Det var imidlertid ganske god vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i det siste året vi har tall for, i 2012.

For å analysere næringsutviklingen i Lister har vi delt opp næringslivet i basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer, og vi har analysert utviklingen i disse næringstypene hver for seg.

Det er først og fremst innen basisnæringene at utviklingen har vært svak. Mer enn 15 prosent av arbeidsplassene i basisnæringene i Lister har blitt borte siden 2000. Basisnæringene består av naturbaserte næringer som landbruk, havbruk, fiske, industri og de teknologiske tjenestene som er mest konkurranseutsatt. I Lister har det vært en ganske sterk nedgang i både industri og naturbaserte næringer. De teknologiske tjenestene, som er en vekstnæring i Norge, utgjør en svært liten del av basisnæringene i Lister. Sammensetningen av basisnæringene i Lister har vært lite gunstig. En stor andel av bedrifter og arbeidsplasser i basisnæringene i Lister har vært i bransjer med nedgang eller stagnasjon. Den uheldige bransjestrukturen i basisnæringene i Lister forklarer nesten hele den svake arbeidsplassutviklingen, men det har også vært en litt svak utvikling når vi korrigerer for bransjestrukturen.

Besøksnæringene kjennetegnes av at kundene må være personlig tilstede, og omfatter bransjer som butikkhandel, overnatting, servering, opplevelsesnæringer og aktiviteter. Besøksnæringene i Lister har hatt en vekst i antall arbeidsplasser på 15,7 prosent siden 2000, selv om det har vært nedgang de siste par årene. I resten av landet har besøksnæringene hatt en vekst på 14,6 prosent. Antall arbeidsplasser i besøksnæringene blir påvirket av befolkningsutviklingen. Lister har hatt en forholdvis svak befolkningsvekst, og når antall arbeidsplasser i besøksnæringene har vokst raskere enn i resten av landet, tyder det på at regionen har økt sin besøksattraktivitet.

De regionale næringene, som omfatter bygg og anlegg, engroshandel, transport og diverse tjenester, har hatt vekst i antall arbeidsplasser i Lister. Innenfor de regionale næringene har veksten vært litt høyere enn veksten i resten av landet.

Næringslivets utvikling blir målt på en helt annen måte i NHOs NæringsNM. Her er det bedriftenes lønnsomhet, vekst i omsetning og verdiskaping og nyetableringer som måles og rangeres. Næringslivet i Lister hadde omtrent middels andel lønnsomme foretak og vekstforetak i 2012, men det var lite nyetableringer. Samlet sett skårer næringslivet i Lister under middels i NæringsNM for 2012, og ble rangert som nummer 57 av 83 regioner.

I denne rapporten har vi også sett på innovasjon i næringslivet. Næringslivet i Lister kommer ut som under middels innovativt. Det er en forholdvis lav andel av bedriftene som har gjennomført produktinnovasjon, prosessinnovasjon og markedsinnovasjoner. Lister har et næringsliv som er konsentrert til bransjer med generelt lite innovasjon, og det forklarer delvis den lave andelen innovative bedrifter.

Næringslivet i Lister har en lav andel av ansatte med høyskole- eller universitetsutdanning. Det kommer delvis av at det er mye næringsliv i bransjer med generelt lavt kompetansenivå. Når vi korrigerer for bransjesammensetningen, er utdanningsnivået i Lister imidlertid fremdeles lavt i forhold til andre regioner.

Folketallet i Lister har økt hvert år siden 2006, men veksten i befolkningen er lavere enn ellers i landet. Fra 2000 og fram til 2014 har befolkningen i Lister økt med 4,6 prosent, mens veksten i Norge har vært på 14,1 prosent. Befolkningsveksten i Lister kommer stort sett fra innvandring, mens det er ganske stor netto utflytting fra Lister til andre norske regioner.

Nettoflyttingen i Lister har blitt negativt påvirket av at arbeidsplassveksten har vært svakere enn i resten av landet. Samtidig har Lister ikke hatt de beste strukturelle betingelsene for å få innflytting. De strukturelle betingelsene for flytting består av befolkningsstørrelse og intern og eksternt arbeidsmarkedsintegrasjon. Når vi analyserer flyttingen inn og

ut av Lister på bakgrunn av arbeidsplassvekst og strukturelle forhold, kan vi måle bostedsattraktiviteten til Lister. Bostedsattraktiviteten til Lister har vært noe under middels i sum for de ti siste årene. Bostedsattraktiviteten var lav fram til 2006, men har vært omtrent middels etter 2006.

Når vi summerer opp utviklingen i Lister de ti siste årene, ser vi at regionen har lyktes å bli mer attraktiv for besøk, men at attraktiviteten for basisnæringer og bosetting har trukket ned. I sum har Lister vært omtrent middels attraktiv. Det som i første rekke har gjort av den samlede veksten i befolkning og arbeidsplasser har blitt svak, er at Lister har hatt ugunstige betingelser for både arbeidsplassvekst og innflytting. Næringslivet i Lister har i stor grad vært konsentrert i bransjer med svak vekst eller stagnasjon, og regionens arbeidsmarked er forholdvis lite integrert både internt og eksternt.

Analysen av utviklingen i Lister de siste årene vil også si noe om sannsynlig utvikling i regionen de neste årene. Næringslivet i Lister har hatt en ugunstig sammensetning, noe som har gitt svak arbeidsplassvekst. Det er ingen automatikk i at de bransjene som har hatt svak vekst de siste årene vil få svak vekst i de kommende årene. Det er imidlertid lite som tyder på at mønstrene skal bli vesentlig annerledes. Dermed er det også mest sannsynlig at bransjestrukturen vil bli ugunstig også å de neste årene. Lister har også litt ugunstige strukturelle forhold for å trekke til seg innflyttere. Det er også sannsynlig at de samme strukturelle forholdene vil være til ugunst også de neste årene. Dermed må Lister ha en relativt høy attraktivitet, både for bedrifter, besøk og bosetting, dersom regionen skal oppnå samme arbeidsplass- og befolkningsvekst som resten av landet.

1. Arbeidsplasser

Arbeidsplassutviklingen er en viktig indikator for regional utvikling, og er kanskje den mest sentrale forklaringsfaktoren for flyttemønstrene. Arbeidsplasser finnes i både offentlig og privat sektor, men det er ofte sterkest interesse for arbeidsplassene i privat sektor, som en forsøker å påvirke gjennom næringsutvikling.

1.1 Antall arbeidsplasserⁱ

I 2012 var det 10 571 arbeidsplasser i privat sektor i Lister. Det er en oppgang fra 9 783 siden 2000. Antallet arbeidsplasser i privat sektor steg frem mot 2008, men har avtatt litt deretter.

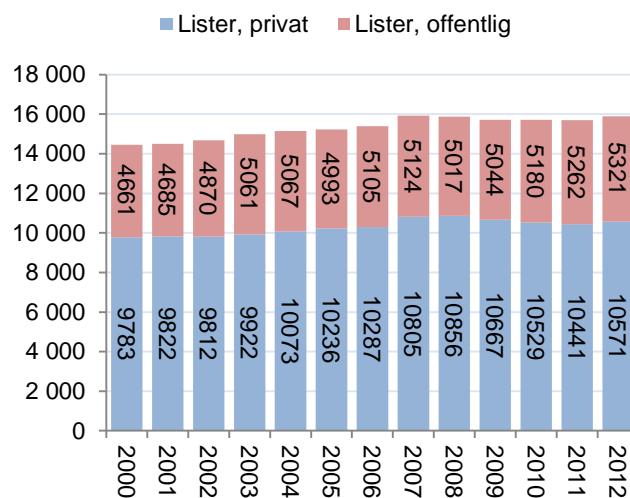
Det var 5 321 arbeidsplasser i offentlig sektor i 2012. Det er en oppgang fra 4 661 i 2000.

Privat sektor utgjorde 66,5 prosent av alle arbeidsplassene i 2012. På landsbasis utgjør privat sektor 70 prosent av arbeidsplassene.

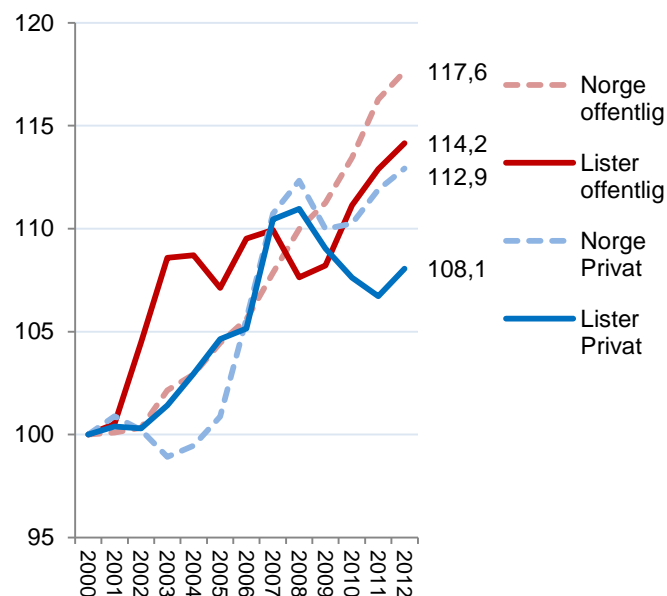
I figuren til høyre ser man den indekserte arbeidsplassutviklingen i offentlig og privat sektor i Lister og i Norge i perioden fra 2000 til 2012. Antall arbeidsplasser i 2000 er indeksert til å være lik 100. Det har vært vekst i begge sektorer i Lister, men veksten har vært svakere enn veksten på landsbasis.

Antall arbeidsplasser i offentlig sektor i Norge har økt med 17,6 prosent. I Lister har antall arbeidsplasser i offentlig sektor økt med 14,2 prosent.

Antallet arbeidsplasser i privat sektor i Norge har økt med 12,9 prosent fra 2000 til 2012. I Lister har antallet arbeidsplasser i privat sektor økt med 8,1 prosent i samme periode. Arbeidsplassveksten i næringslivet i Lister var på linje med resten av landet fram til 2007. Etter det har utviklingen i Lister vært svakere enn i resten av landet. Det ble imidlertid vekst i næringslivet i 2012, etter tre år med nedgang.

Figur 1: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Lister fra 2000 til 2012

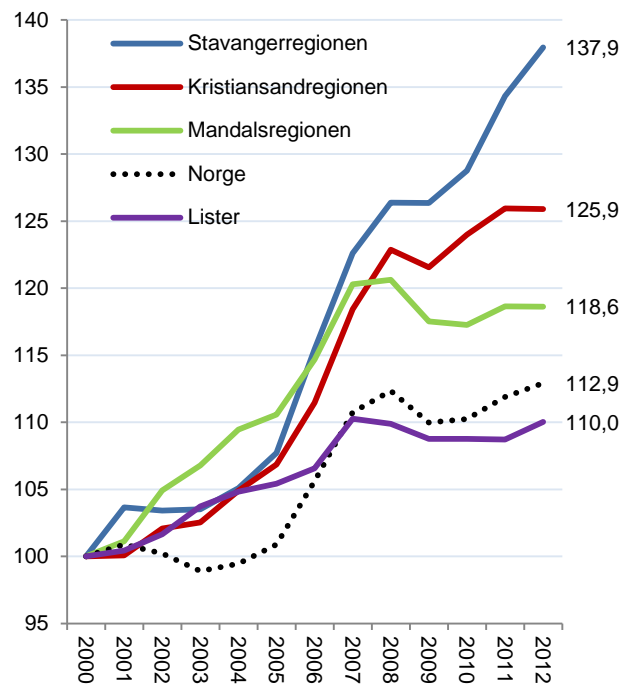
Figur 2: Utvikling i antall arbeidsplasser i Lister og Norge fra 2000 til 2012, alle sektorer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.1.1 Arbeidsplassutviklingen i regionene i Agder

Figuren til høyre viser den indekserte arbeidsplassutviklingen i regionene i Agder. Utviklingen er sammenliknet med utviklingen på landsbasis. Figuren viser arbeidsplassutviklingen i alle sektorer, offentlig så vel som privat.

Stavangerregionen har hatt den desidert høyeste arbeidsplassveksten siden tusenårsskiftet. Både Kristiansandregionen og Mandalsregionen har hatt en arbeidsplassvekst som har vært sterkere enn veksten på landsbasis.

Lister har hatt en arbeidsplassvekst som er lavere enn veksten på landsbasis. Mens antall arbeidsplasser i Norge har økt med 12,9 prosent, har antall arbeidsplasser i Lister økt med 10 prosent.

Figur 3: Arbeidsplassutviklingen i de enkelte regionene i Agder, indeksert slik at nivået i 2000 = 100.

1.1.2 Kommunene i Lister

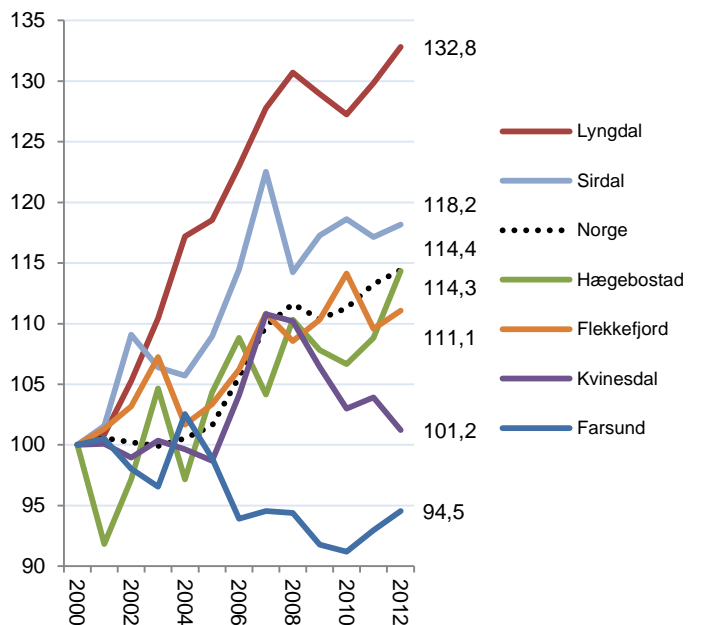
Figuren til høyre viser arbeidsplassutviklingen (alle sektorer) i de enkelte kommunene i Lister. Dette er sammenliknet med utviklingen på landsbasis. Antall arbeidsplasser i 2000 er indeksert til å være lik 100.

Lyngdal har hatt en kraftig vekst, langt over veksten på landsbasis. Det var 32,8 prosent flere arbeidsplasser i Lyngdal i 2012 sammenliknet med antallet i 2000.

Antallet arbeidsplasser i Sirdal har vokst med 18,2 prosent fra 2000 til 2012. Arbeidsplassveksten i Hægebostad har vært omtrent like stor som veksten nasjonalt.

Bare Farsund har hatt arbeidsplassnedgang. Antallet arbeidsplasser i Farsund i 2012 var 94,5 prosent av antallet i 2000.

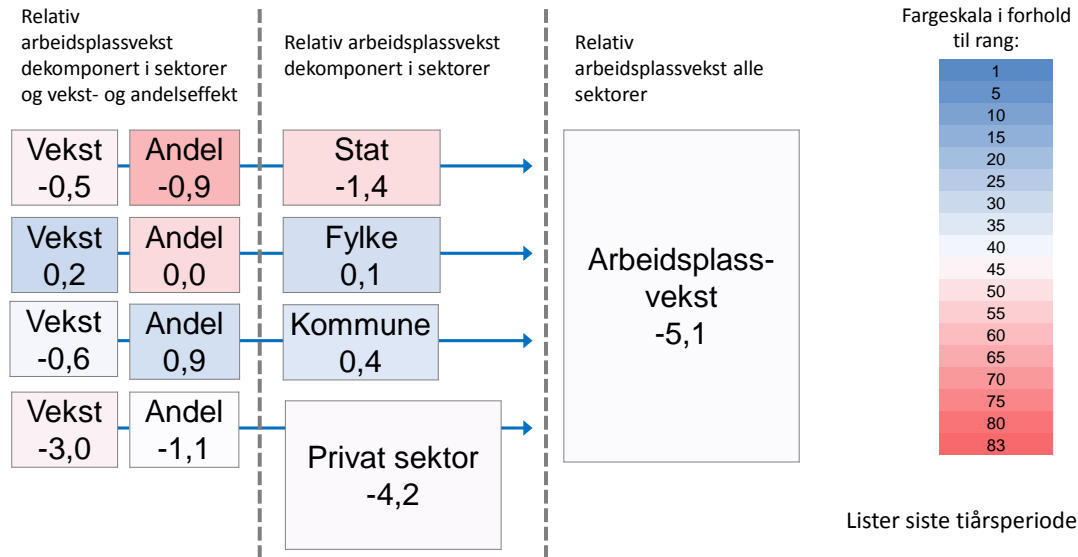
Det er dermed ganske store forskjeller mellom kommunene i Lister, fra Lyngdal med over 30 prosent vekst til Farsund med arbeidsplassnedgang.

Figur 4: Arbeidsplassutvikling, alle sektorer i kommunene i Lister fra 2000 til 2012. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

1.2 Oppsummering sektorer

Vi kan oppsummere utviklingen i antall arbeidsplasser i de ulike sektorene i Lister med følgende modell:

Figur 5: Avvik mellom arbeidsplassveksten i Lister og i Norge de ti siste årene. Alle tallene viser hva avviket utgjør som prosent av samlet sysselsetting i Lister. Fargene viser hvordan kommunen rangerer blant de 428 kommunene i landet for det spesifikke avviket. Avviket for hver av de fire sektorene er dekomponert i en veksteffekt og en andelseffekt. Veksteffekten viser hvordan sektoren ville ha bidratt til samlet vekst dersom sektorens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andelseffekten viser hvordan sektoren ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis.

På de forrige sidene har vi sett på utviklingen i antall arbeidsplasser *per se*. I et regionalt utviklingsperspektiv er man ofte opptatt av hvordan arbeidsplassveksten bidrar til både sysselsettingsvekst og arbeidsplassvekst på *stedet*, siden det er *stedsutvikling* vi er opptatt av. I figuren over har vi derfor operert med relative vekstimpulserⁱⁱ. Vekstimpulser er arbeidsplassvekst som andel av sysselsettingen. Med *relativ* vekstimpuls mener vi differansen mellom vekstimpulsen i Lister og vekstimpulsen på landsbasis. I figuren over har vi også delt de relative vekstimpulsene inn i en veksteffekt og en andelseffekt. Arbeidsplassvekst i en sektor som er liten har mindre å si for samlet vekst enn arbeidsplassvekst i en sektor som er stor. Andelseffekten viser hvilken del av den relative vekstimpulsen som skyldes sektorens *størrelse*. Veksteffekten viser hvilken del av den relative vekstimpulsen som skyldes *arbeidsplassvekst*.

Vekstimpulsen i antall arbeidsplasser, alle sektorer, har vært 5,1 prosentpoeng lavere enn vekstimpulsen på landsbasis i den siste tiårsperioden. Denne relative vekstimpulsen er dekomponert i privat, statlig, fylkeskommunal og kommunal sektor. Privat sektor og statlig sektor har hatt en svakere utvikling enn utviklingen nasjonalt, mens veksten i fylkeskommunal og kommunal sektor har vært høyere enn på landsbasis.

Den relative nedgangen i privat sektor skyldes først og fremst en svak veksteffekt. Andelseffekten har også bidratt negativt, men ikke så mye som det veksteffekten har.

Den gode utviklingen i kommunal sektor skyldes en positiv andelseffekt. Den negative utviklingen i statlig sektor skyldes mest en negativ andelseffekt, men også en svak veksteffekt.

Det er utviklingen i privat sektor vi er mest opptatt av i regional utvikling. Derfor vil vi se nærmere på den på de neste sidene.

1.3 Utvikling i næringslivet

Når vi skal sammenlikne veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet mellom ulike områder, er det praktisk å bruke relativ vekst, som er differansen mellom den prosentvise veksten i antall arbeidsplasser i regionen og veksten i antall arbeidsplasser i Norge. Da filtrerer vi bort konjunktursvingningene, og kan se hvordan veksten i den enkelte region er i forhold til andre regioner i landet over tid.

Tabell 1: Relativ vekst, differanse mellom prosentvis vekst i kommunen og veksten på landsbasis, i antall arbeidsplasser i næringslivet, i regionene i Agder og Rogaland. Rangering blant landets 83 regioner mht. progressivt gjennomsnitt.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt
2	Stavangerregionen	4,4	0,4	0,1	0,8	0,3	3,9	2,7	1,7	0,7	1,7	3,2	2,0	2,0
9	Kristiansandregionen	-0,7	2,5	0,7	1,0	0,3	3,4	1,5	3,3	0,5	1,1	-1,0	-0,8	0,7
15	Ryfylke	-1,4	-1,6	3,4	1,1	0,1	-2,3	-1,4	0,2	3,5	4,8	-1,2	-2,4	0,3
21	Haugesundregionen	1,6	1,6	-0,3	0,5	0,6	1,0	2,3	-1,8	0,5	-0,2	0,8	-0,6	0,2
32	Setesdal	-8,7	4,5	9,1	1,9	2,5	4,6	-2,2	-2,0	-1,2	0,2	-0,3	-2,2	-0,3
37	Arendalregionen	-0,1	-2,1	-1,4	1,7	0,3	0,5	2,0	-0,4	0,1	-1,2	-1,7	-1,3	-0,4
38	Mandalsregionen	0,0	5,6	4,0	2,2	1,0	0,9	0,2	-0,8	-2,1	-1,9	-0,2	-0,5	-0,5
48	Lister	-0,5	0,6	2,4	1,0	0,2	-4,2	0,2	-1,0	0,4	-1,5	-2,3	0,3	-0,8
56	Dalane	-0,6	-1,6	2,1	-0,4	-0,1	-2,6	1,0	2,5	-1,5	-0,7	-1,7	-3,5	-1,0

Regionene er rangert etter såkalt progressivt gjennomsnittⁱⁱⁱ for de ti siste årene.

I 2012 var arbeidsplassveksten i næringslivet i Lister 0,3 prosentpoeng høyere enn veksten på landsbasis. I årene før var derimot veksten i Lister svakere enn veksten nasjonalt. I snitt har den årlige veksten vært 0,8 prosentpoeng lavere enn veksten på landsbasis i den siste tiårsperioden. Dette snittet rangerer Lister som nummer 48 blant landets 83 regioner.

Vi kan se at Lister hadde høyere vekst i næringslivet i årene fra 2002 til og med 2005. Det svakeste året var 2006, da veksten i Lister var 4,2 prosentpoeng lavere enn veksten på landsbasis. Det året var veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet på landsbasis på hele 4,7 prosent. Lister hadde også relativt dårlig utvikling i årene 2010 og 2011.

Stavangerregionen har i snitt hatt en årlig vekst som er 2 prosentpoeng høyere enn veksten på landsbasis i den siste tiårsperioden. Stavangerregionen rangerer med dette som nummer to nasjonalt. Kristiansand og Ryfylke har også hatt over gjennomsnittet høy arbeidsplassvekst i det private næringslivet i de siste ti årene.

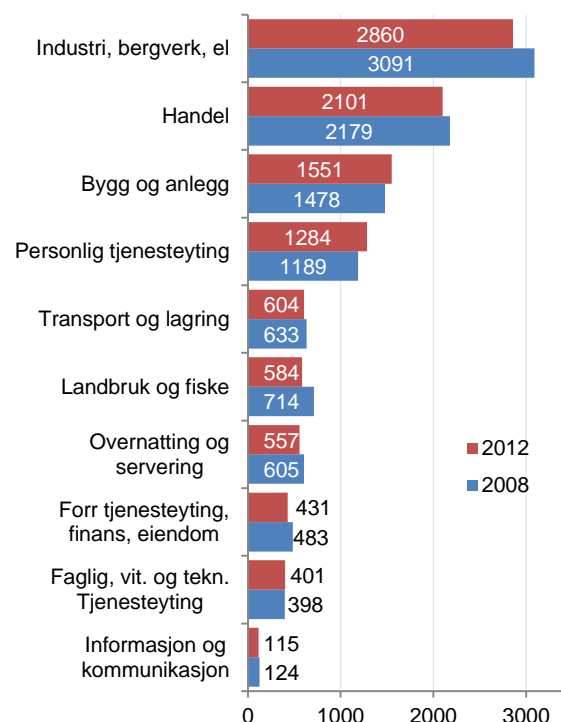
1.4 Bransjer i næringslivet

Figuren ved siden av viser antall sysselsatte i de ulike bransjene i privat sektor i Lister i 2008 og 2012. Bransjeinndelingen er den samme som SSB vanligvis bruker.

Industrien er klart størst i Lister-regionen. Det var 2 860 sysselsatte i denne bransjen i 2012. Antallet har blitt redusert siden 2008.

Handelen er nest størst. Det var 2 101 arbeidsplasser i handelsbransjen i 2012. Antallet har blitt redusert siden 2008.

Antallet sysselsatte i bygg- og anleggsbransjen og i de personlig tjenesteytende næringene har økt. Antallet sysselsatte innen landbruk og fiske har blitt redusert.

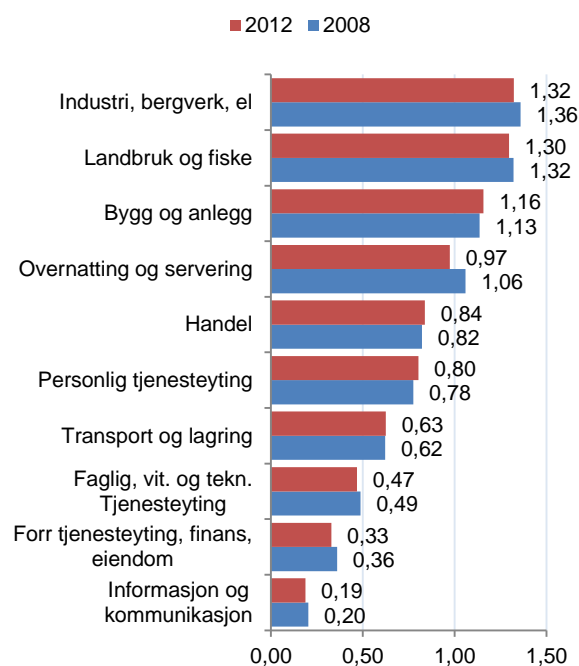
Figur 6: Antall sysselsatte i bransjene i det private næringslivet i Lister i 2008 og 2012.

1.5 Bransjer og lokaliseringkvotienter

Vi så antallet sysselsatte i de ulike bransjene i figur 6, men det er også interessant å vurdere om Lister har høye eller lave andeler i forhold til andre regioner. I figur 7 ser vi lokaliseringkvotientene til de ulike bransjene. Antall sysselsatte i bransjen er delt på totalt antall innbyggere, og andelen er delt på tilsvarende andel for landet. Når tallet er 1, er andelen den samme som andelen for Norge.

Andelen sysselsatte i industrien er 1,3 ganger så høy i Lister som på landsbasis. Andelen sysselsatte i landbruket og fisket er også 1,3 ganger høyere i Lister enn på landsbasis. Videre har bygg- og anleggsbransjen høyere sysselsettingsandeler i Lister enn på landsbasis.

Lister har lave sysselsettingsandeler i en del typiske «kontoryrker» som forretningsmessig tjenesteyting og informasjon og kommunikasjon. En del av disse yrkestypene er i vekst på landsbasis.

Figur 7: Andel arbeidsplasser i forhold til folketallet i Lister, i forhold til tilsvarende andel på landsbasis, 2008 og 2012.

1.6 Bransjestrukturens betydning for vekst

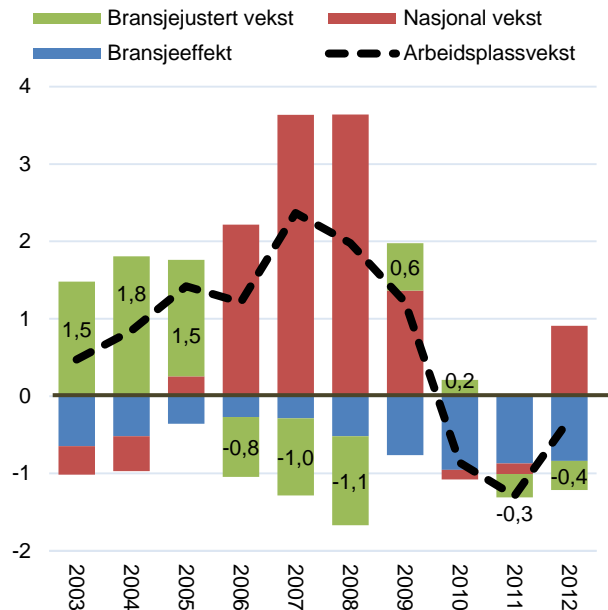
Bransjestrukturen er en av de viktigste forklaringsfaktorene for forskjeller i næringslivets vekst mellom kommuner og regioner. Steder med en høy konsentrasjon av vekstbransjer vil ha mye lettere for å oppnå vekst i næringslivet enn steder hvor en stor andel av næringslivet er konsentrert til bransjer med generell nedgang på landsbasis.

Veksten i antall arbeidsplasser kan dekomponeres i tre deler. Den første komponenten er den nasjonale veksten. Den nasjonale veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet vil være et mål for konjunktorene, som i noen år er positive, i andre år negative. Den andre komponenten er bransjeeffekten, som viser hvilken effekt bransjestrukturen har for veksten på stedet. Den siste komponenten er bransjejustert vekst, en restfaktor, som forteller hvilken utvikling stedet har, når en trekker fra den nasjonale veksten og bransjeeffekten. Den bransjejusterte veksten blir da et godt mål for om stedet har over- eller underprestert i forhold til andre steder, gitt sin bransjestruktur.

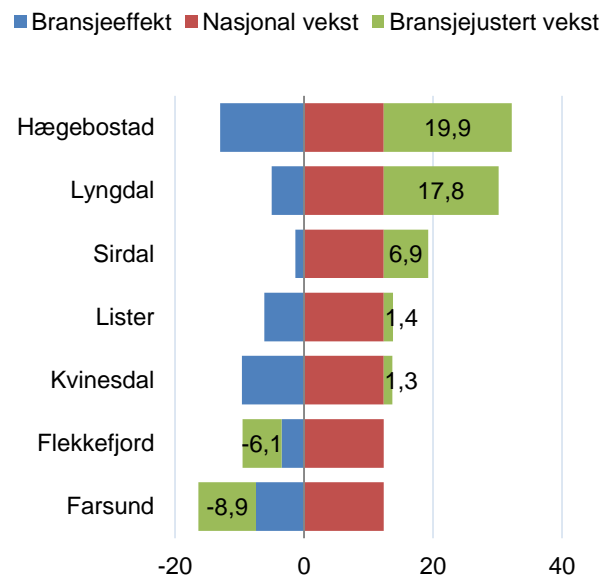
I figur 8 ser vi arbeidsplassutviklingen i privat sektor i Lister fra 2003 til 2012. De røde stolpene viser den årlige arbeidsplassutviklingen i privat sektor på landsbasis. Den sorte stiplede linjen, som viser arbeidsplassutviklingen i Lister, har fulgt de nasjonale trendene ganske tett. Bransjeeffekten har derimot vært negativ hvert år siden 2003. Den var negativ i 2012, men litt mindre negativ enn årene før. Den bransjejusterte veksten, dvs. vekst som verken skyldes nasjonale trender eller bransjestruktur, har skiftet på å være positiv og negativ. Den var negativ i 2011 og 2012.

Figuren til høyre viser den nasjonale veksten, bransjeeffekten og den bransjejusterte veksten for de siste ti årene i kommunene i Lister. Hægebostad og Lyngdal har hatt en sterk positiv bransjejustert vekst. Flekkefjord og Farsund har hatt negativ bransjejustert vekst.

Ingen av kommunene i Lister har hatt en positiv bransjeeffekt. Forutsetningene for vekst i det private næringslivet har dermed ikke vært gode.

Figur 8: Veksten i antall arbeidsplasser i privat sektor i Lister, dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst, tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 9: Sum nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst i privat sektor i kommunene i Lister for de siste ti årene.

1.7 Næringstyper

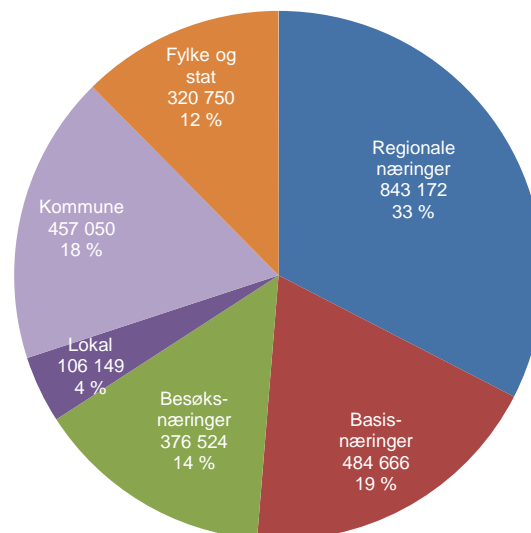
Noen deler av næringslivet kan vi karakterisere som *basisnæringer*. Basisnæringer er de delene av næringslivet som genererer inntekter utenfra. Eksportnæringer er basisnæringer, men vi kan også legge til næringer som selger sine produkter eller tjenester ut av regionen, selv om salget ikke er til andre land. Alle primærnæringene og stort sett all industri kan regnes som basisnæringer. Vi kan også ta med tjenester som konkurrerer i et nasjonalt eller internasjonalt marked, som IT, telekom- og ingeniørtjenester. Basisnæringene sysselsatte 484 666 personer på slutten av 2012. Utviklingen i basisnæringene påvirkes kraftig av konjunkturer og har gått i bølger. De siste to årene har veksten vært ganske sterk.

Besøksnæringer er de delene av næringslivet hvor kunden må være personlig til stede. Butikkhandel (men ikke internetthandel), servering, overnatting, opplevelser og personlige tjenester er bransjer som vi regner som besøksnæringer. Årsaken til at vi ønsker å isolere besøksnæringene, er at de vil reflektere om et område er attraktivt å besøke. Områder som trekker til seg besøkende fra andre områder vil normalt få høyere etterspørsel, og dermed også flere arbeidsplasser i besøksnæringene. Det vil være ulike stedskvaliteter som gjør et område attraktivt for besøk og for bedrifter i basisnæringene. Besøksnæringene sysselsatte 376 524 personer i 2012. Besøksnæringene i Norge vokste raskt fra 2000 til 2007, men har stagnert etter det.

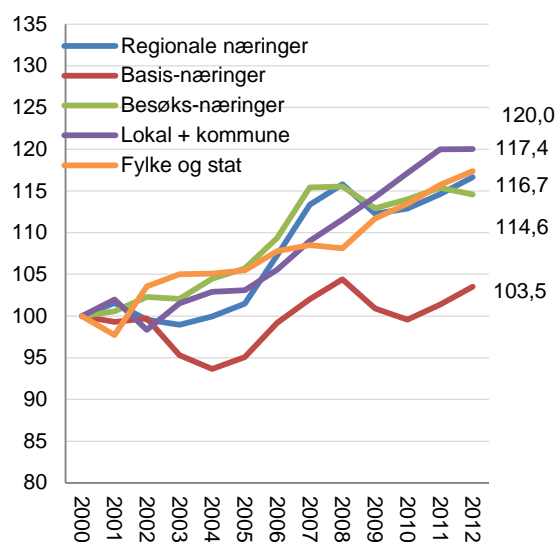
Den tredje og største gruppen kaller vi *regionale næringer*. Denne kategorien inneholder bransjer som bygg og anlegg, engros- og agenturhandel, transport og forretningsmessige tjenester. Dette er store bransjer, som ofte er knyttet til regionen, men som er ganske ujevnt fordelt mellom enkeltkommuner.

Til *lokale næringer* regnes privat virksomhet innenfor primærhelsetjenester, skoler, avfallshåndtering og barnehager. Dette er tjenester som er knyttet til lokalbefolkningen, og som i mange tilfeller er substitutter til de kommunale tjenestene. De lokale næringene kan vi derfor se i sammenheng med kommunal sektor. Det er de lokale næringene som vokser raskest i Norge, og de er samtidig ganske upåvirket av konjunktorene.

Stat og fylkessektoren utgjør den siste delen av arbeidslivet, og hadde 320 750 sysselsatte i 2012. Veksten i antall arbeidsplasser i stat og fylke har vært litt høyere enn veksten i den totale sysselsettingen.

Figur 10: Antall arbeidsplasser i de ulike sektorene og næringstypene i Norge i 2012.

Figur 11: Utviklingen i antall arbeidsplasser i de ulike sektorene og næringstypene i Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.7.1 Næringstyper i Lister

Figuren til høyre viser antallet og andelen arbeidsplasser i offentlig sektor samt de ulike næringstypene i privat sektor i Lister i 2012.

Av næringstypene i privat sektor er det basisnæringene som er størst. Det var 3 613 arbeidsplasser i basisnæringene i 2012. Dette tilsvarer 23 prosent av arbeidsplassene. Andelen er høyere enn andelen på landsbasis.

De regionale næringene står for 22 prosent av arbeidsplassene. Dette tilsvarer 3 555 arbeidsplasser. Andelen er ganske mye lavere enn andelen nasjonalt.

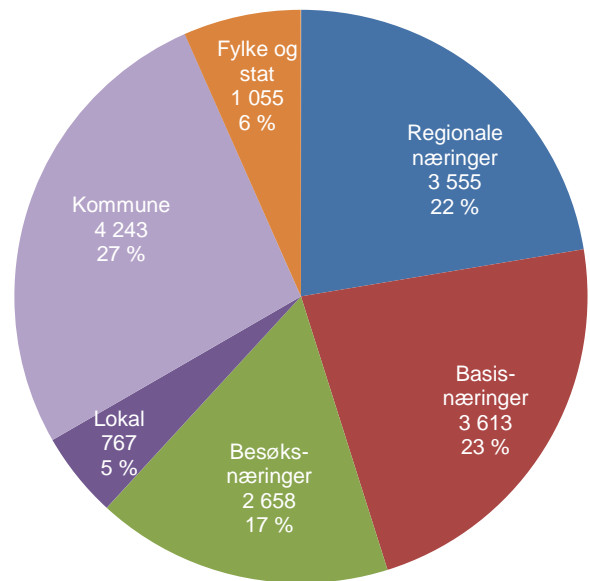
Besøksnæringene står for 17 prosent av arbeidsplassene. Andelen er litt høyere enn andelen på landsbasis. Det var 2 658 arbeidsplasser i besøksnæringene i Lister i 2012.

Kommunal sektor er forholdsvis stor i Lister. 27 prosent av arbeidsplassene er i denne sektoren. Andelen er betydelig høyere enn andelen på landsbasis. De lokale næringene står for 5 prosent av arbeidsplassene. Dette tilsvarer 767 arbeidsplasser. Statlig og fylkeskommunal sektor er liten i Lister sammenliknet med resten av landet. 6 prosent av arbeidsplassene i Lister var i fylkeskommunal- og statlig sektor i 2012. Andelen er bare halvparten av den nasjonale andelen. Det var 1 055 arbeidsplasser i statlig og fylkeskommunal sektor i Lister i 2012.

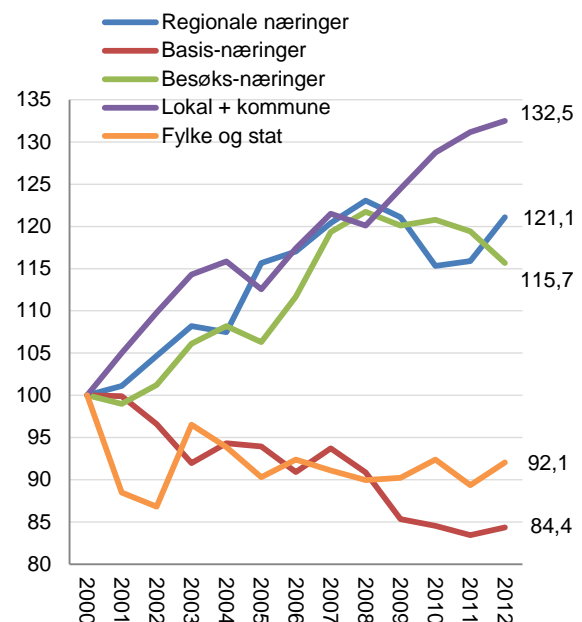
Figuren til høyre viser den indekserte arbeidsplassutviklingen i offentlig sektor og de ulike næringstypene i privat sektor. De lokale næringene og kommunal sektor er slått sammen. Antall arbeidsplasser i 2000 er indeksert til å være lik 100.

Antall arbeidsplasser i de lokale næringene og i kommunal sektor har til sammen økt med 32,5 prosent fra 2000 til 2012. Antall arbeidsplasser i de regionale næringene har økt med 21,1 prosent. Antall arbeidsplasser i besøksnæringene har økt med 15,7 prosent.

Det har vært en svak nedgang i antall arbeidsplasser i statlig og fylkeskommunal sektor. Det har vært en nedgang på 15,6 prosent i basisnæringene. Forskjellen mellom utviklingen i basisnæringene i Lister og veksten i basisnæringene på landsbasis er stor.

Figur 12: Antall arbeidsplasser i de ulike sektorene og næringstypene i Lister i 2012.

Figur 13: Utviklingen i antall arbeidsplasser i de ulike sektorene og næringstypene i Lister fra 2000 til 2012. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

1.7.2 Basisnæringer

Basisnæringene kan deles opp i tre ganske forskjellige næringer: Industri, teknologiske tjenester og naturbaserte næringer.

Vareproduserende industri er den klart største næringen, som sysselsatte 264 217 personer på landsbasis i 2012. Industrisyssetningen var på nesten 300 000 i 2000. Antallet arbeidsplasser i industrien har vært nedadgående i flere tiår. Denne nedgangen skyldes i stor grad at industrien har hatt muligheter til rasjonalisering, og dermed har verdiskapingen per sysselsatt kunnet øke ganske mye. Noe av dette skyldes også såkalt strukturrasjonalisering, ved at industribransjer med lav verdiskaping per sysselsatt har blitt lagt ned.

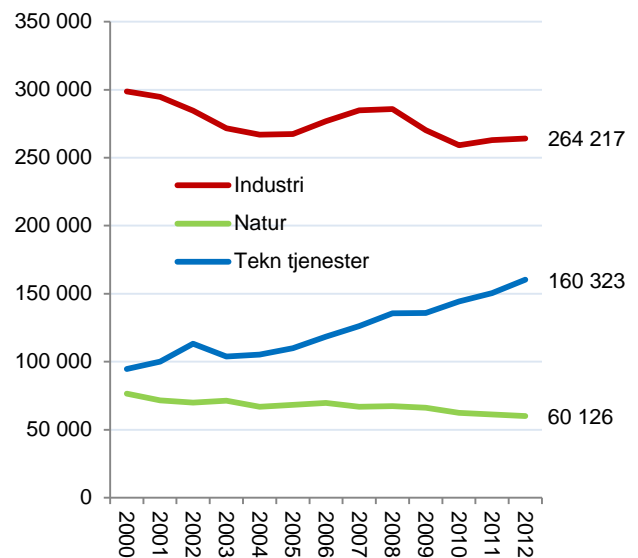
Naturbaserte næringer er primærnæringer som landbruk, fiske og gruvedrift. Antallet arbeidsplasser i primærnæringene har falt jevnt de siste årene, og utgjør 60 126 arbeidsplasser på slutten av 2012.

De teknologiske tjenestene har etter hvert vokst seg store. Det er tjenester som IT, telekom, engineering, teknisk konsulentarbeid og forskning. Dette er bransjer som konkurrerer nasjonalt og internasjonalt. I 2000 var det under 100 000 arbeidsplasser i de teknologiske næringene i Norge, i 2012 hadde antallet økt til 160 323 arbeidsplasser.

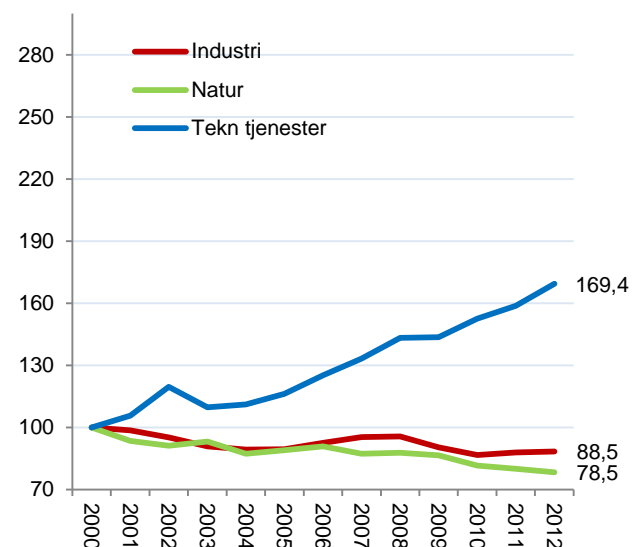
Vi kan se den indekserte utviklingen i de tre basisnæringene i figur 15. De teknologiske næringene har vokst med nesten 70 prosent siden 2000, og veksten ser ikke ut til å avta.

Industrien har hatt en nedgang på 11,5 prosent siden 2000. Nedgangen har ikke vært jevn, men fulgt konjunktorene.

De naturbaserte næringene har hatt en nedgang på 21,5 prosent av arbeidsplassene siden 2000. Nedgangen er jevn og sterk, og viser ingen tegn til å avta.

Figur 14: Antall arbeidsplasser i tre underkategorier av basisnæringer i Norge fra 2000 til 2012.

Figur 15: Indeksert utvikling i underkategoriene av basisnæringer fra 2000 til 2012. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

1.7.3 Basisnæringer i Lister

I figuren til høyre ser vi antallet arbeidsplasser i industrien, de naturbaserte næringene og i de teknologiske tjenestene i Lister fra 2000 til 2012.

Industrien er klart størst. Det var 3 437 arbeidsplasser i industrien i Lister i 2000. I 2012 var antallet blitt redusert til 2 792.

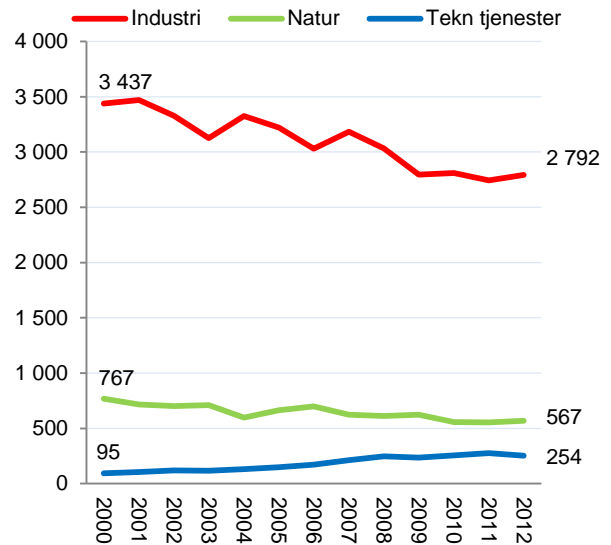
Det var 767 arbeidsplasser i de naturbaserte næringene i Lister i 2000. Antallet i 2012 var 567.

Det er få arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene i Lister, men veksten har vært sterk. Det var 95 arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene i 2000 og 254 i 2012.

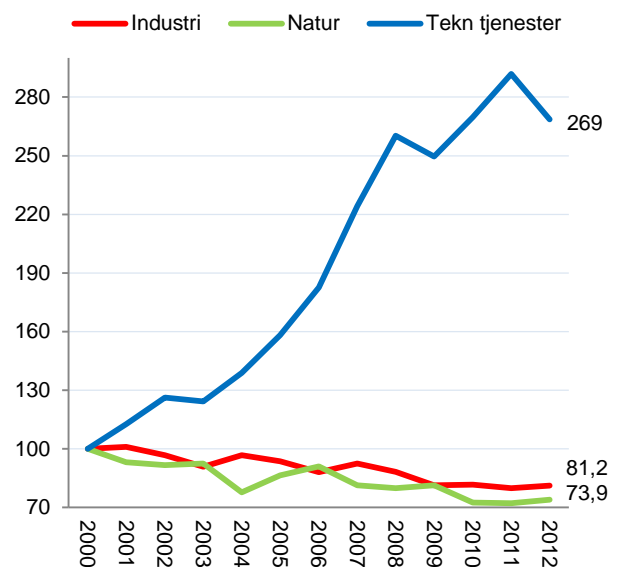
Figur 17 viser den prosentvise arbeidsplassveksten. Tallene fra figur 16 er indeksert slik at antallet i 2000 er satt til å være lik 100. Da ser vi at antallet arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene har økt med 169 prosent. Når antallet i utgangspunktet er lite, vil små endringer gi store prosentvise utslag.

Industrien, som av figur 16 ser ut til å ha hatt den mest markante og kanskje mest betydningsfulle nedgangen, har hatt en arbeidsplassreduksjon på 18,8 prosent. Den prosentvise nedgangen er større enn nedgangen på landsbasis.

Antall arbeidsplasser i de naturbaserte næringene har blitt redusert med 26,1 prosent. Den prosentvise nedgangen er litt kraftigere enn nedgangen på landsbasis.

Figur 16: Antall arbeidsplasser i de tre typene av basisnæringer i Lister fra 2000 til 2012.

Figur 17: Indeksert utvikling i de tre typene av basisnæringer i Lister fra 2000 til 2012. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

1.7.4 Basisnæringer - nivå

Basisnæringene blir tillagt stor betydning for regional utvikling. Dette er næringer som selger sine varer og tjenester til et nasjonalt eller internasjonalt marked og som bringer inntekter inn til regionen.

Basisnæringene skaper ringvirkninger til andre næringer gjennom å kjøpe varer og tjenester fra bedrifter i andre bransjer. Basisnæringene har også større svingninger enn andre næringer. Etterspørselen avgjøres av nasjonale og internasjonale konjunkturer, og konkurransevnen kan også svinge ganske mye.

Tabell 2: Nivå for basisnæringene i regionene i Agder og Rogaland, målt som andel av samlet sysselsetting. Rangering med hensyn til nivå i første kolonne. Differanse mellom nivå i 2000 og nivå i 2012 i siste kolonne.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Endring
5	Stavangerregionen	28,0	30,6	30,3	29,1	28,5	27,9	29,6	29,9	30,1	30,0	29,7	30,9	31,9	3,9
13	Dalane	32,0	32,5	30,9	31,0	29,6	30,1	29,7	28,4	26,9	25,9	25,7	25,5	23,8	-8,1
15	Haugesundregionen	24,1	24,5	24,6	23,4	22,7	22,9	23,4	23,3	23,2	22,7	22,3	22,0	22,4	-1,7
18	Ryfylke	24,7	23,7	22,8	23,7	23,0	23,1	22,7	21,8	21,0	21,0	21,3	21,9	21,7	-3,0
25	Lister	26,6	26,3	25,4	24,1	24,4	24,2	22,8	22,6	21,9	20,8	20,6	20,2	20,3	-6,3
33	Kristiansandregionen	19,6	18,2	19,0	17,4	17,2	17,0	18,1	18,2	19,6	19,5	19,0	18,7	18,8	-0,7
43	Mandalsregionen	19,2	19,2	20,4	21,0	21,2	22,3	22,2	20,7	20,1	18,6	17,4	16,8	17,5	-1,6
57	Arendalregionen	20,8	20,5	19,5	18,7	18,0	18,3	18,2	17,8	17,5	17,0	15,7	15,4	15,5	-5,3
69	Setesdal	15,2	11,9	12,4	12,5	12,8	15,3	15,6	15,2	14,4	14,7	13,6	12,6	13,3	-1,9

Antall arbeidsplasser i basisnæringene i Lister i 2012 tilsvarte 20,3 prosent av sysselsettingen. Dette rangerer Lister som nummer 25 blant landets 83 regioner. I 2000 tilsvarte antallet arbeidsplasser i basisnæringene 26,6 prosent av sysselsettingen. Dermed har andelen blitt redusert ganske mye de siste tolv årene. Av fargen som viser cellen for endring, i høyre kolonne, ser vi at denne nedgangen er blant de største i landet.

I Agder og Rogaland er det Stavangerregionen som har høyest andel arbeidsplasser i basisnæringene. Setesdal har lavest andeler arbeidsplasser i basisnæringene.

1.8 Besøksnæringer

Besøksnæringene kan vi dele opp i fire ulike næringer. Den første og desidert største er handel, og da har vi tatt med butikkhandel, og ikke, f.eks., internetthandel som ikke er avhengig av personlig tilstedeværelse. Det var 246 808 arbeidsplasser i butikkhandelen i 2012. Antallet har gått ned siden 2008, da det var over 254 000 arbeidsplasser i handelen. Antallet arbeidsplasser i handelen har gått spesielt mye tilbake i de største byene, mens distriktene har hatt en vekst. Overgang fra butikk- til internetthandel kan ha vært en faktor i denne utviklingen, samtidig til det har blitt flere kjøpesentra med kjedebutikker i distriktene. Det har kanskje blitt mindre behov for å «dra til byen» for å handle?

Aktivitetsnæringene består av forskjellige bransjer innen underholdning, kultur, fritidsaktiviteter og sport, og inkluderer også bransjer som frisører og drosjer. Aktivitetsnæringene har samlet 57 877 arbeidsplasser i 2012.

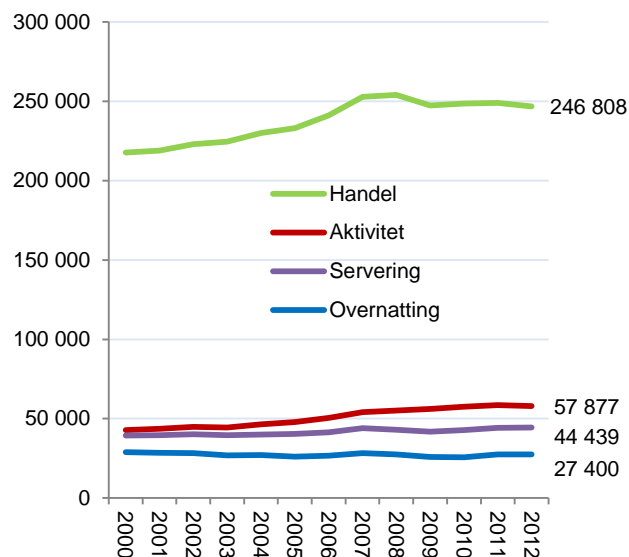
Serveringsnæringen, dvs. kaféer, restauranter og barer hadde 44 439 arbeidsplasser i 2012, mens overnattingsnæringene, hoteller, hytteutleie og campingplasser hadde 27 400.

I figur 19 ser vi utviklingen i de ulike næringene på landsbasis siden 2000.

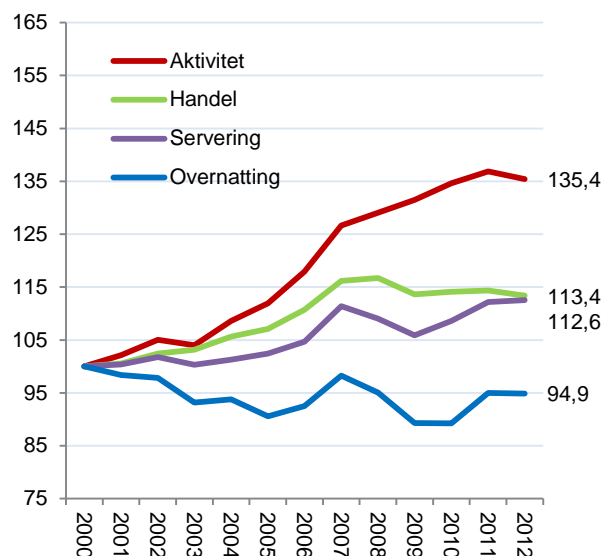
Aktivitetsnæringene har hatt en kraftig vekst, med 35,4 prosent økning i antall arbeidsplasser siden 2000. Det siste året var det imidlertid en noe overraskende nedgang.

Overnattingsnæringene har 5,1 prosent færre arbeidsplasser i 2012 enn i 2000. Antall overnattinger har økt, så det har nok skjedd en rasjonalisering i overnattingsnæringene på samme måte som i industrien.

Servering og handel har økt omtrent i samme takt som resten av økonomien.

Figur 18: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge fra 2000 til 2012.

Figur 19: Indeksert utvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge fra 2000 til 2012. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

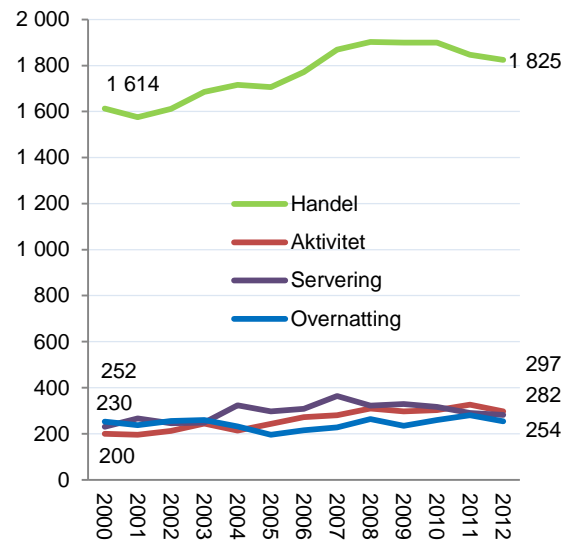
1.8.1 Besøksnæringer i Lister

Som på landsbasis er handelsnæringene den delen av besøksnæringene som sysselsetter flest i Lister. Det var 1 825 arbeidsplasser i handelsnæringene i Lister i 2012. Det er en oppgang fra 1 614 i 2000.

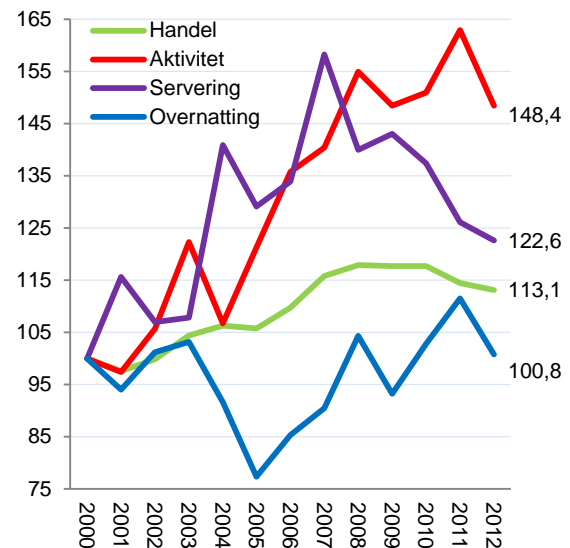
Det er få arbeidsplasser i de øvrige besøksnæringene sammenliknet med antallet i handelsnæringene.

Det var 297 arbeidsplasser i aktivitetsnæringene, 282 i serveringsbransjen og 254 i overnattingsbransjen.

Mens antallet arbeidsplasser i overnattingsbransjen er omtrent like stort i 2012 som i 2000, har det vært en arbeidsplassvekst på 48,4 prosent i aktivitetsnæringene. Antall arbeidsplasser i serveringsbransjen har økt med 22,6 prosent. Den prosentvise veksten i antall arbeidsplasser i handelsnæringene har vært på 13,1 prosent.

Figur 20: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Lister fra 2000 til 2012.

Figur 21: Indeksert utvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Lister fra 2000 til 2012. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

1.8.2 De regionale næringene – nivå og endring

De regionale næringene har en viss tendens til å konsentrere seg i regionale sentra, det gjelder spesielt innenfor bransjer som forretningsmessig tjenesteyting, finans og eiendom. Andre bransjer innenfor de regionale næringene, som bygg og anlegg og transport, er ganske jevnt fordelt. Nivået, målt som antall arbeidsplasser i de regionale næringene som prosentvis andel av samlet sysselsetting, er vist i tabellen under.

Tabell 3: Nivå på de regionale næringene i regionene i Agder og Rogaland fra 2000 til 2012. Rangering blant landets 83 regioner mht. nivå i 2012. Siste kolonne viser differansen mellom nivået i 2000 og nivået i 2012.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Endring
7	Kristiansandregionen	29,0	30,1	29,7	30,4	30,1	30,9	32,7	33,2	33,7	32,7	32,6	32,6	32,1	3,1
8	Stavangerregionen	29,3	29,3	28,9	28,9	29,2	29,1	30,3	31,3	31,3	30,4	30,7	31,0	30,9	1,6
30	Haugesundregionen	24,5	25,2	24,8	25,2	25,7	25,4	25,8	25,9	25,8	25,7	25,6	26,1	26,1	1,6
35	Setesdal	21,2	20,5	21,9	23,1	25,2	23,5	23,2	22,1	21,9	21,8	23,6	24,8	25,5	4,3
41	Arendalregionen	22,7	23,2	23,2	22,9	23,9	23,6	24,2	24,9	24,9	24,9	25,1	24,4	24,6	1,9
52	Mandalsregionen	20,7	21,3	22,0	21,4	21,5	21,6	21,9	22,8	23,5	23,7	23,9	23,6	23,3	2,5
57	Ryfylke	20,0	19,0	18,9	19,5	21,0	20,5	19,9	20,7	22,3	22,7	24,6	23,8	22,5	2,6
74	Lister	18,1	18,2	18,8	19,3	18,9	20,3	20,0	19,8	20,3	20,2	19,2	19,2	19,9	1,8
78	Dalane	18,1	17,3	18,0	18,0	18,1	17,3	17,1	19,2	20,9	20,2	19,8	19,2	19,4	1,3

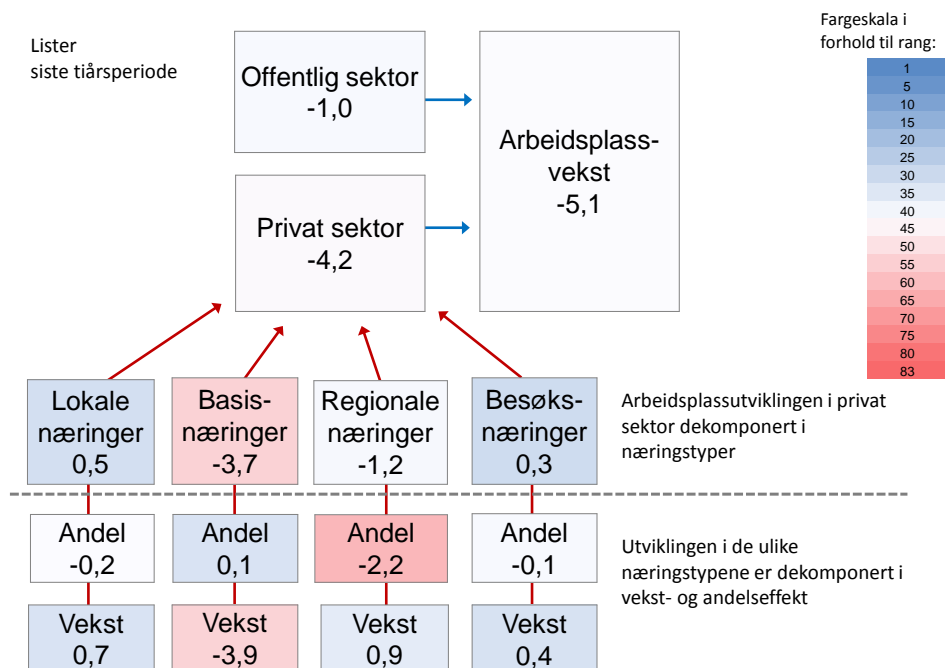
De regionale næringene fordeler seg mye jevnere mellom forskjellige regioner enn basisnæringene og besøksnæringene. Kristiansandregionen har forholdvis høy andel av de regionale næringene, noe som antakelig reflekterer at Kristiansand er et senter for hele Agder-regionen. Vi ser at Stavangerregionen også har forholdvis høy andel av de regionale næringene, i kraft av å være senter for Rogaland.

Veksten i de regionale næringene er også mye jevnere mellom regioner. Alle regionene i Agder og Rogaland har hatt økende andel av sysselsettingen i de regionale næringene. De regionale næringene vokser hurtigere enn den generelle veksten, og veksten fordeler seg ganske jevnt mellom ulike regioner.

I 2012 tilsvarte antallet arbeidsplasser i de regionale næringene 19,9 prosent av sysselsettingen i Lister. Dette er en svak oppgang fra 2000, da andelen var på 18,1 prosent. Lister rangerer derimot ganske lavt nasjonalt sett. Lister rangerer som nummer 74 blant landets 82 regioner. Vi så også i figur 12 i kapittel 1.7.1. at andelen arbeidsplasser i de regionale næringene i Lister var betraktelig lavere enn andelen nasjonalt.

1.8.3 Oppsummering arbeidsplassutvikling

Nå har vi gått gjennom arbeidsplassutviklingen i Lister. Vi har sett hvordan utviklingen har vært i ulike sektorer og næringsstyper samt hvordan utviklingen har vært sammenliknet med utviklingen på landsbasis. I figuren under har vi satt utviklingen inn i en modell, der vi kan se den relative betydningen av utviklingen i de ulike sektorer og næringsstyper. Fargene angir hvordan Lister-regionen kommer ut i forhold til landsgjennomsnittet. Blå farge indikerer en verdi som er høyere enn medianverdien. Rød farge indikerer en verdi som er lavere enn medianverdien.

Figur 22: Oppsummering av arbeidsplassutvikling i Lister. Alle tallene viser endring de siste 10 årene, i prosent av samlet sysselsetting i fylket, og i forhold til landsgjennomsnittet. Utviklingen i privat sektor er dekomponert i næringsstyper. Utviklingen i næringsstypene er dekomponert i vekst- og andelseffekt.

Den relative arbeidsplassveksten, målt som differansen mellom vekstimpulsen i Lister og vekstimpulsen nasjonalt, har vært på -5,1 prosentpoeng. Dette er dekomponert i offentlig og privat sektor. Gapet mellom veksten i Lister og veksten nasjonalt har vært større i privat sektor enn i offentlig sektor.

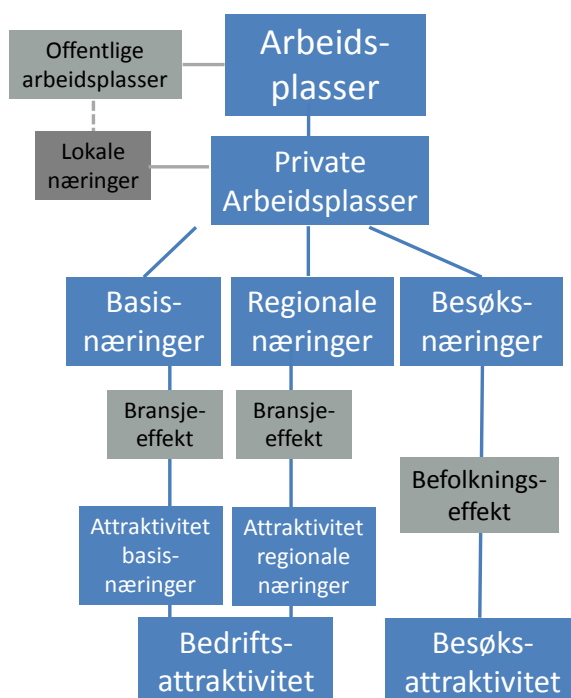
Privat sektor er delt inn i lokale næringer, basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer. Boksene over den stiplede linjen viser differansen mellom vekstimpulsen i disse næringene i Lister og vekstimpulsen i disse næringene på landsbasis. Veksten i de lokale næringene og i besøksnæringene har vært høyere i Lister enn på landsbasis. Utviklingen i basisnæringene har vært svakere i Lister enn på landsbasis. Veksten i de regionale næringene har vært litt svakere i Lister enn på landsbasis.

Boksene under den stiplede linjen viser hvordan denne veksten er delt inn i en andelseffekt og en veksteffekt. Veksten i de lokale næringene skyldes først og fremst en positiv veksteffekt. Nedgangen i basisnæringene skyldes en svak veksteffekt. Andelseffekten er derimot positiv. Det er fordi andelen arbeidsplasser i basisnæringene i Lister er høyere enn andelen nasjonalt. De regionale næringene utgjør derimot en liten andel av arbeidsplassene, men veksteffekten har vært stor. Besøksnæringene har hatt en svak andelseffekt, men en sterk veksteffekt.

2. Attraktivitet for bedrifter og besøk

Vi har så langt beskrevet næringsutviklingen gjennom å se på utviklingen i de ulike næringstypene. Vi ønsker nå å se om vi kan forklare en del av avvikene mellom veksten i de ulike næringstypene i Lister og veksten ellers i landet. Ulike bransjestrukturer forklarer mye av forskjellene mellom regioner når det gjelder vekst i basisnæringer og regionale næringer. Besøksnæringene blir i stor grad påvirket av egen befolkningsutvikling. Når vi kan korrigere for slike forskjeller, får vi fram mål for bedrifts- og besøksattraktivitet.

I figuren under ser vi hvordan vi tenker oss en modell hvor vi identifiserer de viktigste drivkreftene for næringsutvikling, målt gjennom arbeidsplassveksten i næringslivet.

Figur 23: Modell for bedrifts- og besøksattraktivitet.

Vi har vist utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet i Lister, hvor vi har delt inn næringslivet i fire næringstyper. Lokale næringer er bedrifter innenfor primærhelsetjenester, barnehager, grunnskole og liknende. Dette er bedrifter som har befolkningen på stedet som kunder, og som i stor grad substituerer kommunen som tjenesteleverandør. Utviklingen i denne sektoren er derfor i stor grad et utslag av hvordan fordelingen mellom kommune og næringslivet er når det gjelder tjenesteleveranser. F.eks. har noen skoler blitt privatisert etter nedleggelsesvedtak i kommunen, og fortsetter virksomheten i privat regi. Dette er ikke en næringslivsvekst som er spesielt interessant, ettersom antall arbeidsplasser i stor grad er de samme før og etter privatisering. Derfor har vi sett på utviklingen i lokale næringer i sammenheng med kommunal sektor.

De tre næringstypene som gjenstår er dermed basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer. Utviklingen i besøksnæringene må ses i sammenheng med befolkningsutviklingen på stedet. Et steds innbyggere er i stor grad kunder også i besøksnæringene. Høy besøksattraktivitet vil gi seg utslag i at antall arbeidsplasser i besøksnæringene øker raskere enn befolkningsveksten skulle tilsi. Noen steder med høy befolkningsvekst vil

kunne se en vekst i besøksnæringene, men uten at stedet egentlig trekker til seg flere besøkende. Besøksattraktivitet blir derfor målt som økning i antall arbeidsplasser i besøksnæringene utover det som befolkningsutviklingen tilsier.

Basisnæringene er de som produserer varer og tjenester i et nasjonalt eller internasjonalt marked, og som tilfører ny kjøpekraft til stedet. De fleste av bransjene som inngår her omtales som konkurranseutsatte bransjer. Utviklingen i slike bransjer må ses på i lys av bransjestrukturen. Noen steder har en høy andel av basisnæringene i bransjer som er i kraftig vekst på landsbasis, som f.eks. olje- og gassrelatert virksomhet. Da er det «normalt» med vekst i basisnæringene. Andre steder har tyngdepunktet i basisnæringene i bransjer som landbruk og prosessindustri, bransjer som har hatt kraftig nedgang i Norge de siste årene. Da er det en prestasjon å unngå nedgang i antall arbeidsplasser i basisnæringene. Høy bedriftsattraktivitet vil vi anta at gir seg utslag i at veksten i disse næringene er høyere enn bransjestrukturen tilsier.

Det vi kaller regionale næringer, som omfatter bransjer som transport, engroshandel, bygg og anlegg og forretningsmessig tjenesteyting vil i mange tilfeller utvikle seg i tråd med regionens befolknings- og næringsvekst. Veksten blir da et resultat av vekst i andre næringer og som følge av økt etterspørsel fra en økende befolkning. Men de regionale næringene er svært ujevnt fordelt mellom kommunene. De regionale næringenes utvikling i en enkeltkommune kan derfor være svært interessant, og kan kanskje påvirkes sterkt gjennom å gjøre kommunene mer attraktive for slike næringer. For et større område, som et helt fylke, er kanskje utviklingen i disse næringene mindre interessant, fordi utviklingen ses på som et resultat av vekst andre steder. Vi vil derfor også se på hvordan utviklingen i de regionale næringene har vært, justert for virkninger av bransjestrukturen.

Hensikten med å beregne effekter av bransjestrukturen på basisnæringene og de regionale næringene, samt befolkningsendringseffekten på besøksnæringene, er at vi ønsker å se på næringsutviklingen når vi har korrigert for strukturelle effekter som ikke kan påvirkes regionalt eller lokalt. Hvor god eller dårlig er utviklingen i de ulike delene av næringslivet, når vi har korrigert for disse strukturelle forholdene? Bransjestrukturen i begynnelsen av en periode er gitt, den er et forhold som ikke kan endres på kort sikt. Det er derfor den relative utviklingen i de bransjene en region faktisk har, i forhold til utviklingen i resten av landet, som er målet for om næringslivet har lyktes eller ikke. Dette blir derfor et mål for stedets bedriftsattraktivitet.

For besøksnæringene har vi korrigert for befolkningsutviklingen. Besøksnæringene på et sted har svært begrenset innflytelse på egen befolkningsutvikling. Men befolkningsutviklingen har stor betydning for veksten i besøksnæringene, ettersom stedets egen befolkning i stor grad er kunder for stedets besøksnæring. Derfor måler vi arbeidsplassutviklingen i stedets besøksnæringer i relasjon til befolkningsutviklingen. Steder der besøksnæringene vokser hurtigere enn befolkningsutviklingen skulle tilsi, øker sine markedsandeler, enten ved å trekke til seg besøkende kunder utenfra, eller at egne innbyggere i større grad bruker stedets egne besøksnæringer.

I resten av kapitlet skal vi vise hvordan vi har beregnet næringsattraktiviteten, gjennom å se på utviklingen i basisnæringene, de regionale næringene og besøksnæringene i relasjon til de strukturelle forholdene.

2.1 Bransjestrukturens betydning for basisnæringene

Vi så tidligere at bransjestrukturen har en sterk og klar påvirkning på veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet. Når vi skal analysere den regionale veksten i de ulike næringstypene, er det derfor naturlig å se på bransjestrukturens betydning. Vi så tidligere i dette kapitlet at det var stor forskjell på veksten innad i de ulike næringstypene. Innenfor basisnæringene var det eksempelvis en sterk vekst innenfor det vi kalte teknologiske tjenester, mens naturbaserte næringer hadde sterk nedgang.

I tabellen under er de tre næringstypene splittet opp ytterligere, og antall arbeidsplasser er indeksert slik at vi ser veksten fra 2000 til 2012.

Tabell 4: Arbeidsplassutvikling i basisnæringene Norge fra 2000 til 2012, indeksert slik at antallet i 2000=100.

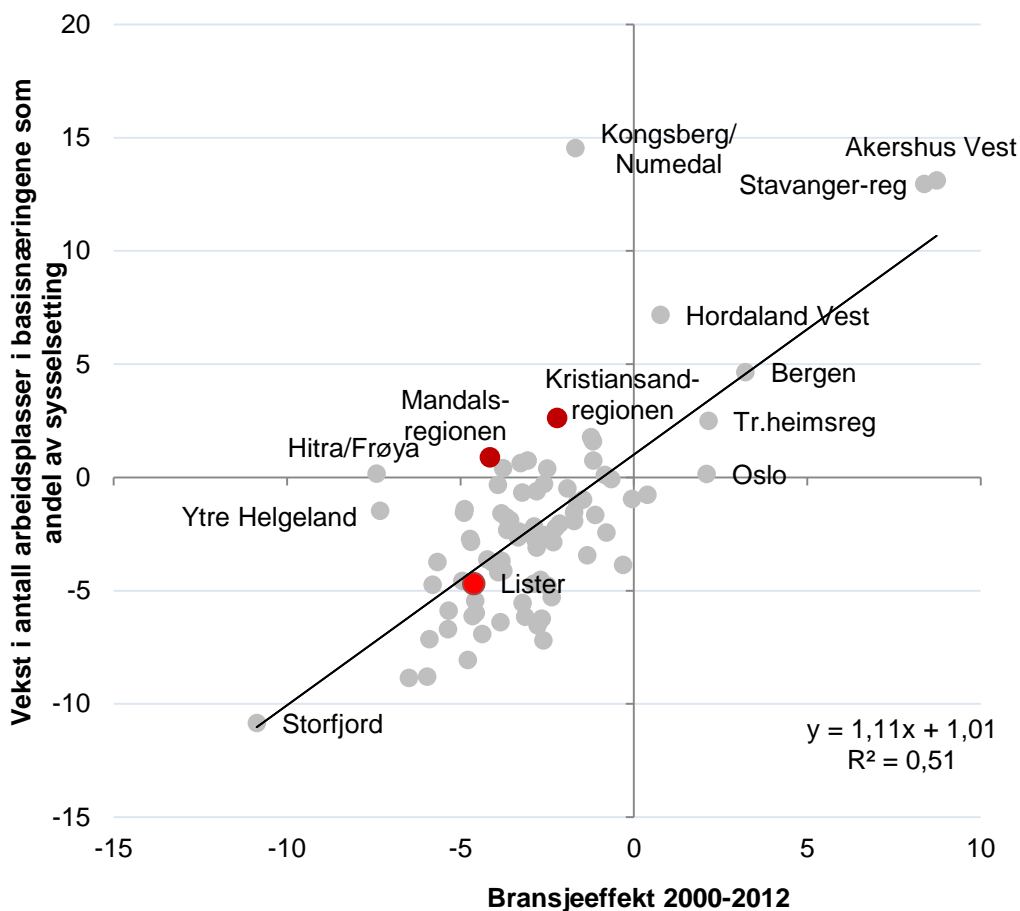
Næring	Næringstype-sub	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
		Industri	Anna industri	100	93,4	88,9	84,0	83,8	83,3	85,5	87,0	83,2	80,6	78,5
	Næringsmidler	100	98,9	97,2	95,7	92,4	89,5	88,5	88,9	87,9	84,6	84,4	85,7	86,3
	Olje og gass utvinning	100	102,2	103,0	103,5	103,6	107,1	117,5	120,8	128,7	131,0	137,8	147,3	157,5
	Prosessindustri	100	96,1	95,4	92,9	89,2	86,8	84,5	82,7	82,6	75,8	74,7	73,6	68,0
	Verkstedindustri	100	102,4	97,2	90,3	89,3	92,1	99,1	105,6	108,1	100,4	91,1	93,0	96,3
Natur	Fiske/havbruk	100	95,8	94,9	91,8	88,4	86,2	86,1	83,2	84,4	84,1	81,8	83,8	80,1
	Gruve	100	99,1	96,4	95,9	100,5	102,0	102,8	107,6	109,3	100,2	103,4	109,0	112,8
	Landbruk	100	92,3	89,5	93,5	86,1	89,0	91,7	87,2	87,4	85,3	79,0	75,6	74,4
Tekn. tjenester	Olje og gass	100	108,0	106,0	101,5	102,8	107,0	121,7	139,3	151,3	158,2	216,9	230,8	264,4
	Teknisk/vitenskap	100	101,4	147,1	129,9	132,2	136,6	149,1	154,4	168,5	148,9	149,1	156,6	165,0
	Telekom og IKT	100	109,0	99,7	94,7	95,6	101,2	105,7	113,8	120,0	120,7	124,0	126,5	132,1

Tjenester til olje- og gassektoren har økt med hele 164,4 prosent fra 2000 til 2012. Teknologiske og vitenskapelige tjenester og olje- og gassutvinning har også hatt sterk vekst. Telekommunikasjoner og IKT, samt gruvedrift er andre subtyper av basisnæringene som har hatt vekst.

De andre subtypene har hatt nedgang. Størst nedgang har det vært i prosessindustri, landbruk, anna industri (bl.a. møbel) og fiske/havbruk.

Regionene har svært ulik fordeling av sine basisnæringer, og det forklarer ganske mye av forskjellene i vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringene. Det er klart at en region som har hatt mye av sine basisnæringer i landbruk, fiske eller prosessindustri har hatt vanskeligheter med å oppnå vekst i denne perioden. Regioner med store andeler av basisnæringene innenfor olje- og gass eller teknologiske tjenester, vil på sin side nesten ikke kunne ha unngått vekst.

I figuren under har vi satt veksten i basisnæringene opp mot effekten av bransjestrukturen. Bransjeeffekten har blitt målt hvert år i perioden, og det er den akkumulerte effekten for hele perioden som er blitt anvendt på den horisontale akse. Veksten i basisnæringene er målt som veksten i antall arbeidsplasser i basisnæringene i perioden som andel av samlet sysselsetting i regionene i 2000.

Figur 24: Vekst i basisnæringene, som andel av samlet sysselsetting, og bransjeeffekten i regionene for perioden 2000-2012.

I figuren over ser vi at det er en sterk korrelasjon mellom veksten i basisnæringene og bransjeeffekten. Kongsberg/Numedal skiller seg sterkt ut gjennom at de har hatt den sterkeste veksten i basisnæringene, til tross for at bransjeeffekten ikke er spesielt positiv. Stavangerregionen og Akershus Vest har hatt den klart mest gunstige bransjestrukturen, og de har også hatt en kraftig vekst i sine basisnæring. Kristiansandregionen hadde ikke en spesielt gunstig bransjestruktur i sine basisnæring i utgangspunktet. Regioner som Oslo, Trondheimsregionen og Drammensregionen hadde et bedre utgangspunkt, men høyere andeler av basisnæringen i vekstbransjer. Kristiansandregionen har likevel hatt en bedre utvikling.

Lister-regionen har hatt en negativ bransjeeffekt. Veksten i basisnæringene har vært omtrent som «forventet», gitt bransjeeffekten.

2.1.1 Bransjejustert vekst i basisnæringene

I tabellen under ser vi hvordan regionene på i Agder og Rogaland kommer ut når det gjelder *bransjejustert* vekst i basisnæringene. Dette er vekst utover det som kan «forventes» av bransjeeffekten. I et regionalt utviklingsperspektiv er man ofte opptatt av den bransjejusterte veksten, siden den til en viss grad kan forklares av lokale forhold og siden den ikke er avhengig av verken den nasjonale veksten eller bransjestrukturen. På engelsk blir den ofte referert til som *local share effect*^{iv}.

Tabell 5: Årlig bransjejustert vekst i basisnæringene i regioner i Agder og Rogaland, rangert etter progressivt gjennomsnitt for de ti siste årene. Siste kolonne viser den bransjejusterte veksten for hele perioden.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Hele perioden
7	Kristiansandregionen	-1,0	1,0	-0,5	0,4	-0,1	1,1	0,6	1,5	0,6	0,6	-0,3	0,2	0,5	4,8
12	Ryfylke	0,2	-0,2	1,0	0,3	0,2	-0,3	0,2	-0,6	0,7	1,6	0,4	-0,2	0,3	3,6
19	Stavangerregionen	2,8	-0,5	0,2	0,2	-0,4	1,3	0,5	0,0	0,2	-0,8	1,0	-0,1	0,2	4,6
20	Haugesundregionen	0,8	0,5	-0,2	0,2	0,2	0,6	0,4	0,0	0,1	0,1	-0,2	0,2	0,1	3,0
29	Setesdal	-2,7	0,4	0,5	0,6	2,6	0,4	-0,1	-0,6	0,7	-0,4	-1,0	0,3	0,1	0,7
39	Mandalsregionen	0,8	1,9	1,7	1,0	1,1	0,1	-0,7	-0,4	-0,9	-0,3	-0,3	1,0	0,0	5,0
43	Lister	0,4	-0,1	-0,2	1,2	-0,3	-1,6	0,3	-0,7	-0,1	0,8	-0,3	0,4	0,0	-0,1
74	Arendalregionen	0,0	-1,2	0,2	-0,3	0,2	-0,4	-0,1	-0,4	-0,1	-0,6	-0,4	-0,2	-0,3	-3,6
77	Dalane	1,8	-0,6	0,9	-0,5	0,6	-0,5	-0,4	-1,0	-0,1	0,9	-0,1	-1,5	-0,3	-0,9

I den siste tiårsperioden har den årlige bransjejusterte veksten i basisnæringene i Lister vært nøytral. Det vil si at arbeidsplassveksten i basisnæringene har vært som forventet, gitt nasjonale konjunkturer og bransjestruktur.

Den bransjejusterte veksten var positiv i 2012. Den har vekslet på å være positiv og negativ siden 2001. Lister rangerer som nummer 43 med hensyn til progressivt gjennomsnitt. Dette er omtrent middelverdien av alle regionene i landet.

I Agder og Rogaland er det Kristiansandregionen som har hatt høyest bransjejustert vekst i basisnæringene i den siste tiårsperioden, mens Dalane har hatt svakest bransjejustert vekst i basisnæringene.

2.1.2 Basisnæringer i kommunene

Figuren til høyre viser antallet arbeidsplasser i de ulike basisnæringene i kommunene i Vest-Agder som prosentvis andel av sysselsettingen.

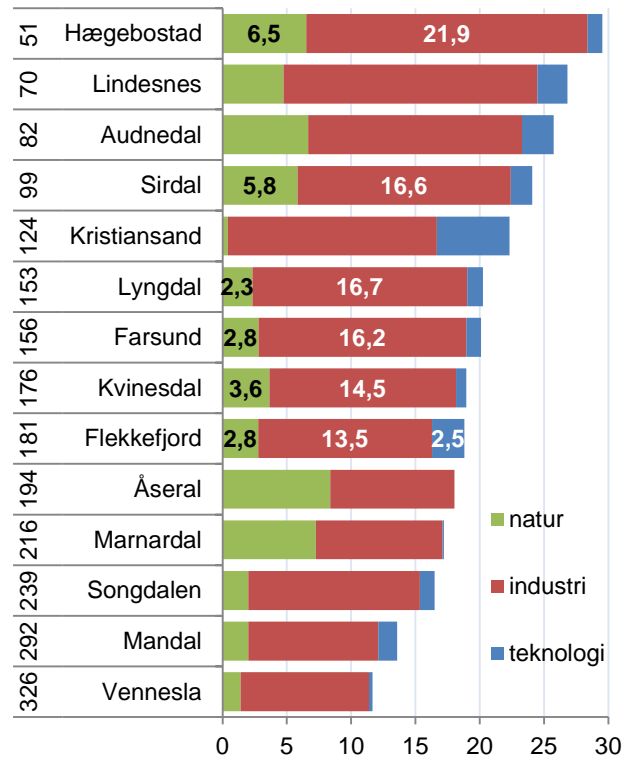
I Hægebostad tilsvarte antallet arbeidsplasser i industrien 21,9 prosent av sysselsettingen i 2012. Antallet arbeidsplasser i de naturbaserte næringene tilsvarte 6,5 prosent av sysselsettingen. I Sirdal var antallet arbeidsplasser i industrien tilsvarende 16,6 prosent av sysselsettingen i 2012. Antall arbeidsplasser i de naturbaserte næringene tilsvarte 5,8 prosent av sysselsettingen. Det kommer tydelig frem at det er industrien som står for mesteparten av arbeidsplassene i basisnæringene i kommunene i Lister. Med unntak av Flekkefjord, er det få arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene i kommunene i Lister. Vi har tidligere sett at industrien har hatt arbeidsplassnedgang på landsbasis, mens de teknologiske tjenestene har hatt arbeidsplassvekst. Kommuner med store andeler arbeidsplasser i industrien vil derfor kunne «forvente» noe arbeidsplassnedgang, mens kommuner med store andeler i de teknologiske tjenestene kan «forvente» å få arbeidsplassvekst.

Tabellen til høyre viser den relative arbeidsplassveksten i basisnæringene i kommunene i Vest-Agder i den siste tiårsperioden. Den relative veksten er målt som differansen mellom vekstimpulsen i kommunen og vekstimpulsen på landsbasis. Den relative veksten er dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert vekst. I regional utvikling er man ofte opptatt av den bransjejusterte veksten, siden den sier noe om veksten etter at vi har «tatt bort» effekten av bransjestrukturen.

Hægebostad har hatt en meget positiv bransjejustert vekst i basisnæringene i den siste tiårsperioden.

Veksten har vært mye høyere enn bransjestrukturen skulle tilsi. Bransjeeffekten er negativ.

Arbeidsplassveksten i basisnæringene har vært 6,1 prosentpoeng høyere i Hægebostad enn på landsbasis i den siste tiårsperioden. Sirdal og Lyngdal har også hatt en sterk bransjejustert vekst. Til tross for negativ bransjestruktur, har veksten i basisnæringene i disse kommunene vært sterkere enn veksten på landsbasis. Flekkefjord og Farsund har ikke bare dårlige forutsetninger for vekst i basisnæringene som følge av en uheldig bransjestruktur, men veksten har vært svakere enn bransjestrukturen skulle tilsi.

Figur 25: Nivå på basisnæringene i kommunene i Vest-Agder. Rangering blant landets 428 kommuner mht. nivå.

Tabell 6: Kommunene i Vest-Agder, relativ vekst i basisnæringene, dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert vekst, siste tiårsperiode. Alt er målt som prosentvis andel av samlet sysselsetting i kommunene. Rangering blant landets 428 kommuner mht. bransjejustert vekst.

Rang	Kommune	Relativ	Bransje-effekt	Bransje-justert
13	Hægebostad	6,1	-4,0	10,1
18	Åseral	7,4	-1,4	8,7
22	Marnardal	5,0	-2,3	7,3
34	Kristiansand	5,3	-1,1	6,4
44	Sirdal	1,8	-3,6	5,4
55	Lyngdal	1,6	-3,0	4,7
65	Songdalen	2,4	-1,8	4,2
69	Lindesnes	-3,1	-7,2	4,0
136	Kvinesdal	-2,8	-4,7	1,9
207	Audnedal	-4,5	-5,0	0,5
215	Søgne	-1,1	-1,3	0,1
219	Mandal	-1,0	-1,0	0,0
246	Vennesla	-4,1	-3,5	-0,6
365	Flekkefjord	-5,9	-1,8	-4,0
388	Farsund	-9,6	-4,4	-5,2

2.2 Besøksattraktivitet

Vi har sett utviklingen i besøksnæringene i kapittel 1.7.1. Der kom det frem at arbeidsplassveksten i besøksnæringene i Lister har vært på 15,7 prosent fra 2000 til 2012. På landsbasis har arbeidsplassveksten i besøksnæringene vært på 14,6 prosent. Utviklingen i Lister har vært bedre enn utviklingen nasjonalt.

Besøksnæringene omsetter imidlertid ikke bare til besøkende, men i stor grad til den lokale befolkningen. Befolkningsveksten påvirker derfor utviklingen i besøksnæringene direkte. Det må vi justere for, for å få fram det vi kan kalle for besøksoverskuddet. En enkel og direkte metode er å bruke antall arbeidsplasser i besøksnæringene på landsbasis som andel av folketallet, og trekke fra denne andelen for hver enkelt kommune, region eller fylke.

Tabell 7: Besøksoverskudd målt som prosent av samlet sysselsetting i regionene i Agder og Rogaland. Siste kolonne viser differansen mellom besøksoverskuddet i 2000 og besøksoverskuddet i 2012. Rangering blant landets 83 regioner mht. besøksoverskudd i 2012.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Endring
5	Setesdal	2,6	2,2	2,5	4,0	3,3	2,6	3,7	4,6	5,5	5,5	4,8	5,0	3,9	1,3
16	Kristiansandregionen	0,9	0,8	0,8	0,7	1,0	0,7	1,0	0,9	0,8	1,4	1,6	1,4	1,4	0,4
25	Stavangerregionen	0,9	0,6	0,3	0,2	0,2	0,4	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5	0,4	0,3	-0,6
28	Haugesundregionen	0,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2	-0,1	-0,1	0,4	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	-0,1
33	Lister	-1,5	-1,6	-1,4	-0,6	-0,6	-0,9	-0,5	-0,3	0,1	0,3	0,3	0,1	-0,1	1,3
37	Arendalregionen	-0,8	-0,7	-0,8	-0,8	-0,6	-0,6	-0,3	0,1	0,3	0,2	0,0	-0,1	-0,6	0,2
67	Mandalsregionen	-3,2	-3,5	-3,7	-3,4	-3,0	-3,3	-3,3	-2,8	-3,3	-2,8	-3,0	-2,5	-2,9	0,3
68	Dalane	-3,6	-3,8	-4,1	-4,5	-3,8	-3,6	-4,4	-4,2	-2,8	-2,5	-3,0	-3,0	-3,1	0,5
80	Ryfylke	-6,2	-5,3	-5,3	-5,1	-5,3	-5,6	-5,1	-5,4	-5,0	-4,7	-4,7	-5,2	-5,4	0,8

I 2012 var arbeidsplassveksten i besøksnæringene i Lister litt lavere enn befolkningsveksten skulle tilsi. I perioden mellom 2008 og 2011 var derimot den årlige arbeidsplassveksten i besøksnæringene høyere enn befolkningsveksten skulle tilsi. I årene mellom 2000 og 2007 var derimot den årlige arbeidsplassveksten i besøksnæringene lavere enn befolkningsveksten skulle tilsi. Selv om besøksoverskuddet var negativt i 2012, så var det mindre negativt enn i 2000, så endringen har vært positiv. Endringen vises i siste kolonne. Av fargen for endringen til Lister, ser vi at den rangerer høyt over medianverdien. Lister rangerer som nummer 33 blant landets 83 regioner med hensyn til besøksoverskudd i 2012.

I Agder og Rogaland er det Setesdal som hadde klart størst besøksoverskudd i 2012. Ryfylke rangerer nesten nederst i landet med hensyn til besøksoverskudd i 2012.

2.2.1 Besøksattraktivitet i kommunene

I figuren ved siden av ser vi besøksoverskuddet i de ulike underkategoriene av besøksnæringene i kommunene i Vest-Agder i 2012.

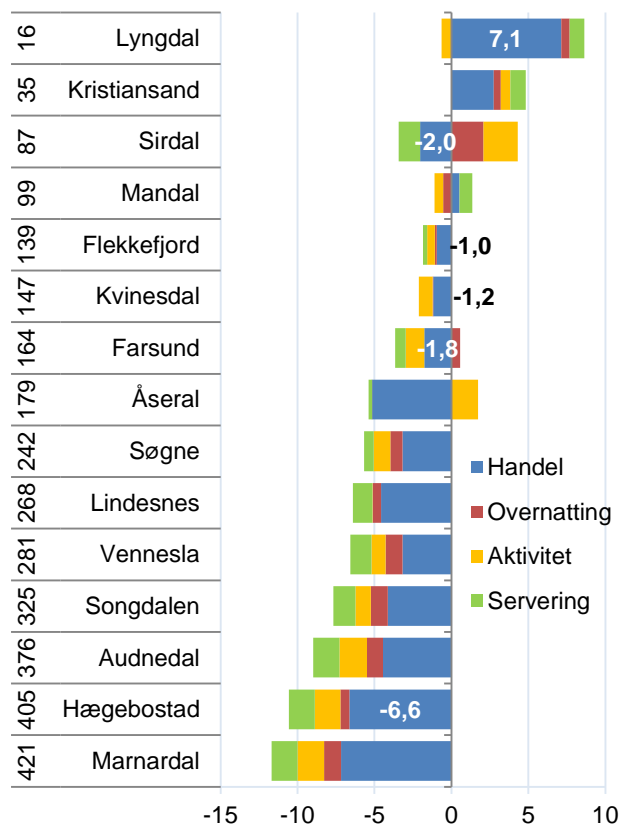
I Lyngdal var arbeidsplassveksten i handelsnæringene betydelig større enn befolkningsveksten skulle tilsi. Det var også besøksoverskudd i overnattingsbransjen og i serveringsbransjen. Det var et svakt underskudd i aktivitetsnæringene. Sirdal hadde besøksunderskudd, eller besøkslekkasje, i handelsnæringene og i serveringsbransjen, men positivt besøksoverskudd i overnattingsbransjen og i aktivitetsnæringene.

Flekkefjord og Kvinesdal hadde svak besøkslekkasje i samtlige besøksnæringer. Farsund hadde svakt positivt besøksoverskudd i overnattingsbransjen, men besøkslekkasje i de øvrige besøksnæringene. Hægebostad hadde en kraftig besøkslekkasje i handelsnæringene i 2012. Arbeidsplassveksten i handelsnæringene var svakere enn befolkningsveksten skulle tilsi.

Tabellen ved siden av viser vekstimpulser fra besøksnæringene i kommunene i Vest-Agder i den siste tiårsperioden. Vekstimpulsen er dekomponert i befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd. Befolkningseffekten viser hvilken del av vekstimpulsen som kan forklares av befolkningsveksten, mens endringen i besøksoverskuddet viser hva som skyldes andre - kanskje lokale? - forhold.

Arbeidsplassveksten i besøksnæringene i Lyngdal har tilsvart 5,2 prosent av sysselsettingen i Lyngdal i begynnelsen av perioden. Befolkningsveksten har ikke vært til noe hjelp - det ser vi ved at befolkningseffekten er negativ - men endringen i besøksoverskuddet har vært meget positivt.

Farsund og Sirdal har også fått en forbedring i sitt besøksoverskudd på tross av en negativ befolkningseffekt. Vekstimpulsen i besøksnæringene i Flekkefjord er som «forventet», gitt befolkningsutviklingen. Kvinesdal og Hægebostad har hatt en forverring av sitt besøksoverskudd i den siste tiårsperioden.

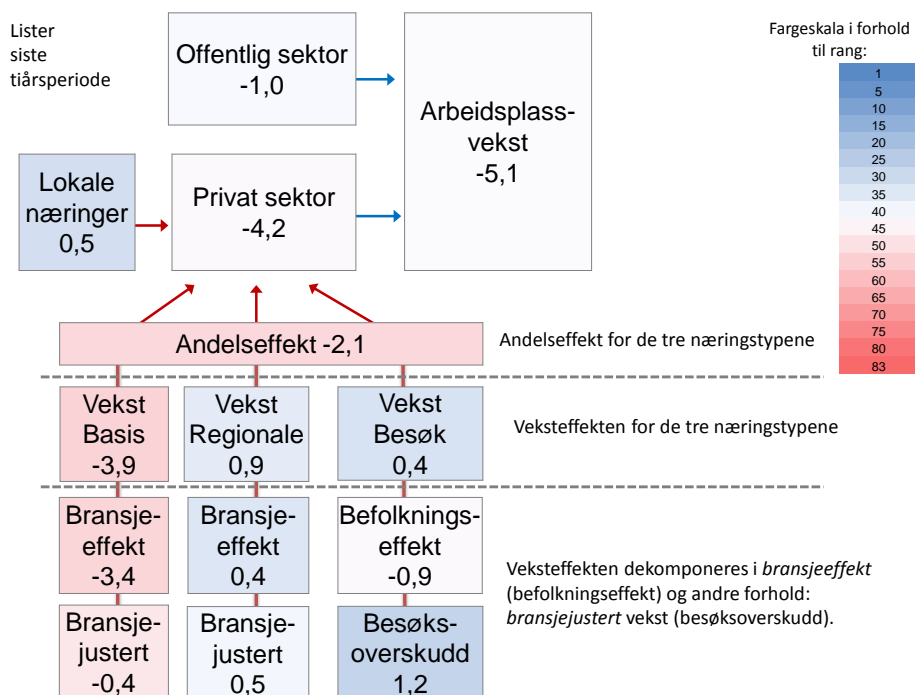
Figur 26: Overskudd av de ulike besøksnæringene som prosent av samlet sysselsetting i 2012. Rangering blant landets 428 kommuner mht. besøksoverskudd ved siden av kommunenavnet.

Tabell 8: Vekstimpulser fra besøksnæringene, dekomponert i befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd for de ti siste årene. Rangering blant landets 428 kommuner mht. endring i besøksoverskudd.

Rang	Kommune	Vekstimpuls	Befolknings-effekt	Endring Besøks-overskudd
6	Lyngdal	5,2	-0,5	5,7
86	Åseral	1,2	-0,8	2,0
122	Farsund	0,0	-1,3	1,3
129	Sirdal	0,2	-1,0	1,2
131	Kristiansand	1,1	-0,2	1,2
151	Mandal	1,4	0,5	0,9
184	Lindesnes	0,9	0,5	0,5
218	Songdalen	1,4	1,3	0,1
230	Flekkefjord	-1,0	-1,0	0,0
284	Audnedal	0,2	0,9	-0,7
306	Kvinesdal	-1,6	-0,6	-1,0
332	Søgne	0,5	1,7	-1,3
344	Vennesla	-0,5	0,8	-1,4
384	Marnardal	-1,6	0,4	-2,0
422	Hægebostad	-4,0	-0,1	-3,9

2.2.2 Oppsummering bedrifts og besøksattraktivitet

I figuren under er analysen av arbeidsplassutviklingen i Lister-regionen for den siste tiårsperioden illustrert. Alle tallene er målt i forhold til sysselsettingen og fratrukket tilsvarende andel på landsbasis. Fargene indikerer hvor mye over eller under medianverdien tallverdiene er.

Figur 27: Arbeidsplassutvikling i Lister beregnet de ti siste årene, som prosent av sysselsetting og i forhold til landsgjennomsnittet. Utviklingen i privat sektor er dekomponert i en veksteffekt og en andelseffekt. Andelseffekten for basisnæringene, de regionale næringene og besøksnæringene er slått sammen i figuren. Veksteffekten i basisnæringene og i de regionale næringene er dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Veksteffekten i besøksnæringene er dekomponert i befolknings-effekt og besøksoverskudd.

Arbeidsplassveksten, målt som andel av sysselsettingen, i Lister har vært 5,1 prosentpoeng lavere enn tilsvarende andel på landsbasis. Det er utviklingen i privat sektor som står for mesteparten av denne differansen. Utviklingen i de ulike sektorene er dekomponert i en veksteffekt og en andelseffekt. I figuren over ser vi på utviklingen i privat sektor. Vi ser spesielt på utviklingen i basisnæringene, de regionale næringene og besøksnæringene. Andelseffekten for disse tre næringene er negativ. Det vil si at antallet arbeidsplasser i disse næringene utgjør en mindre andel av sysselsettingen i Lister enn de gjør på landsbasis. Dette har hatt en negativ effekt på utviklingen i privat sektor.

Veksteffektene i basisnæringene og de regionale næringene er dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Veksteffekten i besøksnæringene er dekomponert i befolknings-effekt og endring i besøksoverskudd. Det er disse faktorene vi har studert på de forrige sidene. De nederste boksene, som viser den bransjejusterte veksten og endringen i besøksoverskuddet, bruker vi som mål på *bedriftsattraktiviteten* i Lister for den siste tiårsperioden.

Den relativt svake utviklingen i basisnæringene skyldes først og fremst en uheldig bransjestruktur. Bransjeeffekten er negativ. Den bransjejusterte veksten er svak negativ. Noen kommuner, som Hægebostad, har hatt en særdeles positiv bransjejustert vekst i basisnæringene, men regionen som helhet har hatt en svak bransjejustert vekst. Den positive utviklingen i de regionale næringene skyldes omtrent like mye en god bransjestruktur som en god bransjejustert vekst. Bedriftsattraktiviteten i de regionale næringene kan derfor regnes som god. Den positive veksteffekten i besøksnæringene skyldes en positiv endring i besøksoverskuddet. Befolkningsveksten tilsier en svak nedgang, men besøksoverskuddet har økt. Bedriftsattraktiviteten i besøksnæringene har derfor vært god.

3. Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon

Et viktig forhold for alle regioner er hvordan arbeidsmarkedet i kommunene er integrert med hverandre og med arbeidsmarkedet utenfor kommunen. Dette kommer til uttrykk gjennom ut- og innpendling til andre kommuner som er innenfor praktisk pendlingsavstand.

3.1 Pendling

I tabellen under kan vi se hvordan pendlingen er mellom kommunene i Lister-regionen. Vi har da målt antall pendlere i forhold til samlet sysselsetting i kommunen.

Tabell 9: Pendling mellom kommunene i Lister-regionen, som prosentvis andel av samlet sysselsetting, i år 2012.

		Arbeidssted						
		Farsund	Flekkefjord	Hægebostad	Kvinesdal	Lyngdal	Sirdal	Utenfor
Bosted	Farsund	70,3	1,5	0,1	1,2	9,2	0,1	17,7
	Flekkefjord	0,8	74,1	0,2	4,8	1,0	1,2	17,9
	Hægebostad	0,3	1,7	58,0	4,8	10,6	0,9	23,6
	Kvinesdal	1,1	12,7	1,1	63,8	3,5	1,4	16,4
	Lyngdal	6,4	1,5	0,5	1,9	70,8	0,0	18,7
	Sirdal	0,1	1,0	0,1	0,5	0,6	82,0	15,7
	Utenfor	4,4	7,9	16,6	3,0	11,7	11,1	

De grå cellene som går langs diagonalen viser antallet sysselsatte i kommunen som jobber i samme kommune. Av den sysselsatte befolkningen i Farsund jobber 70,3 prosent i Farsund. Av den sysselsatte befolkningen i Flekkefjord jobber 74,1 prosent i Flekkefjord osv. Det kan være verd å merke seg at bare 58 prosent av den sysselsatte befolkningen i Hægebostad jobber i samme kommune, mens hele 82 prosent av den sysselsatte befolkningen i Sirdal jobber i samme kommune.

Den siste kolonnen viser antallet sysselsatte i kommunen som jobber utenfor Lister-regionen. Hægebostad skiller seg ut som en stor utpendlingskommune. Hele 23,6 prosent av den sysselsatte befolkningen i Hægebostad jobber utenfor Lister. Bare 15,7 prosent av den sysselsatte befolkningen i Sirdal jobber utenfor Lister.

Den siste raden viser antall personer som bor utenfor Lister-regionen, men som jobber i en av kommunene i Lister. Av alle arbeidsplassene i Hægebostad er 16,6 prosent besatt av noen som ikke bor i noen av kommunene i Lister. Bare 3 prosent av arbeidsplassene i Kvinesdal er besatt av noen som bor utenfor Lister.

Cellene imellom viser den interne pendlingen mellom kommunene i Lister. 12,7 prosent av den sysselsatte befolkningen i Kvinesdal jobber i Flekkefjord. 10,6 prosent av den sysselsatte befolkningen i Hægebostad jobber i Lyngdal. Bare 0,1 prosent av den sysselsatte befolkningen i Farsund jobber i henholdsvis Hægebostad og Sirdal. Veldig få eller ingen av Lyngdals sysselsatte befolkning jobber i Sirdal.

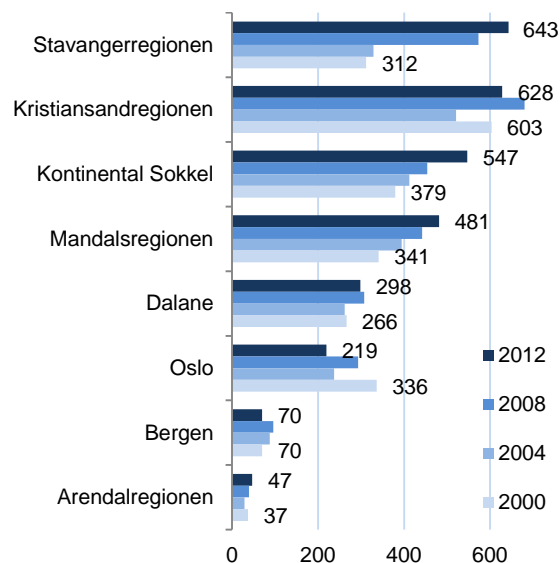
3.2 Utpendling

Figuren til høyre viser antall personer som er bosatt i Lister, men som jobbet i en annen region i henholdsvis 2000, 2004, 2008 og 2012. Figuren viser de åtte største utpendlingsregionene til Lister.

I 2012 var det 643 personer som er bosatt i Lister som jobbet i Stavangerregionen. Det har vært en markant øking i antallet fra 2000.

Det var 628 personer som bodde i Lister som jobbet i Kristiansandregionen i 2012. Antallet har holdt seg ganske stabilt i den siste tolvårsperioden.

Pendlingen til Kontinentalsokkelen og Mandalsregionen har tiltatt, mens pendlingen til Oslo har avtatt i perioden mellom 2000 og 2012.

Figur 28: Pendling ut av Lister til andre regioner, antall personer, år 2000, 2004, 2008 og 2012.

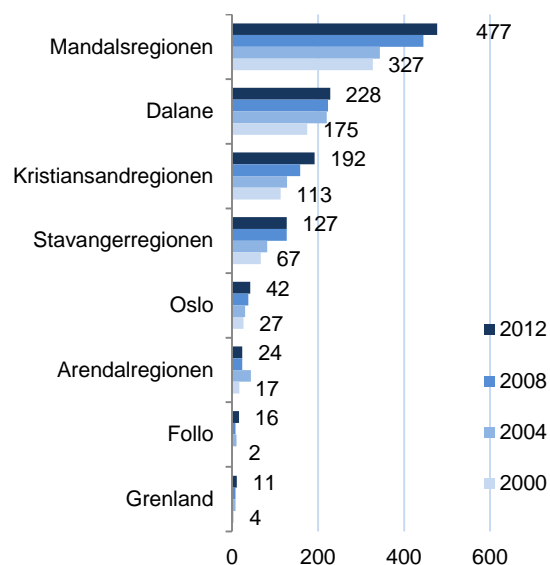
3.3 Innpendling

Figuren til høyre viser antallet som er bosatt utenfor Lister, men som jobbet i Lister i 2000, 2004, 2008 og 2012. Skalaen er lik som i figuren over, for å gjøre sammenlikningen mellom ut- og innpendling enklere. Det kommer tydelig frem at det er færre folk som pendler inn til Lister enn det er folk som pendler ut.

Det var 477 personer som var bosatt i Mandalsregionen som jobbet i Lister i 2012. Antallet har økt siden 2000.

Det var 228 personer som var bosatt i Dalane som jobbet i Lister i 2012. Antallet har økt siden 2000. Det har vært en sterk øking i antallet personer som pendler fra Kristiansandregionen og Stavangerregionen. Antallet er derimot forholdsvis beskjedent.

Ellers foregår det lite innpendling fra øvrige regionene i landet.

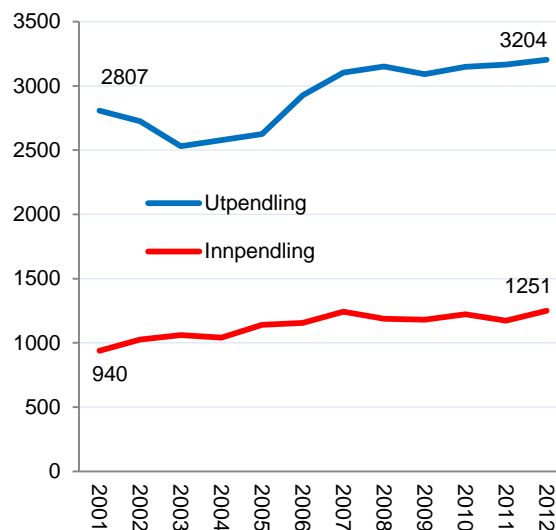
Figur 29: Pendling inn til Lister fra andre regioner, antall personer, år 2000, 2004, 2008 og 2012.

3.4 Samlet pendling

Figuren til høyre viser det totale antallet personer som har pendlet inn og ut av Lister i perioden 2001 – 2012.

Det var til sammen 3 204 personer som bodde i Lister, men som jobbet utenfor regionen i 2012. Antallet var på 2 807 i 2001.

Det var 1 251 personer som bodde utenfor Lister, men som jobbet i Lister i 2012. Antallet har økt fra 940 i 2001.

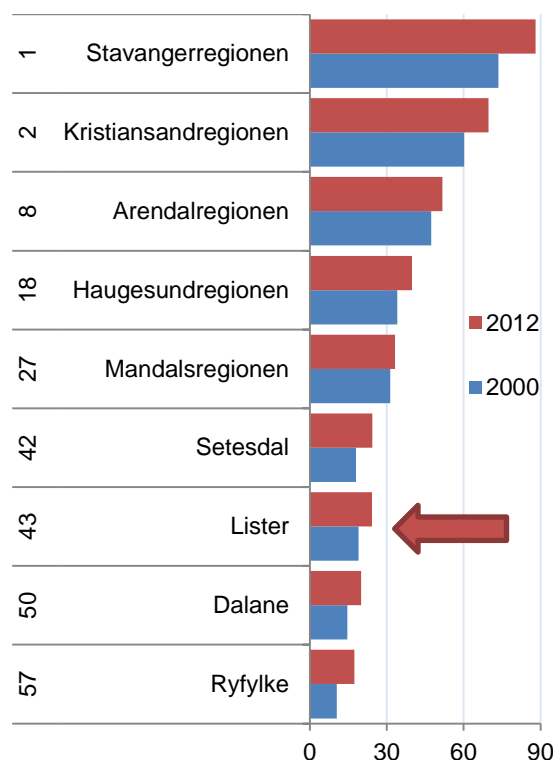
Figur 30: Antall som bor i Lister og pendler ut, og antall som bor utenfor Lister og pendler inn fra 2001 til 2012.

3.5 Intern arbeidsmarkedsintegrasjon

Et godt integrert arbeidsmarked er en styrke for en region. Det gjør at innbyggerne i regionen har et større spekter av arbeidsplasser å velge blant enn om de hadde vært isolerte fra hverandre. Et godt integrert arbeidsmarked gjør at det er lettere og mer fordelaktig å samarbeide om næringsutvikling. Det spiller da ikke så stor rolle i hvilken kommune arbeidsplassene er lokalisert, så lenge de er lokalisert i regionen.

Arbeidsmarkedsintegrasjonen regnes ut ved å legge sammen den prosentvise andelen av de sysselsatte på stedet som pendler ut med den prosentvise andelen av arbeidsplassene på stedet som det pendles inn til. Den interne arbeidsmarkedsintegrasjonen måler arbeidsmarkedsintegrasjonen mellom kommunene innad i regionen.

Den interne arbeidsmarkedsintegrasjonen i Lister er ikke veldig høy sammenliknet med arbeidsmarkedsintegrasjonen i f.eks. Stavangerregionen og Kristiansandregionen. Riktignok rangerer disse regionene øverst i landet med hensyn til intern arbeidsmarkedsintegrasjon. Lister rangerer som nummer 43 blant landets 83 regioner, og det er å regne som omtrent middels.

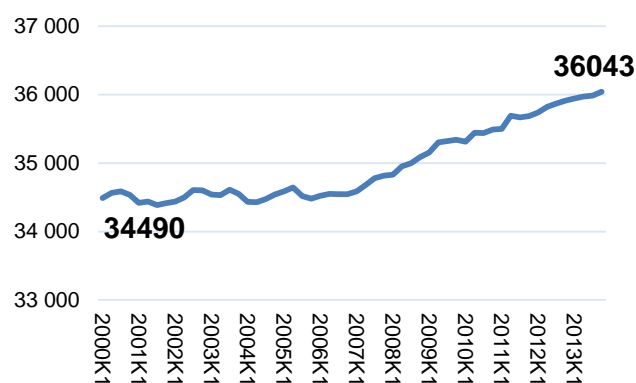
Figur 31: Intern arbeidsmarkedsintegrasjon i regionene i Agder i 2000 og 2012.

4. Befolkning

Befolkningsutviklingen er kanskje den viktigste indikatoren for regional utvikling, og også den indikatoren som det knytter seg størst interesse til. Mange fylker, regioner og kommuner har befolkningsvekst som overordnet mål i sine regionale planer og strategier. Dette er ikke bare fordi vekst er et mål i seg selv, men også fordi befolkningsveksten, og spesielt flyttebalansen, er en indikator for at stedet utvikler seg positivt. Det er også lettere å endre et sted i retning av høyere kvalitet når det er vekst. Vekst gir høyere inntekter til offentlig sektor og større muligheter til å forbedre samfunnet.

4.1 Befolkningsutvikling i Lister

Figuren ved siden av viser befolkningsutviklingen i Lister fra 2000 til 2013. Det var 36 043 innbyggere i Lister i 2013. Dette er en oppgang fra 34 490 i 2000. Det er spesielt etter 2007 at det har vært vekst. Norge har hatt en høy grad av europeisk innvandring etter 2007, og det vil være naturlig å tro at en del av denne innvandringen også tilfaller Lister.

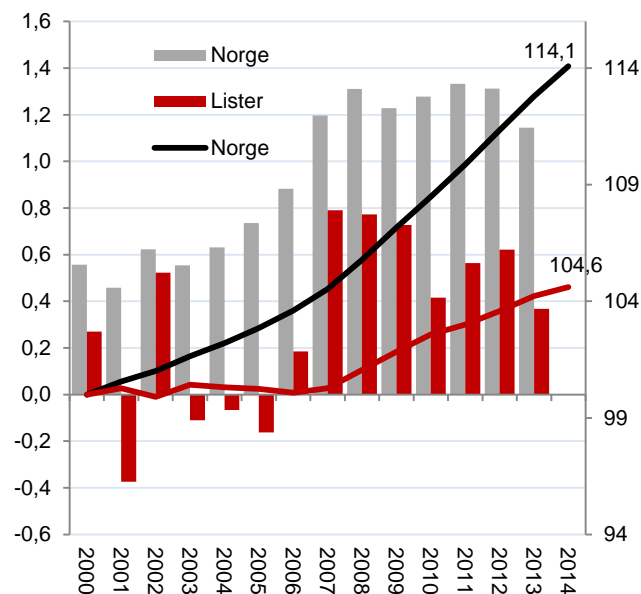

Figur 32: Folketallet i Lister ved utgangen av hvert kvartal siden 2000.

I figur 33 viser stolpene den årlige befolkningsveksten i Norge og i Lister i hvert år i perioden 2000 - 2012. Linjene viser den indekserte befolkningsveksten i Norge og i Lister fra 2000 til 2013, der antallet i 2000 er indeksert til å være lik 100.

Hvert år har det vært befolkningsvekst i Norge. Av linjene ser man at dette har akkumulert seg til en befolkningsvekst på 12,8 prosent fra 2000 til 2013.

Siden 2006 har det vært årlig befolkningsvekst i Lister. Det var derimot årlig befolkningsnedgang i enkelte år til og med 2005. Fra 2000 til 2013 har befolkningen i Lister økt med 4,2 prosent. Befolkningsveksten i Lister har vært lavere enn befolkningsveksten på landsbasis i den siste trettenårsperioden.

Figur 33: Befolkningsutviklingen i Norge og Lister fra 2000 til 2013. Venstre akse viser årlig prosentvis vekst i folketall i Norge og Lister. Høyre akse viser indeksert vekst, der 2000-nivået = 100.

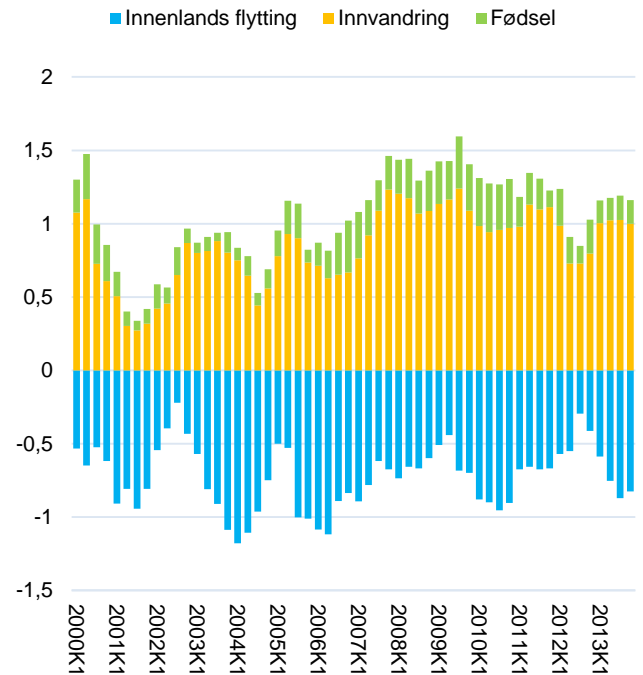
4.2 Befolkningsutvikling i Lister dekomponert

Endringene i befolkningen kan deles inn i tre komponenter: Innenlands nettoflytting, netto innvandring og fødselsoverskudd. I figur 34 har vi illustrert hvordan disse tre komponentene har bidratt til befolkningsveksten i Lister

Det har vært netto fraflytting fra Lister hvert år siden 2000. Lister taper innbyggere til andre regioner i Norge.

Fødselsbalansen har vært positiv hvert år, men den har kun utgjort et lite bidrag til befolkningsveksten.

Innvandringen har vært positiv hvert år siden 2000. Den har vært på om lag 1 prosent av folketallet årlig siden 2007.

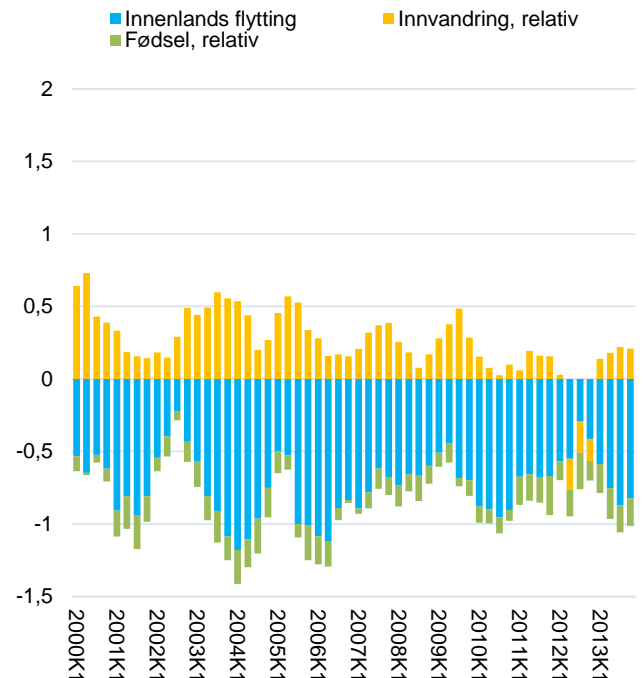
Figur 34: Årlig befolkningsutvikling i Lister målt hvert kvartal siden 2000. Befolkningsutviklingen er dekomponert i innenlandsk flytting, innvandring og fødselsbalanse.

4.3 Befolkningsutvikling i Lister, relativ

Det er interessant å se på hvordan befolkningsutviklingen på et sted avviker fra gjennomsnittet for Norge. Det kaller vi relativ utvikling, og tallene for Lister er vist i figuren ved siden av. Figuren viser hvordan de ulike komponentene i befolkningsutviklingen i Lister avviker fra landsgjennomsnittet.

Selv om fødselsbalansen i Lister har vært positiv hvert år siden 2000, har den vært lavere enn fødselsbalansen på landsbasis.

Innvandringens andel av folketallet har stort sett vært høyere i Lister enn den har vært på landsbasis. Det ser derimot ut som om innvandringen til Lister (som andel av folketallet i Lister) nærmer seg innvandringen til Norge (som andel av folketallet i Norge). Den relative innvandringen har avtatt.

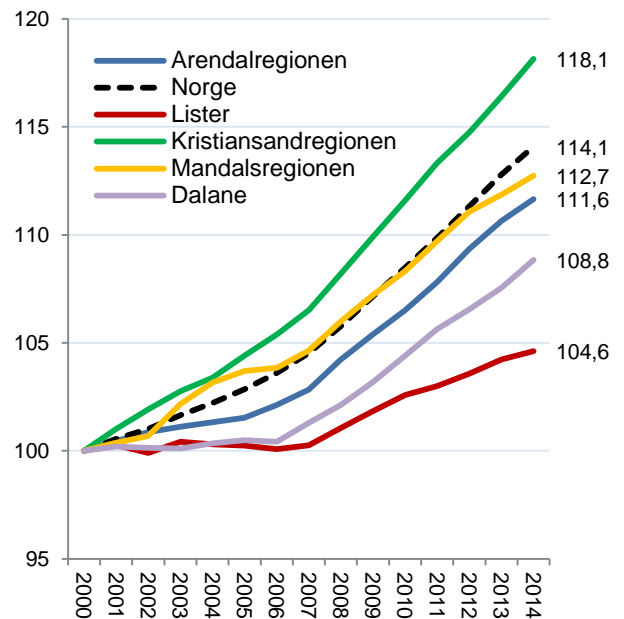

Figur 35: Årlig befolkningsvekst i Lister fratrukket Norges befolkningsvekst, målt hvert kvartal.

4.4 Befolkningsutvikling i regionene

Figuren ved siden av viser den indekserte befolkningsutviklingen i regionene i Vest-Agder fra 2000 til 2012. Antallet i 2000 er indeksert til å være lik 100. Utviklingen i regionene i Vest-Agder er sammenliknet med utviklingen i Norge og utviklingen i Vest-Agder fylke i samme periode.

Vi har tidligere sett at Lister har hatt en befolkningsvekst på 4,2 prosent. Veksten er lavere enn samtlige regioner i fylket, lavere enn landsgjennomsnittet og lavere enn veksten i Vest-Agder. Kristiansandregionen har hatt en sterk befolkningsvekst. Befolkningen i Kristiansandregionen har økt med 16,4 prosent fra 2000 til 2012.

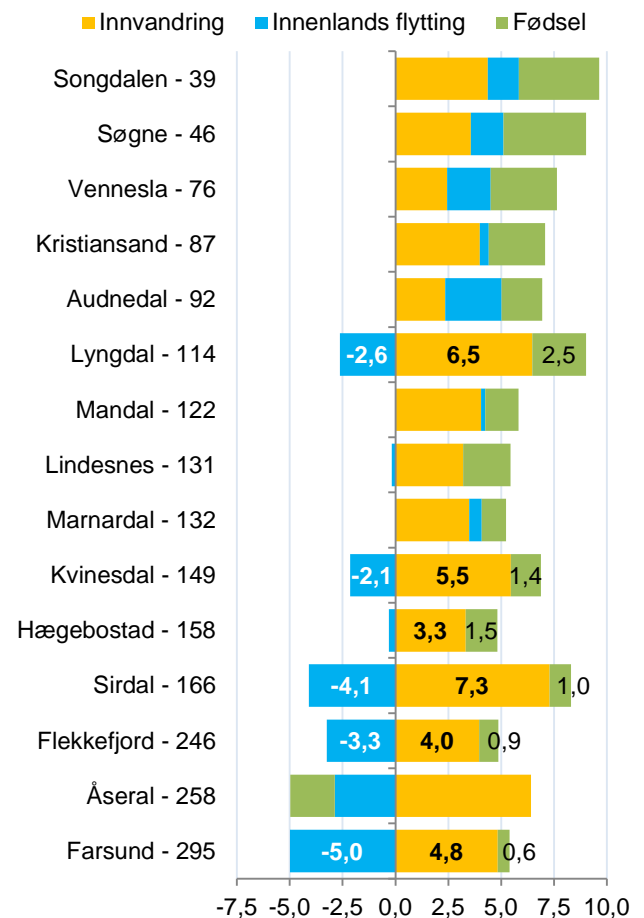
Figur 36: Indeksert befolkningsutvikling i regionene i Vest-Agder. 2000-nivået = 100.

4.5 Befolkningsutvikling i kommunene

Figuren ved siden av viser den dekomponerte befolkningsutviklingen i kommunene i Vest-Agder i den siste femårsperioden. Rangeringen blant landets 428 kommuner er angitt ved siden av kommunenavnet.

Lyngdal har hatt sterkest vekst i Lister. Den innenlandske nettoflyttingen har vært negativ, men en høy innvandringsgrad og en positiv fødselsbalanse har kompensert for dette. Det samme gjelder for så vidt de andre kommunene i Lister.

Alle kommunene i Lister har netto innenlands utflytting.

Figur 37: Befolkningsendringer i kommunene i Vest-Agder siste fem år, dekomponert. Rangering med hensyn til vekst til venstre.

4.6 Relativ flytting

Relativ flytting er nettoflyttingen til et sted inklusive innvandring, fratrukket Norges nettoflytting. Med dette målet får vi et mål for nettoflyttingen til steder som betyr det samme over en lengre tidsperiode, selv om nettoinnvandringen til Norge varierer fra år til år. Den relative nettoflyttingen er dermed et mål som vi kan bruke for å sammenlikne regioner med hverandre, og over et lengre tidsrom.

Tabell 10: Relativ nettoflytting i regionene i Agder og Rogaland, rangert etter progressivt gjennomsnitt for de siste ti årene. Siste kolonne viser trenden i den siste tiårsperioden.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Prog snitt	Trend
7	Stavanger-regionen	-0,4	0,2	0,2	0,3	0,4	0,3	0,7	0,7	0,4	0,4	0,3	0,0	0,5	0,2	0,3	-0,01
23	Ryfylke	-0,4	-0,8	-0,4	-0,4	-0,1	-0,5	-0,7	-0,2	0,0	-0,1	0,3	-0,5	0,7	0,3	0,1	0,08
24	Kristiansand-regionen	0,3	0,3	0,0	0,1	0,3	0,2	0,0	0,2	0,1	0,1	0,1	-0,2	0,0	0,1	0,0	-0,03
26	Arendal-regionen	0,1	0,1	-0,2	-0,1	-0,3	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,1	0,3	0,0	-0,1	0,0	0,02
27	Haugesund-regionen	-0,3	-0,5	-0,3	-0,1	-0,2	-0,3	0,2	0,2	0,0	-0,4	0,0	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,01
30	Mandals-regionen	-0,1	0,2	0,9	0,3	-0,1	-0,4	-0,1	0,0	-0,1	0,0	0,1	-0,1	-0,5	-0,3	-0,2	-0,03
34	Dalane	-0,5	-0,6	-0,7	-0,3	-0,5	-0,8	-0,1	-0,3	-0,3	0,0	-0,2	-0,4	-0,5	0,1	-0,2	0,02
57	Lister	-0,2	-0,7	0,1	-0,5	-0,5	-0,6	-0,7	-0,3	-0,4	-0,4	-0,8	-0,5	-0,6	-0,6	-0,6	-0,01
61	Setesdal	0,3	-1,3	-0,7	0,4	-1,0	-0,8	-0,8	-0,8	0,1	-0,6	0,6	-1,0	-1,1	-0,7	-0,6	-0,03

Siden innvandringen til Norge har vært høy i de siste årene, kan alle regioner i Norge nærmest forvente å få et positivt nettoflyttingstall. Nettoflyttingen til nesten alle regioner i Norge har vært positiv i de siste årene, men mye av dette skyldes generell innvandring til Norge. Dette ønsker vi å justere for, og derfor har vi trukket fra den nasjonale nettoinnvandringsraten når vi ser på nettoflyttingen i regionene. Det vi sitter igjen med, kaller vi relativ flytting, og den sier noe om hvor attraktivt det er å flytte til en region – enten ved innenlandsk flytting eller ved innvandring *utover* det som er den generelle nettoinnvandringsraten til Norge.

Den relative flyttingen har vært negativ hvert år i Lister siden 2000. Lister rangerer som nummer 57 blant landets 83 regioner med hensyn til relativ flytting.

4.6.1 Relativ flytting kommuner

Vi kan også se på relativ flytting for kommuner, som vi viser i tabellen under. Her ser vi på den relative flyttingen til kommunene i Vest-Agder

Tabell 11: Relativ flytting i kommunene i Vest-Agder, rangert etter progressivt gjennomsnitt for de ti siste årene til venstre. Siste kolonne viser trenden, dvs. retningen på verdiene de siste årene.

Rang	Kommune	2001 - 2003	2002 - 2004	2003 - 2005	2004 - 2006	2005 - 2007	2006 - 2008	2007 - 2009	2008 - 2010	2009 - 2011	2010 - 2012	Prog snitt	Trend
48	Søgne	0,3	0,2	0,0	0,1	0,5	1,2	0,9	0,5	-0,2	-0,3	0,3	0,0
89	Mandal	0,8	0,8	0,3	0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,1	0,2	0,0	0,1	-0,1
93	Kristiansand	0,4	0,3	0,4	0,3	0,2	0,1	0,1	0,0	-0,1	-0,1	0,1	-0,1
98	Songdalen	-1,0	-0,3	0,1	0,3	0,0	-0,3	0,1	0,0	0,3	0,2	0,0	0,1
99	Audnedal	-0,2	-0,2	-0,7	0,0	0,3	0,6	0,2	-0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
124	Vennesla	-0,4	-0,4	-0,3	-0,3	-0,2	-0,3	0,0	0,0	0,3	0,1	-0,1	0,1
131	Lyngdal	-0,4	-0,5	-0,2	-0,2	0,1	0,2	0,1	-0,2	-0,3	-0,2	-0,1	0,0
151	Sirdal	0,0	-0,4	-1,2	-0,8	-0,1	-0,3	0,4	-0,4	0,3	-0,4	-0,2	0,1
153	Lindesnes	-0,1	0,0	-0,2	-0,3	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,3	-0,4	-0,2	0,0
174	Marnardal	0,1	-0,5	-0,9	-1,5	-0,4	0,0	0,3	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3	0,0
178	Åseral	0,9	-0,3	-1,0	-1,2	-0,7	0,1	0,7	0,2	-0,5	-0,9	-0,3	0,0
179	Kvinesdal	-0,3	-0,2	-0,5	-0,3	-0,5	-0,3	-0,1	-0,2	-0,3	-0,5	-0,3	0,0
231	Hægebostad	-0,8	-0,8	-1,6	-1,3	-0,9	-0,3	-0,3	0,0	-0,1	-0,6	-0,5	0,1
268	Flekkefjord	0,0	-0,1	-0,4	-0,7	-0,6	-0,5	-0,5	-0,7	-0,8	-0,9	-0,6	-0,1
339	Farsund	-0,8	-0,3	-0,7	-0,8	-1,0	-1,1	-1,0	-1,0	-1,0	-0,9	-0,9	0,0

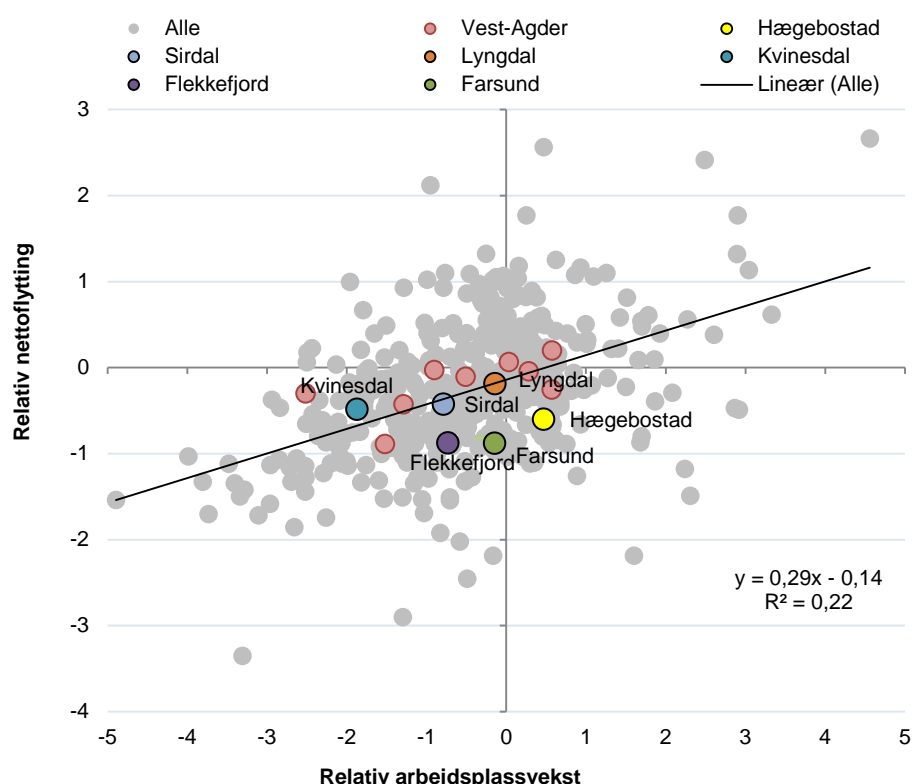
Lyngdal og Sirdal har hatt en relativ flytting som er negativ, men som rangerer over medianverdien til alle kommunene i Norge.

Hægebostad, Flekkefjord og Farsund har hatt en relativ flytting som er svakere enn de fleste andre kommuner i Norge.

I neste kapittel skal vi analysere forholdet mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst i mer detalj.

5. Bostedsattraktivitet

Flytting og arbeidsplassvekst er de dominerende størrelsene for å beskrive regional utvikling. Det er åpenbart en sterk positiv sammenheng mellom et steds nettoflytting og den samlede arbeidsplassveksten. Steder med sterk vekst i antall arbeidsplasser vil trekke til seg innflyttere, og da vil den sterke arbeidsplassveksten være en årsak til innflyttingen. Andre steder kan ha sterk innflytting uten arbeidsplassvekst i en periode, og da vil denne innflyttingen føre til arbeidsplassvekst i skjermede sektorer i senere perioder. Flytting og arbeidsplassvekst vil dermed her en gjensidig positiv påvirkning.

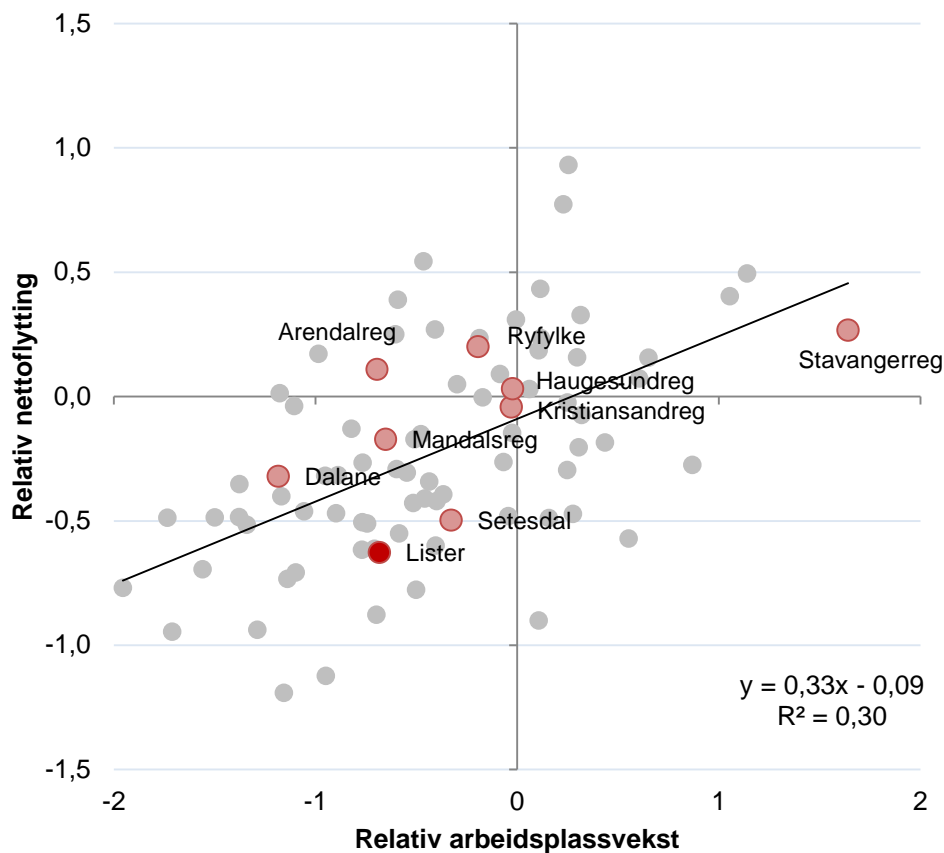
Figur 38: Kommunene i Norge i perioden 2010-2012 etter relativ nettoflytting og relativ arbeidsplassvekst.

Figuren viser hvordan sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst har vært i kommunene i Norge i perioden 2010 - 2012. Streken viser den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene, og representerer forventet nettoflytting gitt nivået på arbeidsplassveksten. Sammenhengen er positiv, men mange kommuner har en nettoflytting som avviker ganske sterkt fra forventningsverdien.

I Lister er det bare Hægebostad som har hatt en arbeidsplassvekst som er høyere enn landsgjennomsnittet i perioden 2010-2012. Den relative flyttingen har derimot vært både negativ og lavere enn forventet. Lyngdal har hatt en gjennomsnittlig arbeidsplassvekst, og flyttetallet er som forventet, gitt veksten. Farsund har også hatt en nesten gjennomsnittlig arbeidsplassvekst, men flyttetallet har vært negativt og lavere enn forventet. Kvinesdal har hatt svak arbeidsplassvekst relativt til landsgjennomsnittet. Den relative flyttingen har vært negativ, men noe bedre enn forventet.

5.1.1 Regioner

Vi kan sette inn regionene i samme type diagram som vi brukte for kommunene på forrige side.

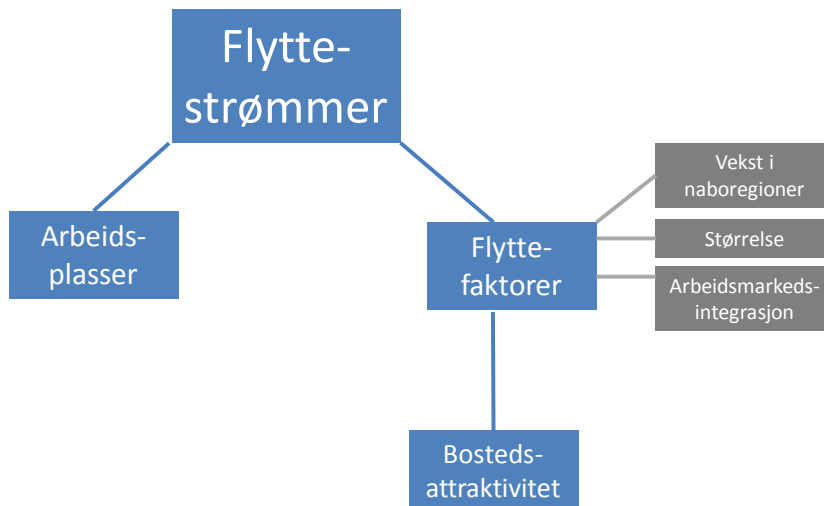
Figur 39: Nettoflytting og arbeidsplassvekst i regionene i Norge i perioden 2010-2012 (tre års glidende gjennomsnitt).

I figuren over ser vi at Stavangerregionen ligger lengst til høyre, noe som viser at de har hatt den raskeste veksten i arbeidsplasser av regionene. Innflyttingen har imidlertid ikke vært som forventet ut fra den raske arbeidsplassveksten. Kristiansandregionen ligger ganske sentralt i diagrammet, noe som viser at både arbeidsplassvekst og nettoflytting har vært nær middels i den siste treårsperioden. Regioner som Haugesundregionen, Ryfylke og Arendalregionen har bedre nettoflytting enn Kristiansandregionen, selv om arbeidsplassveksten har vært lik eller svakere.

Lister har hatt svakere arbeidsplassvekst enn veksten på landsbasis. Den relative flyttingen har også vært negativ. Lister ligger plassert under forventningslinjen. Det betyr at flyttingen har vært lavere enn forventet, gitt arbeidsplassveksten.

5.2 Hva styrer flyttestrømmene?

Som vi så på forrige side, påvirker arbeidsplassveksten på et sted nettoflyttingen på en positiv måte. Men vi så også at noen steder har mye bedre flyttebalanse enn arbeidsplassveksten tilsier, mens andre har mye dårligere flyttebalanse. Det er dermed faktorer ved siden av arbeidsplassveksten på et sted som har stor betydning for flyttebalansen. Det er svært interessant å få avdekket hva de andre flyttefaktorene består i.

Figur 40: Faktorer som styrer flyttestrømmene.

I figuren over har vi definert tre strukturelle forhold som har en signifikant og positiv betydning for flyttebalansen til et sted, når effekten av arbeidsplassveksten er tatt hensyn til.

Det ene er stedets *befolkningsstørrelse*, som betyr at steder med en stor befolkning har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav befolkning. Det er et uttrykk for at steder med en høy konsentrasjon av folk virker tiltrekkende.

Derne ser vi at steder med høy *arbeidsmarkedsintegrasjon* har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav. Det betyr at steder som ligger innenfor et større arbeidsmarked, og dermed har gode pendlingsmuligheter for befolkningen, får en gevinst i form av høyere netto innflytting.

Arbeidsmarkedsintegrasjonen regnes ut ved å legge sammen den prosentvise andelen av de sysselsatte på stedet som pendler ut med den prosentvise andelen av arbeidsplassene på stedet som det pendles inn til.

Den tredje strukturelle faktoren, *nabovækst*, er vekst i antall arbeidsplasser på omkringliggende steder som ligger innenfor pendlingsavstand. Dersom det er arbeidsplassvekst i nabokommunene, vil dette føre til høyere netto innflytting.

Telemarksforskning har analysert hvordan disse faktorene påvirker nettoflyttingen i kommunene i Norge i en regresjonsanalyse med input av data fra 2001 til og med 2012. Når vi kjenner disse sammenhengene, kan vi analysere hvordan disse faktorene hver for seg og til sammen har påvirket nettoflyttingen i en bestemt kommune. Et steds *bostedsattraktivitet* blir målt som en restfaktor; avviket mellom den faktiske nettoflyttingen og den forventede nettoflyttingen når vi tar hensyn til stedets arbeidsplassvekst, arbeidsplassveksten i nabokommuner, befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon. Steder som har bedre nettoflytting enn forventet vil da bli karakterisert som attraktive som bosted. Slike steder har egenskaper som fører til høyere nettoflytting enn hva som er «statistisk normalt».

5.2.1 Strukturfaktorer for kommuner og regioner

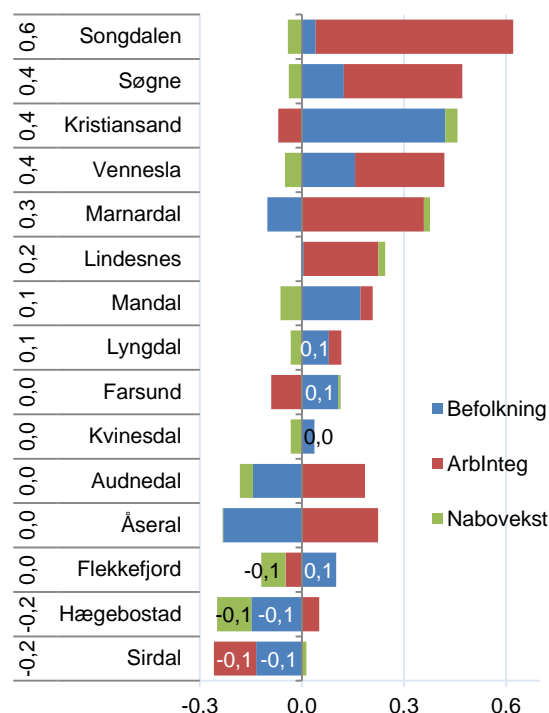
Figuren ved siden av viser effekten av de ulike strukturelle flyttefaktorene på den nettoflyttingen til kommunene i Vest-Agder etter at vi har korrigert for arbeidsplassveksten. Ingen av kommunene i Lister har nevneverdig gode strukturelle forutsetninger for positiv nettoflytting.

Lyngdal har de beste forutsetningene for positiv nettoflytting i Lister. Befolkningsstørrelsen har bidratt til å trekke flyttetallet opp. Arbeidsmarkedsintegrasjonen har hatt en svak positiv effekt, mens arbeidsplassutviklingen i nabokommuner har trukket nettoflyttingen ned.

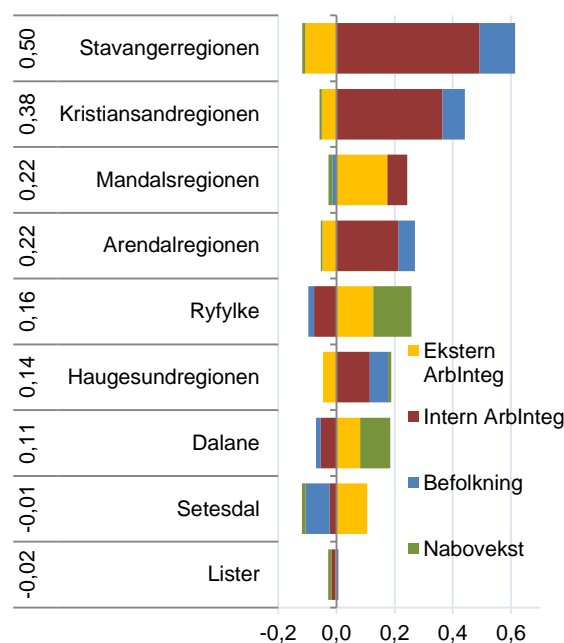
Befolkningsstørrelsen i Farsund har hatt en positiv effekt på nettoflyttingen, mens en lav arbeidsmarkedsintegrasjon derimot har hatt en negativ effekt på nettoflyttingen. Flekkefjord «tjener» også innbyggere på grunn av befolkningsstørrelsen, men svak nabovekst og lav arbeidsmarkedsintegrasjon trekker flyttetallet ned. Hægebostad tjener litt på en god arbeidsmarkedsintegrasjon, men befolkningsstørrelsen og naboveksten har hatt en negativ effekt på tilflyttingen til kommunen. Sirdal er den eneste kommunen i Lister som har «tjent» innbyggere på grunn av nabovekst. Derimot har både befolkningsstørrelsen og arbeidsmarkedsintegrasjonen hatt en negativ effekt på nettoflyttingen.

Figur 42 viser strukturfaktorenes betydning for tilflytting til regionene i Agder og Rogaland.

Her ser vi at de strukturelle flyttefaktorene til Lister er veldig dårlige sammenliknet med de øvrige regionene i området. Stavangerregionen får mange tilflyttere på grunn av god intern arbeidsmarkedsintegrasjon. Det gjør Kristiansandregionen og Arendalsregionen også. Mandalsregionen «tjener» tilflyttere på grunn av en god ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon. Sammenliknet med de andre regionene har Lister lite å skilte med når det gjelder strukturelle flyttefaktorer. Dette er en ulempe for Lister.

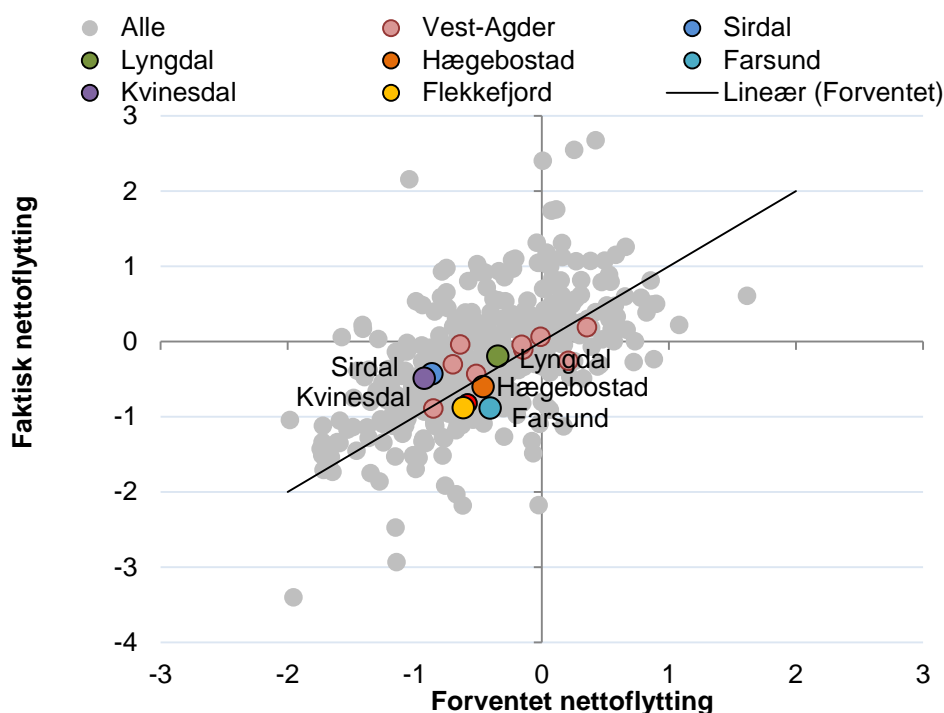
Figur 41: Strukturfaktorenes betydning på årlig nettoflytting i perioden 2010-2012. Samlet struktureffekt helt til venstre.

Figur 42: Strukturfaktorenes betydning på årlig nettoflytting i regionene i perioden 2010-2012. Samlet struktureffekt helt til venstre.

5.3 Bostedsattraktivitet

Vi har så langt i dette kapitlet vist at nettoflyttingen til en kommune eller region påvirkes positivt av arbeidsplassveksten på stedet. Det er en velkjent og nesten selvfølgelig sammenheng. Dernest har vi vist at nettoflyttingen også påvirkes positivt av arbeidsplassvekst i nabokommuner eller naboregioner, at størrelsen på folketallet påvirker nettoflyttingen positivt og at også arbeidsmarkedsintegrasjonen målt med brutto inn- og utpendling påvirker nettoflyttingen i positiv retning. Dermed er det fire kjennetegn ved kommuner og regioner som har en påviselig statistisk positiv sammenheng med nettoflyttingen. Vi kan da regne ut hvor stor nettoflytting en kommune er forventet å få, gitt disse fire størrelsene. I figuren under er forventet nettoflytting regnet ut for alle kommunene i landet, og sammenholdt med den faktiske nettoflyttingen

Figur 43: Faktisk nettoflytting og forventet nettoflytting ut ifra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold i perioden 2010-2012. Verdiene er i prosent av folketallet i begynnelsen av perioden.

Ingen av kommunene i Lister har en forventet positiv nettoflytting. Det kan være verd å merke seg at det er flere kommuner i Norge med en forventet negativ nettoflytting enn det er kommuner med en forventet positiv nettoflytting. Dette er fordi noen store kommuner tiltrekker seg mange folk, mens mange små kommuner taper innbyggere til de få, store kommunene.

Sirdal og Kvinesdal hadde i perioden 2010-2012 en faktisk nettoflytting som var bedre enn forventet. De hadde da en positiv bostedsattraktivitet. Nettoflyttingen var negativ, riktig nok, men likevel bedre enn arbeidsplassveksten og de strukturelle flyttfaktorene skulle tilsi. Lyngdal hadde en nettoflytting som var omtrent lik den forventede nettoflyttingen. Lyngdal hadde nøytral, svak positiv bostedsattraktivitet i perioden 2010-2012. De øvrige kommunene i Lister hadde en svak negativ bostedsattraktivitet i perioden 2010 – 2012.

De fleste kommunene i Lister ligger tett inntil forventningslinjen. Det betyr at bostedsattraktiviteten er mer eller mindre nøytral og at nettoflyttingen har vært omtrent som forventet, gitt arbeidsplassutvikling, arbeidsmarkedsintegrasjon, befolkningsstørrelse og nabovekst.

Det statistiske målet for bostedsattraktivitet vil variere en del fra år til år, og da spesielt for de små kommunene. En ukjent andel av denne variasjonen er nok et utslag av rene tilfeldigheter. Det er derfor best å se på utviklingen av bostedsattraktiviteten over tid.

I tabellen under ser vi hvordan bostedsattraktiviteten har vært i kommunene de siste ti treårsperiodene.

Tabell 12: Bostedsattraktiviteten de siste ti treårsperiodene. Tallene til venstre viser rangeringen til kommunen blant de 428 kommunene i landet med hensyn til ti års progressivt gjennomsnitt. Siste kolonne viser trenden, dvs. retningen på verdiene, for de siste årene.

Rang	Kommune	2001 - 2003	2002 - 2004	2003 - 2005	2004 - 2006	2005 - 2007	2006 - 2008	2007 - 2009	2008 - 2010	2009 - 2011	2010 - 2012	prog snitt	Trend
49	Sirdal	0,2	-0,1	-0,4	-0,4	0,0	0,7	1,1	0,6	0,8	0,4	0,5	0,11
66	Audnedal	-0,7	-0,4	-0,8	0,2	0,7	1,1	0,5	0,0	0,4	0,6	0,4	0,14
99	Kvinesdal	-0,1	0,2	-0,1	0,2	-0,3	0,0	0,3	0,7	0,5	0,4	0,3	0,07
111	Mandal	0,3	0,1	0,0	0,1	-0,1	0,0	0,2	0,7	0,5	0,1	0,2	0,03
186	Lyngdal	-0,9	-1,5	-0,8	-0,3	0,4	0,5	0,4	0,2	0,1	0,1	0,1	0,17
192	Marnardal	0,0	-0,7	-0,9	-1,4	-0,4	0,0	0,5	-0,2	1,0	0,4	0,1	0,16
204	Lindesnes	-1,0	-1,0	-0,5	-0,4	-0,2	0,1	0,3	0,5	0,2	0,1	0,0	0,15
216	Søgne	-0,2	-0,4	-0,5	-0,4	0,0	0,8	0,7	0,4	-0,3	-0,5	0,0	0,04
246	Hægebostad	-0,8	-0,8	-1,6	-0,8	-0,4	0,3	0,3	0,4	0,6	-0,2	0,0	0,18
294	Kristiansand	0,1	-0,1	0,1	0,0	-0,1	-0,4	-0,4	-0,2	-0,1	0,0	-0,1	-0,02
319	Farsund	-0,3	-0,4	-0,5	0,1	0,5	0,2	-0,2	-0,3	-0,4	-0,5	-0,2	-0,02
322	Flekkefjord	-0,2	0,1	0,0	0,1	-0,3	0,2	-0,1	-0,5	-0,4	-0,3	-0,2	-0,04
325	Vennesla	-0,5	-0,7	-0,5	-0,5	-0,3	-0,6	-0,3	-0,3	0,3	0,1	-0,2	0,08
397	Åseral	1,3	0,4	-0,3	-1,0	-0,8	-0,5	-0,5	-0,8	-1,0	-0,1	-0,5	-0,14
403	Songdalen	-2,0	-1,5	-0,8	-0,3	-0,6	-1,3	-0,7	-0,6	0,0	-0,2	-0,6	0,16

I figuren på forrige side så vi at Sirdal og Kvinesdal hadde positiv bostedsattraktivitet i perioden 2010-2012. Begge disse kommunene har hatt positiv bostedsattraktivitet i de fire siste treårsperiodene. Begge kommunene har et progressivt gjennomsnitt av bostedsattraktiviteten som er rangert blant de 100 beste i landet.

Lyngdal hadde svak positiv bostedsattraktivitet i 2010-2012. Den har vært positiv i større eller mindre grad siden 2005-2007-perioden. Det progressive gjennomsnittet til bostedsattraktiviteten til Lyngdal for den siste tiårsperioden er svakt positivt, og rangerer som nummer 186 blant landets 428 kommuner.

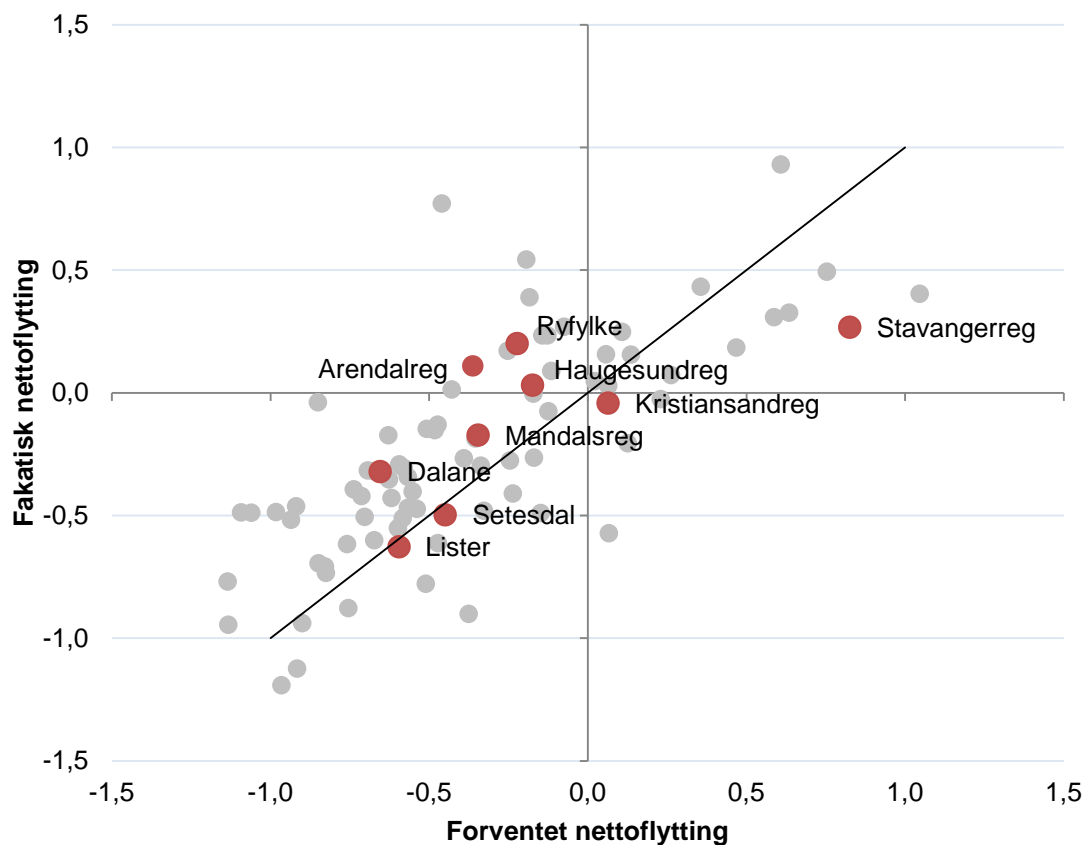
Hægebostad har i årlig snitt i den siste tiårsperioden hatt nøytral bostedsattraktivitet. Den var positiv fra 2006-2008 til 2009-2011, men den var negativ i den siste treårsperioden. Det progressive gjennomsnittet er rangert under medianen av de 428 norske kommunene.

Farsund og Flekkefjord har hatt negativ bostedsattraktivitet siden 2007-2009. Det sto bedre til på begynnelsen av 2000-tallet.

Ingen av kommunene i Lister har noen ekstremt høye eller lave verdier på bostedsattraktiviteten.

5.3.1 Bostedsattraktivitet for regioner

Vi kan også se på regionene i Agder og Rogaland med hensyn til faktisk nettoflytting og forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle flyttefaktorer.

Figur 44: Faktisk nettoflytting og forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold i perioden 2010-2012. Verdiene er i prosent av folketallet i begynnelsen av perioden. s

Her ser vi at kommunene i Lister sammenlagt hadde nøytral bostedsattraktivitet i perioden 2010-2012. Den årlige forventede nettoflyttingen er på -0,6 prosent av folketallet, og den faktiske nettoflyttingen var akkurat så stor.

Setesdal hadde også nøytral bostedsattraktivitet i den samme perioden. Setesdal har derimot en bedre forventet (og faktisk) nettoflytting enn Lister.

Av regionene i Rogaland og Agder er det faktisk bare Stavangerregionen som ligger plassert langt under forventningslinjen. Stavanger har en positiv forventet nettoflytting. Riktignok har nettoflyttingen vært positiv, men langt under det som statistisk sett er «forventet» ut ifra arbeidsplassvekst og strukturelle flyttefaktorer.

5.3.2 Regionene i Agder

I tabellen under ser vi bostedsattraktiviteten i alle regionene i Agder og Rogaland.

Tabell 13: Bostedsattraktiviteten de siste ti treårsperiodene. Tallene til venstre viser rangeringen til kommunen blant de 83 regionene i landet med hensyn til ti års progressivt gjennomsnitt.

Rang	Region	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006	2005-2007	2006-2008	2007-2009	2008-2010	2009-2011	2010-2012	Prog. snitt
12	Arendalregionen	0,3	0,1	0,0	0,0	0,2	0,1	0,1	0,2	0,5	0,5	0,2
28	Mandalsregionen	-0,2	-0,5	-0,4	-0,3	-0,2	0,0	0,2	0,4	0,4	0,2	0,1
42	Dalane	-0,1	-0,2	-0,3	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	0,0	0,3	0,3	0,0
44	Haugesundregionen	-0,4	-0,5	-0,3	-0,2	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,2	0,0
47	Lister	-0,5	-0,6	-0,5	0,0	0,2	0,3	0,2	0,0	0,0	-0,1	0,0
56	Setesdal	0,0	-0,4	-0,6	-0,5	-0,4	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	-0,1
65	Ryfylke	-0,5	-0,3	-0,6	-0,4	-0,4	-0,1	-0,1	-0,3	-0,2	0,4	-0,2
75	Kristiansandregionen	-0,2	-0,5	-0,2	-0,2	-0,3	-0,5	-0,4	-0,3	-0,2	-0,1	-0,3
81	Stavangerregionen	-0,4	-0,1	-0,1	-0,4	-0,4	-0,5	-0,3	-0,3	-0,5	-0,6	-0,4

Bostedsattraktiviteten i Lister var negativ i første halvdel av det forrige tiåret. Den ble nøytral i perioden 2004-2006. Deretter har den vært positiv eller nøytral. I den siste treårsperioden, 2010-2012, var der imidlertid litt negativ igjen. I snitt har bostedsattraktiviteten i Lister vært nøytral i den siste tiårsperioden. Lister rangerer som nummer 47 blant landets 83 regioner med hensyn til årlig, progressivt gjennomsnitt av bostedsattraktiviteten for de siste ti årene. Dette er litt under middels. Lister rangerer også middels i Agder og Rogaland.

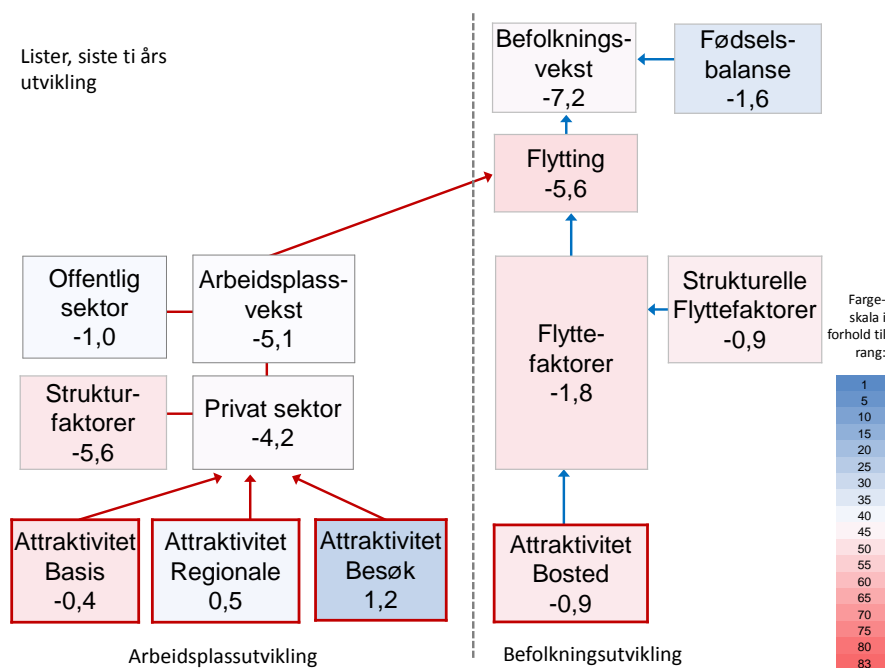
Arendalsregionen har hatt klart høyest bostedsattraktivitet av regionene i denne landsdelen, særlig i de siste to treårsperiodene. Mandalsregionen har også vært attraktiv i de siste treårsperiodene, og har hatt stor framgang ettersom bostedsattraktiviteten var svak fram til 2007.

Kristiansandregionen har hatt lavere nettoutflytting enn forventet i alle periodene, og framstår dermed som lite attraktiv som bosted sammen med Stavangerregionen. Bostedsattraktiviteten er imidlertid stadig bedre.

Den gode bostedsattraktiviteten i Arendalregionen har nok sammenheng med den svake bostedsattraktiviteten i Kristiansandregionen. Det er mye pendling mellom disse to regionene, og det kan se ut til at Arendalregionen har fått mange innflyttere som pendler til Kristiansand. Dermed har den gode arbeidsplassveksten i Kristiansandregionen i noen grad ført til høyere innflytting til Arendalsregionen.

5.3.3 Oppsummering attraktivitet

I figuren under oppsummeres utviklingen i Lister de siste ti årene. Venstre side av bildet viser arbeidsplassutviklingen, mens høyre del av bildet viser befolkningsutviklingen. Tallene i venstre side av bildet er målt som andel av sysselsettingen og normalisert mot utviklingen på landsbasis. Tallene i høyre side av bildet er målt i forhold til befolkningen og normalisert mot utviklingen på landsbasis. Fargene angir verdiens avstand til medianverdien blant de 83 regionene. Blå farge indikerer at verdien er over medianverdien. Rød farge indikerer at verdien er under medianverdien.

Figur 45: Relativ utvikling i Lister de ti siste årene, dvs. differanse mellom utviklingen i Lister og i Norge. Tallene som har med arbeidsplassvekst å gjøre er i prosent av sysselsetting, mens tall for befolkningsvekst og bostedsattraktivitet til venstre i prosent av befolkning. Boksene nederst til venstre viser bedriftsattraktiviteten. Boksen nederst til høyre viser bostedsattraktiviteten.

Vi ser på venstre side av bildet først. Arbeidsplassveksten, målt som andel av sysselsettingen, har vært 5,1 prosentpoeng lavere i Lister enn på landsbasis. Gapet mellom arbeidsplassveksten i Lister og veksten på landsbasis er størst i privat sektor. De strukturelle forholdene for vekst i privat sektor har ikke vært gode. De strukturelle forholdene er målt gjennom blant annet andelseffekten og bransjeeffekten. Etter at vi justerer for dette, sitter vi igjen med vekst som ikke er forklart av eksterne forhold. Dette kalte vi bransjustert vekst i basisnæringene og i de regionale næringene og for endring i besøksoverskudd i besøksnæringene. Dette måler bedriftsattraktiviteten. Bedriftsattraktiviteten i basisnæringene har vært negativ. Bedriftsattraktiviteten i de regionale næringene og i besøksnæringene har vært positiv.

Så ser vi på høyre side av bildet. Befolkningsveksten i Lister har vært 7,2 prosentpoeng lavere enn befolkningsveksten på landsbasis. Vi dekomponerer denne relative befolkningseffekten i fødselsbalanse og flytting. Begge har bidratt negativt, men det er flyttingen som står for det største bidraget. Flytting skyldes to ting: Arbeidsplassvekst og andre flyttefaktorer. De andre flyttefaktorene har vi dekomponert i strukturelle flyttefaktorer og bostedsattraktivitet. De strukturelle flyttefaktorene er arbeidsmarkedsintegrasjon, befolkningsstørrelse og nabovekst. Etter å ha korrigert for arbeidsplassveksten, forklarer de strukturelle flyttefaktorene omtrent halvparten av den negative flyttingen. Den uforklarte flyttingen, som verken skyldes arbeidsplassvekst eller strukturelle flyttefaktorer, kaller vi bostedsattraktivitet. Den har vært negativ i Lister i den siste tiårsperioden. Den har derimot vært nøytral i den siste treårsperioden, slik vi så av figur 44 to sider tilbake.

6. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse^v.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjejustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjejustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjejustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren "næringslivets størrelse" er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene, nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

6.1 Nyetableringer

Etableringsfrekvensen er antall nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året.

Etableringsfrekvensen i Norge har vært ganske høy i hele perioden fra 2001 til 2006, før den begynte å synke. I denne perioden økte også antall foretak raskere enn veksten i økonomien. Det kan være flere årsaker til det. Kanskje ble det flere foretak som ble registrert, som tidligere var uregistrert? Kanskje ble det vanligere å splitte opp virksomheter i drifts- og eierselskap? En tredje årsak kan være at det kreves et registrert foretak for å opprette et domene på internett. Det kan synes som om etableringsfrekvensen og veksten i antall foretak nå er på et mer normalt nivå, og at økningen de siste to årene reflekterer at veksten i næringslivet er på vei opp.

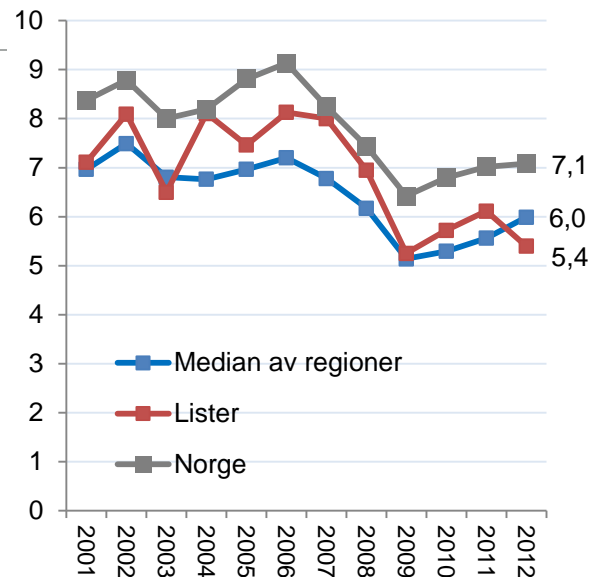
Etableringsfrekvensen i Lister var på 5,4 prosent i 2012. Verdien er både under landsgjennomsnittet og medianverdien. Etableringsfrekvensen falt fra 2011 til 2012. I de fleste årene siden 2001 har etableringsfrekvensen i Lister ligget under gjennomsnittet, men over medianverdien.

6.1.1 Etableringsindeksen for regioner

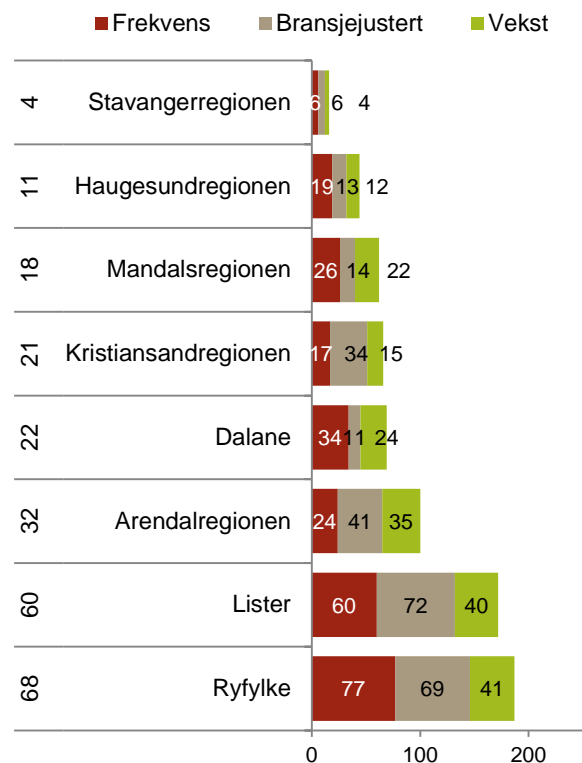
Etableringsindeksen har tre indikatorer for nyetablering, etableringsfrekvensen, den bransjejusterte etableringsfrekvensen og vekst i antall foretak. Den bransjejusterte etableringsfrekvensen tar hensyn til bransjestrukturen, og måler etableringsfrekvensen bransje for bransje. Vekst i antall foretak er etableringsfrekvens fratrukket andel nedlagte foretak. Til sammen gir etableringsindeksen et godt bilde på etableringsaktiviteten i regionene.

Stavangerregionen har høyest etableringsaktivitet av regionene i denne landsdelen, og er nummer fire av 83 regioner på etableringsindeksen.

Lister er rangert som nummer 60 blant landets 83 regioner. Rangeringen for vekst er forholdsvis høy. Den bransjejusterte etableringsfrekvensen er relativt lav og trekker den samlede rangeringen ned.

Figur 46: Etableringsfrekvensen i Lister, Norge og medianen av regionene i Norge i perioden 2001-2012.

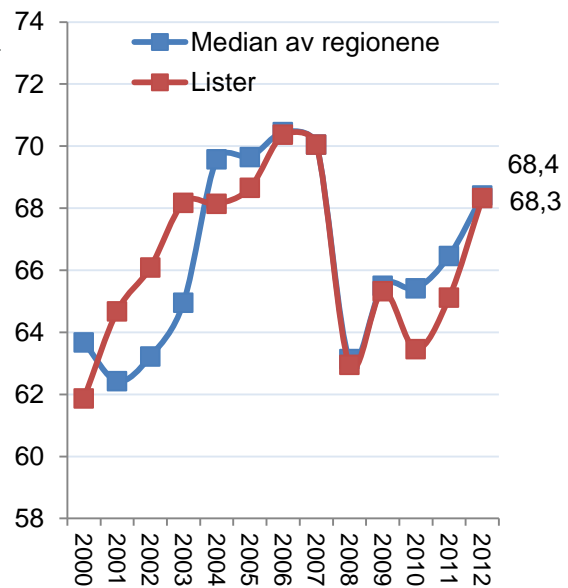
Figur 47: Etableringsindeksen i regionene i Agder og Rogaland.

6.2 Lønnsomhet

Lønnsomheten i næringslivet måles som andel av foretakene med positivt resultat før skatt. Med denne metoden teller små og store foretak likt.

Lønnsomheten i norsk næringsliv var på topp i årene fra 2004 til 2007. I 2008 sank lønnsomheten brått, men har vært stigende i de fire siste årene. I 2012 hadde 68,4 prosent av alle regnskapspliktige foretak et positivt resultat før skatt.

I 2012 var andelen foretak med positivt resultat før skatt på 68,3 prosent i Lister. Andelen er like høy som medianverdien. Lønnsomheten har steget kraftig i Lister fra 2010 til 2012.

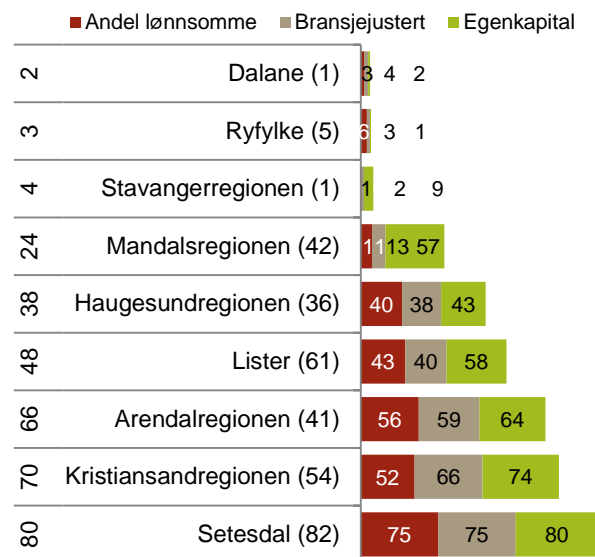
Figur 48: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt sammenliknet med medianen av regionene i Norge.

6.2.1 Lønnsomhetsindeksen for regionene i Agder og Rogaland

I figur 49 ser vi hvordan regionene gjør det på lønnsomhetsindeksen. Lønnsomhetsindeksen er sammensatt av tre indikatorer; andel foretak med positivt resultat, den bransjejusterte andelen og andelen av foretak med positiv egenkapital.

Dalane, Ryfylke og Stavangerregionen er blant de øverste regionene i landet med hensyn til lønnsomhet.

Lister rangerte som nummer 48 i 2012. Andelen foretak med positiv egenkapital var relativt lav og trakk den samlede rangeringen ned. Lister rangerte omtrent middels blant landets 83 regioner med hensyn til andel foretak med positivt resultat før skatt og med hensyn til den bransjejusterte andelen foretak med positivt resultat før skatt.

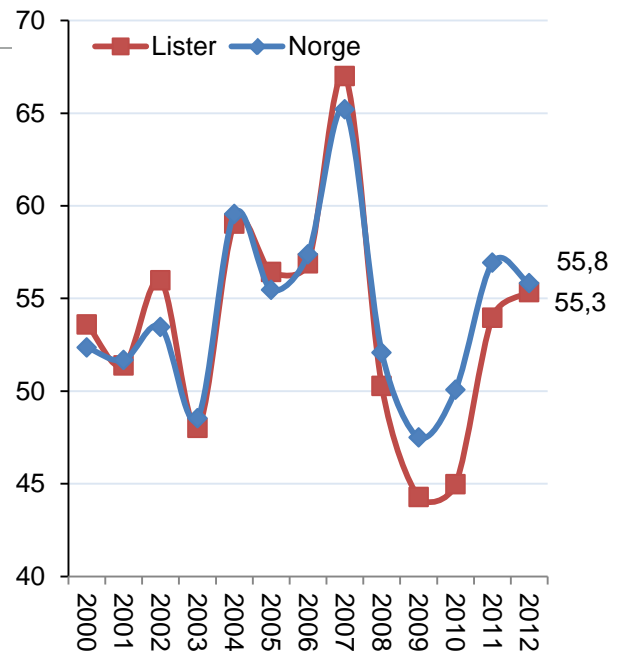

Figur 49: Lønnsomhetsindeksen for regioner. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre lønnsomhetsindikatorerne vises i figuren.

6.3 Vekst

Andel vekstforetak i Norge var rekordhøyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank deretter dramatisk de to neste årene, og var på 47,5 prosent i 2009. Etter dette har andel vekstforetak tatt seg opp, og det var en sterk økning i andel vekstforetak fra 2010 til 2011, før andelen sank igjen i 2012. I 2012 var det 55,8 prosent av foretakene i Norge som hadde vekst høyere enn prisstigningen.

I 2012 hadde 55,3 prosent av foretakene i Lister en omsetningsvekst som er høyere enn prisstigningen. Andelen er så godt som like høy som andelen på landsbasis. Andelen i Lister falt kraftigere enn andelen på landsbasis fra 2007 til 2009, men veksten har vært sterk i de siste to årene.

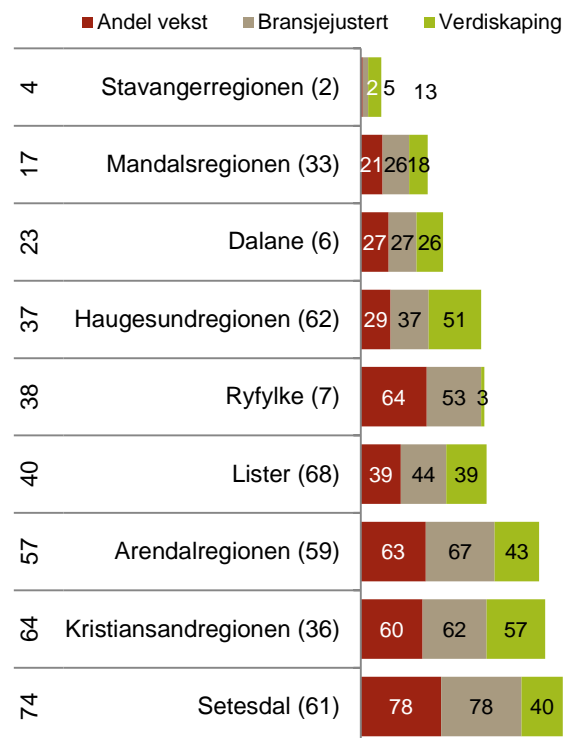
Figur 50: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen og medianen av regionene i Norge.

6.3.1 Vekstindeksen for regionene i Agder og Rogaland

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Den andre indikatoren er andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskapingen. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorerne.

Stavangerregionen har de beste resultatene av regionene i landsdelen også i 2012, og er på fjerdeplass av alle regionene i landet.

Lister rangerer som nummer 40 blant landets 83 regioner. Rangeringen er nær middelveiden. Gjennomsnittsplasseringen for de siste ti årene har vært 68, så det har vært en sterk forbedring i de siste årene. Lister rangerer litt over middels med hensyn til andelen foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen og med hensyn til andel foretak med vekst i verdiskapingen. Lister rangerer litt under middels med hensyn til andelen bransjejusterte vekstforetak.

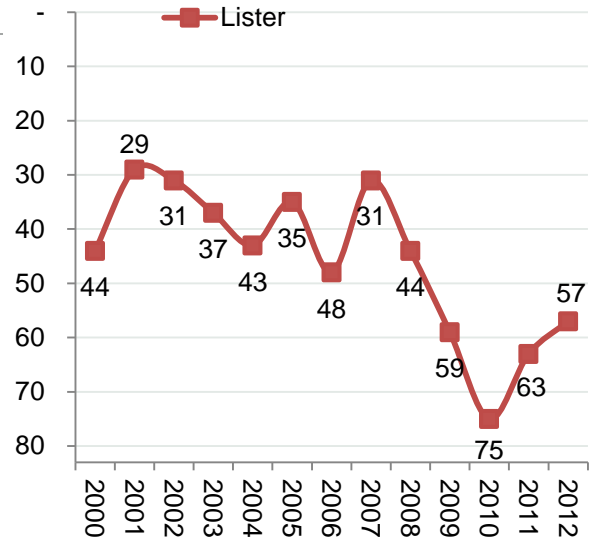

Figur 51: Vekstindeksen for regioner. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre vekstindikatorerne vises i figuren.

6.4 NæringsNM for regioner

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på et sett med ti indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en region. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste ni årene.

Figur 52 viser plasseringen til Lister i årene 2000-2012. Lister kom på 57. plass i 2012. Dette er en sterk forbedring fra de to foregående årene. Den dårligste plasseringen Lister har hatt, var i 2010. Da kom Lister på 75. plass. Den beste plasseringen Lister har hatt, var i 2001. Da kom Lister på 29. plass.

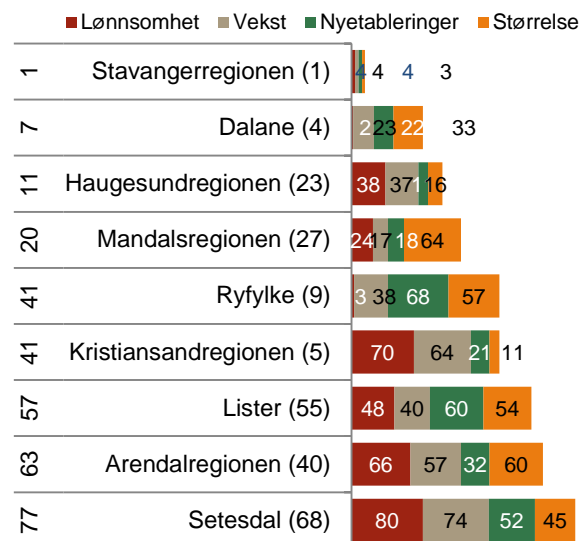
Figur 52: Rangeringen til Lister i NæringsNM i årene 2000-2012.

6.4.1 Regionene i Agder og Rogaland

Stavangerregionen ble best i NæringsNM i 2012. Dalane ble nummer fire og Haugesundregionen ble nummer 11. Ryfylke og Kristiansandregionen delte 41. plass.

Som vi så over, kom Lister på 57. plass. Plasseringen er litt lavere enn gjennomsnittsplasseringen for de siste ti årene, som er 55.

Det er rangeringen for andelen vekstforetak som er høyest i Lister, mens andelen nyetableringer er lav.

Figur 53: NæringsNM for regionene i Agder og Rogaland. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises i figuren.

6.5 NæringsNM for kommuner

Figuren til høyre viser plasseringen til kommunene i Vest-Agder i NæringsNM i 2012.

Gjennomsnittsplasseringen for de siste ti årene er angitt i parentes ved siden av kommunenavnet.

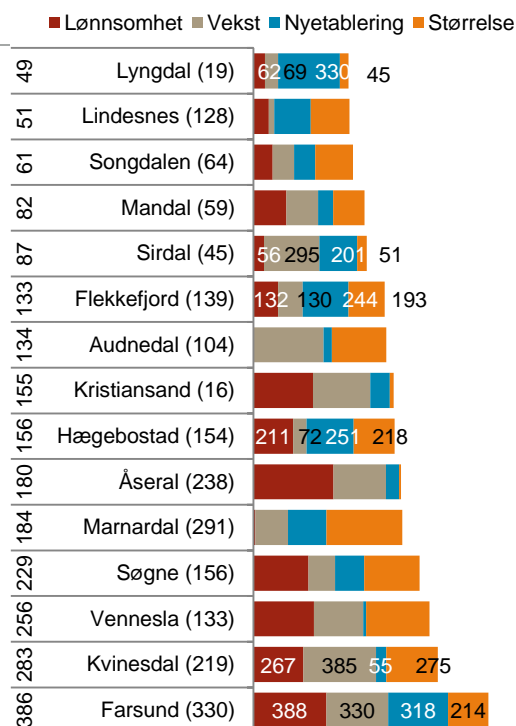
Lyngdal kom best ut i NæringsNM i Vest-Agder i 2012. Plasseringen på landsbasis var 49 (av 428 kommuner). Det er indikatoren for næringslivets størrelse som er størst. Vi måler næringslivets størrelse som antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

Sirdal kom på 87. plass i 2012. I snitt i den siste tiårsperioden har Sirdal kommet på 45. plass. Det har altså vært en forverring i plasseringen i 2012. Også i Sirdal er næringslivets størrelse relativt stor. Andelen lønnsomme foretak er også forholdsvis stor.

Flekkefjord kom på 133. plass i 2012. Det er en litt forbedret plassering fra de ti foregående årene.

Hægebostad kom på 156. plass. Plasseringen er nesten lik snittplasseringen for de siste ti årene. Andelen vekstforetak er forholdsvis høy i Hægebostad.

Kvinesdal og Farsund rangerer nederst i fylket. I Kvinesdal er andelen nyetableringer forholdsvis høy.

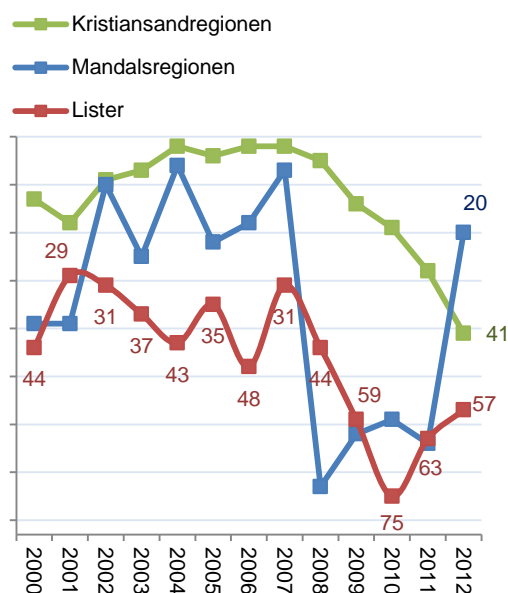

Figur 54: Kommunene i Vest-Agder, NæringsNM. Alle tall er rangeringer blant landets 428 kommuner, til venstre rangering for NæringsNM siste år, i parentes siste ti år. I figuren vises rangeringer for hver av de fire indeksene.

6.6 NæringsNM i regionene i Vest-Agder

Figuren til høyre viser plasseringen til regionene i Vest-Agder i NæringsNM siden 2000.

Mandalsregionene har tatt igjen både Lister og Kristiansandregionen i 2012. I den siste tiårsperioden har Kristiansand rangert høyt, men plasseringen har falt hvert år siden 2007.

Figur 55: NæringsNM, regionene i Vest-Agder, 2000 - 2012

7. Innovasjon

Innovasjon er et sentralt begrep for å forklare global vekst. Nye produkter og forbedrede prosesser skaper økonomisk vekst. Det er derfor interessant å forsøke å måle regionale variasjoner i næringslivets innovasjon. Kan slike forskjeller være med på å forklare hvorfor regionene har ulik næringsutvikling?

Statistisk Sentralbyrå gjennomfører regelmessig en spørreundersøkelse om innovasjon i næringslivet, som vi har fått tilgang til. Siste utgave av denne undersøkelsen ble gjennomført i 2010 og omfattet 6 595 foretak. Mange av disse hadde virksomhet i flere bransjer og kommuner, og hadde til sammen 10 870 bedrifter. Undersøkelsen har en rekke spørsmål om FoU, innovasjon og samarbeid. Vi har konsentrert oss om spørsmål som går direkte på om bedriftene faktisk har gjennomført innovasjoner.

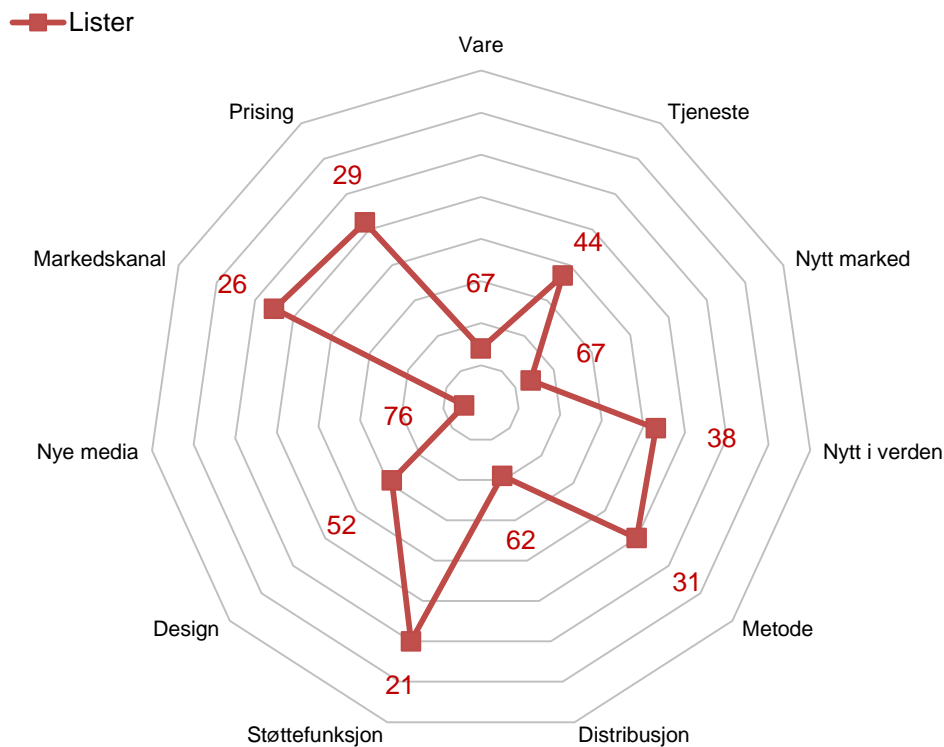
Tabell 14: Spørsmål fra innovasjonsundersøkelsen som er brukt i innovasjonsmålingen.

	Tekst: Verdi lik 1 hvis...	Kort navn	Vekt
Produkt-innovasjon	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede varer i perioden 2008-2010	Vare	2
	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede tjenester i perioden 2008-2010	Tjeneste	2
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for markedet i perioden 2008-2010	Nytt for markedet	4
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for verdensmarkedet i perioden 2008-2010	Nytt i Verden	4
Prosess-innovasjon	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for produksjon eller fremstilling av varer og tjenester i 2008-2010	Metode	2
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon av varer og tjenester i 2008-2010	Distribusjon	1
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig støttefunksjoner, som systemer for vedlikehold, innkjøp, regnskap eller IT i 2008-2010	Støttefunksjon	1
Markeds-innovasjon	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: vesentlige endringer i design (utseende/utforming) av en vare eller tjeneste	Design	1
	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye media eller nye måter for promotering av produktet	Media	1
	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye måter for produkt plassering eller salgskanaler	Markedskanal	0,5
	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye metoder for prising	Prising	0,5

I tabellen over ser vi de spørsmålene som danner grunnlag for indikatorer for innovasjon i regioner og fylker. De er samlet i tre typer av innovasjon: Produktinnovasjon, prosessinnovasjon og markedsinnovasjon. Det er også definert vekt for hvert av spørsmålene, som vi bruker når vi skal lage en samlet indeks for innovasjon. Vektingen er skjønnsmessig, og baserer seg på at noen av spørsmålene intuitivt virker å være viktigere enn andre. Spørsmål om produktinnovasjoner er nye for markedet og om produktinnovasjonene er nye for verdensmarkedet er tillagt størst vekt. Spørsmål om nye måter for produkt plassering eller nye metoder for prising er gitt lavest vekt.

7.1 Innovasjon i Lister-regionen

De ulike spørsmålene på forrige side har med ulike typer innovasjon å gjøre. Svarene fra bedriftene i Lister viser hvor stor andel av bedriftene som har oppgitt ulike innovasjonstyper. Disse andelene har vi rangert blant de 80 regionene vi bruker for innovasjonsundersøkelsen. Noen av de politiske regionene vi bruker i de andre kapitlene hadde få observasjoner og ble slått sammen. For rangeringen bruker vi en kombinasjon av andel bedrifter med innovasjon av de ulike typene, og andel av sysselsettingen i innovative bedrifter.

Figur 56: Lister sin rangering med hensyn til andel som oppgir å ha gjennomført ulike typer av innovasjoner.

Rangeringen til Lister for de 11 ulike innovasjonstypene er vist i figuren. Rangeringsnumrene går fra 1= beste region til 80= dårligste region.

En over middels andel av foretakene i Lister oppgir å ha introdusert nye eller vesentlige *støttefunksjoner*, som systemer for vedlikehold, innkjøp, regnskap eller IT i perioden 2008-2010.

En forholdsvis stor andel av bedriftene i Lister oppgir å ha introdusert markedsinnovasjoner i form av nye måter for produkt plassering eller salgskanaler samt nye innovasjoner i form av nye metoder for *prising*.

En liten andel av bedriftene i Lister oppgir å ha introdusert markedsinnovasjoner i form av *nye media* eller nye måter for promotering av produktet. Lister rangerer som nummer 76 blant landets regioner med hensyn til *nye media*.

7.1.1 Innovasjonsgrad i regionene

Vi har brukt spørsmålene som var vist på forrige side til å finne andelen av bedriftene som oppgir å ha gjennomført innovasjoner på de ulike områdene. En del av bedriftene som har svart på undersøkelsen er store bedrifter som har virksomhet i flere regioner. Vi har da tatt med slike bedrifter også, men vektet svarene fra disse bedriftene lavere enn for bedrifter som har hele sin virksomhet i regionen. Det er fordi vi anser at de lokale bedriftene er mer representative for regionens innovasjonsklima enn avdelinger av større foretak.

I tabellen under viser vi resultatene for regionene i Agder og på Vestlandet.

Tabell 15: Andel innovative bedrifter for de ulike innovasjonstypene, blant regionene på Vestlandet og Agder. Samlet rang for frekvens, og rang for andel av samlet sysselsetting innen innovative bedrifter helt til høyre.

Rang	Region	Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt i verden	Metode	Distribusjon	Støttefunksjon	Design	Nye media	Markedskanal	Prising	Rang frekvens	Rang veid syss
4	Storfjord	50,0	12,4	50,8	11,6	27,5	3,1	14,7	41,5	17,8	6,2	9,3	3	7
7	Sogn	21,9	13,6	24,7	13,3	31,6	8,9	17,5	24,9	15,5	19,2	9,4	17	5
8	Nordhordland/Osterfjorden	39,6	4,4	32,4	16,4	28,4	6,2	12,0	28,9	20,0	16,0	9,3	5	12
9	Nordfjord	28,3	17,0	31,2	6,2	35,7	4,5	12,5	34,6	36,3	21,0	9,6	4	17
12	Romsdal	31,5	10,4	34,1	13,8	28,1	8,9	8,1	23,4	23,7	13,6	14,6	7	19
13	Nordmøre	25,7	14,1	27,6	11,5	19,9	9,6	19,9	15,4	16,0	12,2	6,4	25	6
16	Bergen	22,5	19,5	27,7	11,8	13,1	7,7	16,3	21,2	22,1	17,6	13,9	21	14
17	Bjørnefjorden	53,8	0,0	27,9	14,0	27,9	5,3	0,0	22,6	5,3	14,0	14,0	13	22
23	Stavangerregionen	20,4	13,7	23,1	10,9	13,8	5,0	13,7	16,9	16,4	10,4	7,9	44	8
26	Mandalsregionen	28,4	14,2	20,1	18,3	28,4	8,2	7,8	16,4	20,6	16,0	4,1	20	32
31	Søre Sunnmøre	28,2	11,3	29,8	10,0	14,8	2,6	12,8	12,3	17,3	12,6	8,8	32	28
33	Ålesundregionen	26,8	9,8	27,8	10,5	15,9	9,5	11,6	19,1	19,6	13,8	8,5	30	38
35	Hordaland Vest	27,5	11,1	25,7	14,5	9,8	1,7	9,6	14,5	12,9	11,3	6,5	40	27
36	Haugesundregionen	16,1	7,2	19,3	9,0	12,6	5,4	11,2	14,8	13,0	13,0	9,0	61	11
37	Arendalregionen	23,3	9,5	24,3	11,2	21,8	2,5	9,6	17,5	15,6	10,5	5,4	37	33
38	HAFS	11,7	26,9	23,4	5,8	24,2	15,2	21,1	15,2	21,1	18,4	11,7	31	54
41	Sunnhordland	27,0	6,3	22,5	11,7	18,0	9,0	15,3	18,9	9,0	8,1	8,1	41	44
46	Kristiansandregionen	17,0	9,2	16,6	6,1	15,5	6,4	8,1	14,9	13,4	8,3	8,6	68	21
51	Voss	18,4	12,8	23,9	0,0	27,5	0,0	5,5	31,2	25,7	14,6	12,8	39	71
57	Hardanger	12,9	10,4	23,3	5,2	23,3	5,2	13,0	5,2	15,5	10,3	12,9	55	51
59	Lister	13,0	10,3	15,6	7,7	20,6	2,6	15,3	15,6	7,6	15,3	10,2	62	56
64	Dalane	35,0	8,5	19,8	0,0	15,2	0,0	13,6	15,6	7,0	9,0	7,0	59	62
72	Ryfylke	18,0	2,6	10,3	2,6	23,1	0,0	22,4	5,1	9,0	14,7	2,6	74	52
73	Sunnfjord	6,5	13,0	8,5	1,1	13,0	6,5	11,9	18,2	22,1	9,8	7,3	75	60

Lister ble rangert som nummer 59 av de 80 regionene som er rangert her i perioden 2008-2010.

Andelen som oppgir å ha introdusert nye innovasjoner innen distribusjon er bare på 2,6 prosent. Av figuren på forrige side ser vi at dette rangerer Lister som nummer 62 av de 80 regionene som er rangert her.

Om lag 15 prosent av bedriftene i Lister oppgir å ha introdusert nye innovasjoner innen varer som er nye for markedet (nytt marked), støttefunksjoner og markedskanaler.

Andelen sysselsatte innen innovative bedrifter er rangert som nummer 56, også noe under middels. Samlet sett gir tabellen over og figuren på forrige side et bilde av Lister som en region der bedriftene er litt under middels innovative.

7.2 Innovasjonsklima

Andelen av innovative foretak varierer ganske sterkt mellom ulike bransjer. I en bransje som produksjon av datamaskiner og elektroniske produkter oppgir over 65 prosent av foretakene at de har introdusert nye produkter på markedet, mens i andre bransjer er andelen null. Samtidig øker sannsynligheten for at bedriften er innovativ med størrelsen til bedriften. Dermed vil en region som har mange bedrifter i bransjer med høy innovasjonsgrad naturlig få en høyere andel innovative bedrifter, mens regioner med mange bedrifter i bransjer med lav andel innovative bedrifter vil sannsynligvis få lave andeler med innovative bedrifter. Vi kan måle andelen innovative bedrifter i regionene, der vi samtidig korrigerer for ulikheter i bransjestruktur og fordeling mellom små og store bedrifter. Da får vi et uttrykk for om regionen har høy eller lav andel innovative foretak, gitt sin bransje- og størrelsesstruktur. Vi kaller dette for *innovasjonsklima*^{vi}. Vi konsentrerer oss om enbedriftsforetakene i denne analysen. Resultatene av denne analysen er gitt i tabellen under.

Tabell 16: Innovasjonsklima, målt som sannsynlighet for at en bedrift er innovativ gitt bransje og størrelse. Oslo er referansefylke, og har derfor verdien 0 for alle indikatorene. Tallene måler sannsynligheten for innovasjon i forhold til Oslo.

Rang	Fylke	Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt i verden	Metode	Distribusjon	Støtte-funksjon	Design	Nye media	Markeds-kanal	Prising	Indekstall
1	Møre og Romsdal	0,3	0,3	0,3	0,1	0,7	0,2	0,4	0,1	0,1	-0,2	-0,3	4,8
2	Hordaland	0,2	0,2	0,1	0,3	0,4	0,2	0,7	0,1	0,0	0,2	0,3	4,7
3	Sør-Trøndelag	0,2	0,2	0,3	0,3	0,7	-0,3	0,0	0,1	0,1	-0,1	-0,4	4,5
4	Buskerud	0,2	-0,1	0,0	0,3	0,4	0,1	-0,2	0,1	0,1	0,0	0,1	2,9
5	Akershus	0,2	-0,2	0,0	0,2	0,2	-0,2	0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	0,9
6	Oppland	0,0	0,0	0,0	0,2	0,4	-0,3	0,4	-0,1	0,0	-0,4	0,0	0,9
7	Sogn og Fjordane	-0,3	0,5	0,0	-0,6	0,7	-0,6	0,3	0,3	0,4	-0,2	0,2	0,2
8	Oslo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
9	Nordland	-0,2	0,6	-0,1	-0,5	0,3	-0,4	0,7	0,1	0,0	0,2	-0,3	-0,7
10	Telemark	-0,2	0,3	-0,4	-0,4	0,5	0,3	0,2	-0,1	0,0	0,0	0,0	-1,6
11	Rogaland	0,0	-0,2	-0,2	-0,2	0,2	-0,3	0,3	0,1	-0,3	-0,3	-0,3	-2,2
12	Troms	-0,2	0,3	-0,2	-0,2	0,1	0,1	-0,1	-0,3	-0,3	-0,2	-0,3	-2,3
13	Vestfold	0,0	0,0	-0,2	-0,3	0,0	-0,4	0,2	0,1	0,0	-0,1	0,1	-2,3
14	Nord-Trøndelag	0,0	0,1	-0,2	-0,9	0,6	0,2	0,0	0,2	0,1	0,1	0,4	-2,4
15	Aust-Agder	0,2	-0,4	0,0	0,1	0,3	-1,4	-0,9	0,1	-0,2	-0,2	-1,0	-2,7
16	Vest-Agder	-0,3	0,1	-0,5	-0,2	0,3	0,1	-0,1	0,2	-0,2	-0,4	-0,1	-2,7
17	Østfold	0,0	-0,2	-0,2	-0,3	0,2	-0,5	-0,3	-0,1	0,1	0,0	0,0	-3,0
18	Hedmark	-0,8	-0,1	-0,6	-2,3	0,0	-1,0	-0,4	-0,4	-0,2	-0,4	-0,3	-16,2
19	Finnmark	-1,0	-0,8	-0,7	-17,7	-0,3	-0,7	-0,3	-0,6	-1,0	-0,9	-1,1	-82,0

Møre og Romsdal er rangert best av fylkene når det gjelder innovasjonsklima, foran Hordaland og Sør-Trøndelag. Finnmark og Hedmark kommer ut klart svakere enn de andre fylkene. Det er forholdsvis jevnt mellom de andre fylkene.

Agderfylkene blir rangert ganske lavt i denne rangeringen, Aust-Agder er nummer 15, mens Vest-Agder er nummer 16 av 19 fylker.

7.2.1 Innovasjonsklima i regionene

Vi kan bruke samme metode for å beregne innovasjonsklima i regionene. Vi tar da utgangspunkt i rangeringer for hver enkelt innovasjonstype. Resultatene for regionene på Vestlandet og i Agder er vist i tabellen under.

Tabell 17: Innovasjonsklima, målt som sannsynlighet for at en bedrift er innovativ gitt bransje og størrelse. Oslo er referanseregion. Tallene i tabellen viser rangering for hver av indikatorene fra 1=beste region til 80=dårligste region.

Rang	Region	Vare	Tjeneste	Mytt marked	Nytt Verden	Metode	Distribusjon	Støtte-funksjon	Design	Nye media	Markeds-kanal	Prising	Indekstall	Rang 2008
2	Mandalsregionen	4	10	29	1	4	6	49	17	13	15	57	294	45
4	Romsdal	10	35	15	6	8	15	51	23	24	50	17	360	33
5	HAFS	39	1	2	18	39	5	7	60	17	34	4	406	39
6	Storfjord	14	7	4	36	12	43	20	11	54	60	30	410	7
10	Bergen	23	20	23	13	41	23	13	24	26	12	14	435	18
12	Nordfjord	27	9	13	48	6	62	30	7	3	14	20	454	45
13	Hardanger	49	12	6	12	15	27	54	75	6	8	5	468	14
19	Sunnhordland	24	36	27	20	32	8	21	15	73	64	21	547	74
20	Nordmøre	21	19	21	26	20	17	12	64	49	30	56	557	28
22	Søre Sunnmøre	5	29	19	33	35	61	57	47	16	45	45	619	4
24	Ålesundregionen	43	31	33	27	46	19	18	26	29	33	64	647	17
29	Hordaland Vest	17	61	37	11	53	34	46	45	35	11	39	684	44
34	Arendalregionen	28	50	31	21	34	48	63	38	44	29	63	709	40
36	Nordhordland/Osterfjorden	38	68	39	22	23	24	25	46	53	31	29	726	32
38	Stavangerregionen	36	48	42	29	51	32	23	28	45	53	49	761	27
42	Voss	25	41	11	73	50	75	34	9	48	80	58	812	6
44	Lister	63	24	49	32	38	30	35	31	75	56	44	826	43
47	Sogn	60	58	43	16	25	67	50	48	74	51	42	856	34
50	Ryfylke	3	49	47	49	19	59	78	61	72	25	51	895	15
51	Setesdal	52	72	44	58	33	51	8	1	60	79	79	922	5
58	Bjørnefjorden	6	66	60	43	55	66	70	51	80	52	25	1023	2
59	Haugesundregionen	64	56	57	39	61	46	38	53	59	35	41	1033	8
64	Kristiansandregionen	53	57	64	51	62	40	53	32	56	62	37	1067	73
68	Dalane	9	26	58	79	43	68	52	63	77	68	69	1096	29
72	Sunnfjord	77	52	72	76	71	33	39	42	9	72	26	1206	52

Når vi ser på tilbøyeligheten til å være innovativ, og kontrollerer for bransje og størrelse, blir Lister rangert høyere enn da vi ikke gjorde det. Nå rangerer Lister som nummer 44. Dette betyr at en del av Listers lave innovasjonsgrad skyldes struktur og størrelse. Men etter at vi korrigerer for dette, er bedriftene noe mer innovative enn struktur og størrelse skulle tilsi.

Spesielt innen innovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede *tjenester*, er næringslivet i Lister rangert forholdsvis høyt, som nummer 24 blant de 80 regionene som er med her. Andelen bedrifter som oppgir å ha introdusert nye innovasjoner i form av nye media er lav, selv etter å ha korrigert for både struktur og størrelse.

Den samlede rangeringen til Lister var 43 i 2008, mot 44 i 2010.

Mandalsregionen, Romsdal, HAFS, Storfjord og Bergen er rangert blant de ti beste regionene i Norge med hensyn til innovasjonsklima.

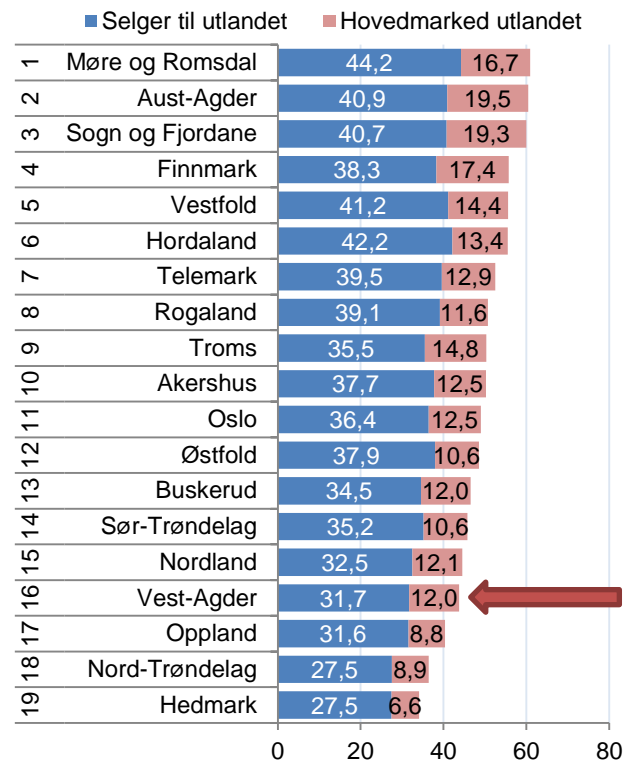
7.3 Internasjonalisering

Hvilke fylker har det mest internasjonale næringslivet? Innovasjonsundersøkelsen har også data om hvorvidt bedriftene selger varer og tjenester til utlandet, og om de har sitt hovedmarked utenlands. Det kan vi bruke for å se hvordan tilbøyeligheten til å selge varer og tjenester utenlands varierer mellom fylkene.

I figur 57 ser vi hvordan andelen som har eksport og som har sitt hovedmarked utenlands varierer mellom fylkene.

Møre og Romsdal har den høyeste andelen av eksportbedrifter i utvalget. Aust-Agder har den høyeste andelen av bedrifter som har sitt hovedmarked utenlands. Hedmark, Nord-Trøndelag og Oppland har lavest andel eksportbedrifter.

Vest-Agder har en lav andel eksportbedrifter i utvalget, faktisk fjerde lavest av fylkene.

Figur 57: Andel av bedrifter i innovasjonsundersøkelsen som oppgir at de selger til utlandet, og som har sitt hovedmarked utenlands.

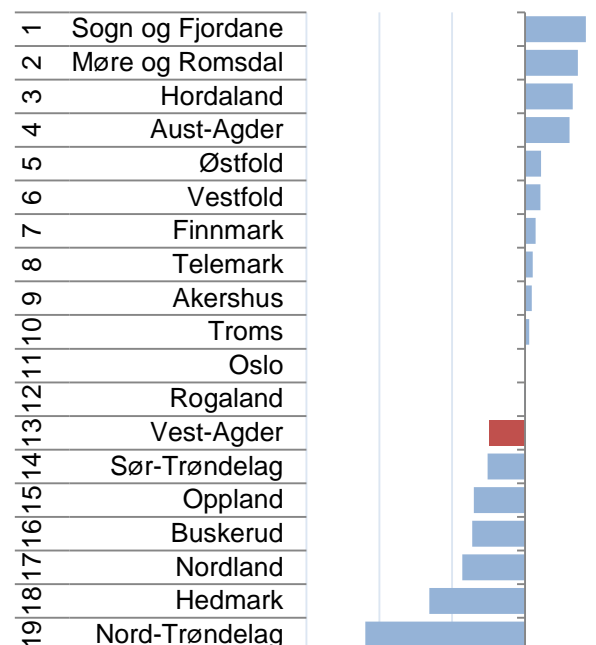
7.3.1 Eksportklima

Innovasjonsundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse, og vi kan ikke være helt sikre på at utvalget er helt representativt for næringslivet i fylkene.

Tilbøyeligheten til å eksportere varierer med hensyn til bransje, der det er noen bransjer som har mye eksport. Det er også flere store bedrifter som eksporterer enn små.

Vi kan derfor måle *eksportklima*^{viii} med å bruke samme metode som vi brukte for å måle innovasjonsklima. Resultatene er vist i figur 58. Her ser vi at Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Hordaland og Aust-Agder har en høyere eksporttilbøyelighet enn de andre fylkene.

Eksporttilbøyeligheten, eller eksportklimaet, i næringslivet i Vest-Agder er lavere enn middels av fylkene, men rangeringen for eksportklima er noe bedre enn for eksportandel fra figuren over.

Figur 58: Eksportklima: Tilbøyelighet til å ha eksport, korrigert for størrelse og bransje.

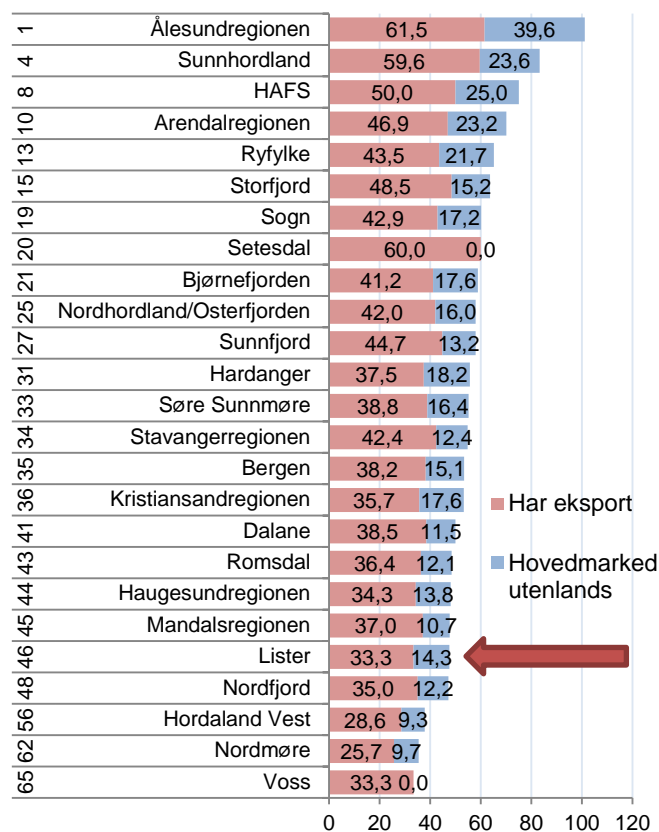
7.3.2 Internasjonalisering regioner

Andelen av bedrifter som har eksport varierer ganske sterkt mellom regionene.

I figur 59 ser vi hvordan andelen eksportbedrifter varierer i regionene på Vestlandet og Agder.

Ålesundregionen har den høyeste andelen eksportbedrifter av de bedriftene som har deltatt i innovasjonsundersøkelsen. Hele 61,5 prosent av bedriftene i Ålesundregionen oppgir å ha kunder i utlandet, mens 39,6 prosent oppgir å ha sitt hovedmarked utenlands.

I Lister hadde 33,3 prosent av bedriftene som har deltatt i undersøkelsen oppgitt at de eksporterer varer til utlandet, mens 14,3 prosent av bedriftene har sitt hovedmarked utenlands. Rangeringen er nummer 46, noe under middels av de 80 regionene som er med i undersøkelsen.

Figur 59: Andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen som har eksport og som har sitt hovedmarked utenlands.

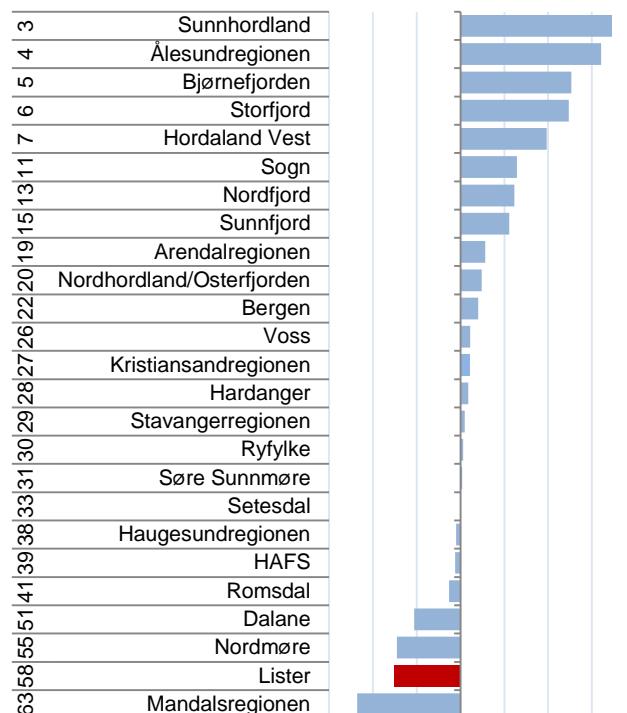
7.3.3 Eksportklima regioner

Når vi måler eksportklima, eller eksporttilbøyeligheten, korrigerer vi for forskjeller i størrelse og bransje. Da blir rangeringen noe annerledes. Halden har høyest eksporttilbøyelighet av alle regionene i landet, men mange regioner på Vestlandet har høy eksporttilbøyelighet.

Vi har illustrert resultatene i figuren til høyre.

Tallverdiene er ganske vanskelige å tolke intuitivt, men viser om bedriftene har en positiv eller negativ overhyppighet av eksport, gitt bransje og størrelse.

I denne analysen faller Lister på rangeringen, fra 46 i figuren over, til nummer 58 i figuren til høyre. Etter at vi justerer for struktur og størrelse, er ikke næringslivet i Lister spesielt tilbøyelige til å eksportere varer eller tjenester til utlandet.

Figur 60: Eksporttilbøyelighet korrigeret for størrelse og bransje.

7.4 Innovasjonssamarbeid

Innovasjonsundersøkelsen har også detaljerte spørsmål om innovasjonssamarbeid. Det spørres om hvilke typer institusjoner som bedriftene har samarbeid med, og hvor disse samarbeidspartnerne er lokalisert geografisk.

Det første vi undersøker er hvor stor andel av bedriftene som har innovasjonssamarbeid, og hvor disse er lokalisert. Her viser vi bare resultater på fylkesnivå, fordi tallgrunnlaget blir for lite for regionene.

Tabell 18: Andel av enbedriftsforetak som oppgir samarbeid, fordelt etter samarbeidspartnerens lokalisering.

Fylke	Regionalt	Norge	Norden	Europa	USA	Kina/India	Andre land	Har samarbeid	SUM utland	N
Sør-Trøndelag	8,7	6,8	3,2	4,2	2,3	0,6	1,9	17,7	12,2	311
Møre og Romsdal	13,7	21,9	4,3	7,3	2,1	1,2	1,8	16,1	16,7	329
Oppland	16,5	15,9	4,4	6,0	5,5	0,5	0,5	15,9	17,0	182
Troms	7,5	9,5	4,1	5,4	2,7	0,7	0,0	15,0	12,9	147
Sogn og Fjordane	24,2	18,5	4,8	6,5	0,8	0,0	0,0	12,1	12,1	124
Akershus	9,9	7,1	5,0	5,8	3,4	3,4	3,2	11,9	21,0	496
Nord-Trøndelag	18,6	12,4	3,1	9,3	3,9	2,3	3,1	11,6	21,7	129
Hedmark	10,1	11,3	4,4	2,5	0,6	0,0	0,6	11,3	8,2	159
Telemark	11,3	18,1	9,6	9,6	1,1	1,7	2,3	11,3	24,3	177
Vest-Agder	13,8	15,5	7,2	8,3	3,3	1,1	2,2	11,0	22,1	181
Rogaland	9,3	10,6	5,0	6,1	3,5	0,9	1,7	11,0	17,3	538
Aust-Agder	14,7	14,7	6,2	10,1	1,6	2,3	3,1	10,9	23,3	129
Hordaland	5,0	6,6	1,9	3,7	1,4	0,6	0,4	10,3	8,1	484
Oslo	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,5	0,7	10,0	3,6	990
Nordland	16,3	10,5	1,0	4,8	1,4	1,0	2,4	9,6	10,5	209
Buskerud	9,2	15,8	7,0	9,5	1,1	0,0	0,7	8,8	18,3	284
Vestfold	8,7	7,9	6,7	9,5	3,2	2,8	4,3	8,7	26,5	253
Østfold	7,7	5,4	5,8	5,0	0,4	1,2	1,2	8,1	13,5	260
Finnmark	6,8	6,8	0,0	1,4	0,0	0,0	1,4	5,5	2,7	73

Fylkene er sortert etter hvor stor andel av bedriftene som har samarbeid. Det er Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal som har høyest andel av bedrifter som har innovasjonssamarbeid. Det kan også være interessant å se hvor mange som har innovasjonssamarbeid med utenlandske partnere. Her er det Vestfold som skårer høyest, fulgt av Telemark og Aust-Agder. Sogn og Fjordane har klart høyest andel som har innovasjonssamarbeid regionalt, mens Oslo har klart lavest andel av regionale partnere. En skulle kanskje tro at bedrifter i Oslo ville hatt mange flere potensielle partnere å samarbeide med enn S&F, så dette er kanskje noe overraskende.

Bedriftene i Vest-Agder har en omtrent middels andel av bedrifter som har innovasjonssamarbeid med andre. Bedriftene i Vest-Agder har forholdsvis høy andel av bedrifter som har samarbeid med en utenlandsk partner. Det er også slik at de bedriftene i Vest-Agder som har innovasjonssamarbeid ofte har flere typer innovasjonspartnere i de ulike geografiske områdene. Det kan vi se ved at Vest-Agder har ganske høy andel med innovasjonssamarbeid innenfor hver gruppe, selv om ikke andelen som har samarbeid er mer enn middels. Fylkene er rangert etter hvor stor andel som oppgir å ha innovasjonssamarbeid, men de kan ha flere ulike typer samarbeidspartnere innenfor hvert geografiske område. Mer om typer partnere på neste side.

7.4.1 Type innovasjonspartnere

Det er også interessant å se hvilke typer innovasjonspartnere som bedriftene samarbeider med. I spørreundersøkelsen spørres det om hvorvidt partnere er kunde, leverandør, konkurrent, universitet, FoU-institusjon eller forskningsinstitutt.

Tabell 19: Andel som har innovasjonssamarbeid med ulike typer partnere.

Fylke	Har samarbeid	Eget konsern	Forskningsinstitutt	Konkurrenter	Konsulenter	Kunder	Lab/FoU-foretak	Leverandører	Universiteter
Østfold	8,1	3,1	3,1	0,8	2,3	5,8	3,5	5,4	2,7
Akershus	11,9	4,8	4,2	4,2	4,4	7,1	2,8	6,3	4,0
Oslo	10,0	0,7	0,5	0,7	0,7	0,7	0,6	0,7	0,6
Hedmark	11,3	1,9	3,1	2,5	2,5	7,5	2,5	6,3	3,1
Oppland	15,9	7,7	4,4	3,3	6,6	7,7	6,0	8,8	4,9
Buskerud	8,8	5,3	4,9	2,5	4,2	8,8	4,9	8,1	4,6
Vestfold	8,7	8,3	4,0	2,0	4,3	7,1	5,1	9,5	2,8
Telemark	11,3	7,9	7,3	1,1	5,1	10,7	5,1	9,0	7,3
Aust-Agder	10,9	4,7	3,9	7,0	4,7	11,6	3,9	13,2	3,9
Vest-Agder	11,0	7,2	5,5	2,2	4,4	6,6	8,3	9,4	7,7
Rogaland	11,0	4,5	3,3	4,1	4,1	7,2	3,5	6,7	3,7
Hordaland	10,3	2,1	2,3	1,4	2,7	3,1	2,7	3,5	1,9
Sogn og Fjordane	12,1	7,3	4,8	4,0	9,7	10,5	2,4	11,3	4,8
Møre og Romsdal	16,1	7,0	5,5	3,3	4,9	10,6	4,6	10,9	5,5
Sør-Trøndelag	17,7	2,6	3,5	2,9	2,9	6,1	2,3	3,9	3,5
Nord-Trøndelag	11,6	2,3	5,4	2,3	5,4	11,6	3,9	13,2	8,5
Nordland	9,6	3,8	2,9	3,3	1,9	10,5	1,9	7,2	5,7
Troms	15,0	1,4	2,0	2,7	4,1	7,5	2,7	5,4	4,1
Finnmark	5,5	2,7	2,7	0,0	2,7	4,1	1,4	2,7	0,0
<i>Norge</i>	<i>11,4</i>	<i>3,9</i>	<i>3,3</i>	<i>2,5</i>	<i>3,4</i>	<i>6,3</i>	<i>3,1</i>	<i>6,1</i>	<i>3,5</i>

Det er kunder som det er flest som har innovasjonssamarbeid med. 6,3 prosent av utvalget har samarbeid med kundene sine. Dernest er det leverandører som har nest høyest hyppighet, med 6,1 prosent. Universiteter, konsulenter, forskningsinstitutter og FoU-foretak har henholdsvis mellom 3 og 4 prosent av utvalget innovasjonssamarbeid med. Konkurrenter har lavest hyppighet for innovasjonssamarbeid, kanskje ikke så overraskende. Det er likevel 2,5 prosent av bedriftene som har innovasjonssamarbeid med konkurrenter. Samarbeid innen eget konsern er også en kategori.

Det er ganske stor variasjon mellom fylkene når det gjelder hvem bedriftene samarbeider med. Bedriftene i Vest-Agder har mye innovasjonssamarbeid med forskningsinstitutt, lab/FoU-foretak og universiteter.

8. Utdanning

Det er stor interesse for utdanningsnivået, både generelt i befolkningen og i næringslivet. Et høyt utdanningsnivå regnes ofte som en kvalitet i seg selv, samtidig som mange antar at et høyt utdanningsnivå også er vekstfremmende for næringslivet. I regionale utviklingsstrategier, både blant fylkeskommuner og primærkommuner, er det ofte selvstendige målsettinger om å oppnå økt utdanningsnivå. Derfor har vi tatt med dette temaet i denne rapporten. Telemarksforskning har fått tilgang til data fra SSB om utdanningsnivå for alle sysselsatte fordelt på arbeids- og bokommune, og etter sektor og næring. Vi vil først presentere noen data om utdanningsnivå i befolkning. Deretter konsentrerer vi oss om utdanningsnivået i næringslivet.

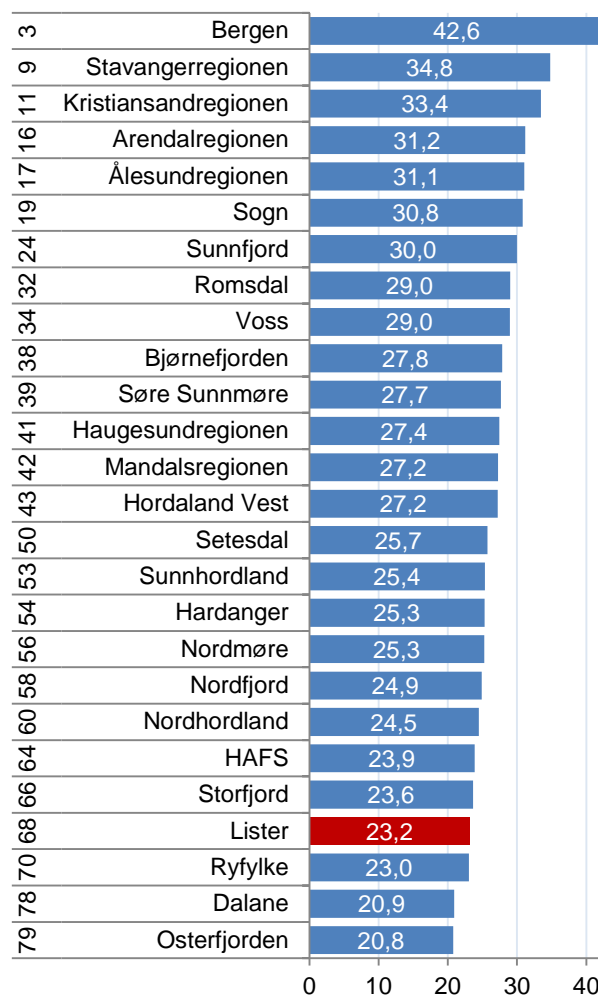
8.1 Utdanning i befolkning

Utdanningsnivået i befolkningen varierer ganske mye mellom regionene. Oslo har klart høyest utdanningsnivå i sin befolkning. 50,9 prosent av den sysselsatte befolkningen i Oslo har høyere utdanning, dvs. minst tre år på universitet eller høyskole.

Blant regionene på Vestlandet og i Agder er det Bergen som har det høyeste utdanningsnivået i befolkningen. 42,6 prosent av de som bor i Bergen og er sysselsatt har høyere utdanning.

Av den sysselsatte befolkningen i Lister, hadde 23,2 prosent høyere utdanning i 2012. Dette rangerer Lister som nummer 68 blant landets 83 regioner.

Det kan være verd å merke seg at utdanningsnivået fordeler seg ganske jevnt blant mange regioner. Det er f.eks. tre andre regioner på Vestlandet og i Agder som har et utdanningsnivå i sin befolkning som er omtrent på samme nivå som Lister.

Figur 61: Andel av den sysselsatte befolkningen i Agder og på Vestlandet med høyere utdanning i 2012.

8.1.1 Utdanningsnivå i arbeidsliv og befolkning

På forrige side så vi hvordan utdanningsnivået varierte i den sysselsatte befolkningen. Når vi beregner andelen med høy utdanning etter arbeidssted i stedet for etter bosted, får vi et litt annerledes resultat. Bergen har fremdeles den høyeste andelen med høyere utdanning, men nå er nivået 40,8 prosent. Det er to prosentpoeng lavere enn da vi målte etter bosted. Det betyr at andelen med høyere utdanning blant de som arbeider i Bergen er lavere enn andelen av de som har arbeid og bor i Bergen.

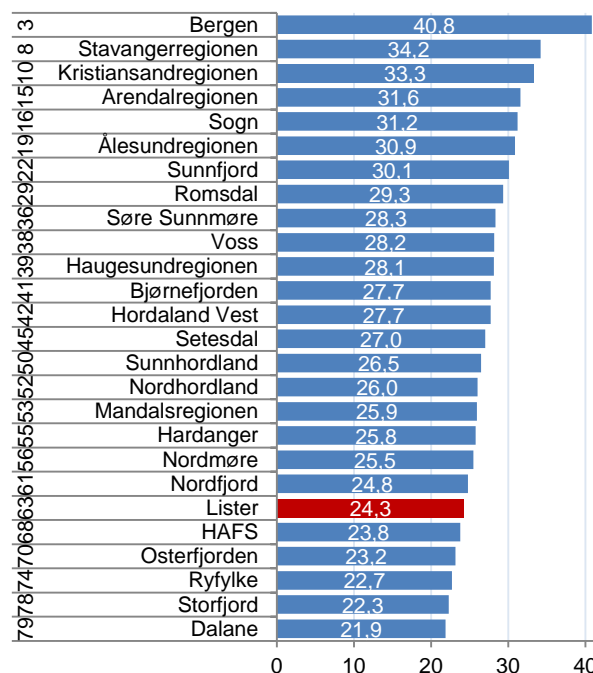
I 2012 hadde 24,3 prosent av de som jobbet i Lister høyere utdanning. Andelen er høyere enn andelen sysselsatte som bor i Lister. Rangeringen er også litt høyere.

8.1.2 Utdanningsnivå blant pendlere

Det kan være interessant å se på utdanningsnivået til de som pendler ut og inn av kommunene, og differansen mellom disse. Noen kommuner har mye høyere utdanningsnivå for de som pendler ut enn de som pendler inn. Det kan naturligvis komme av at kommunen ligger inntil en annen kommune med et svært kompetanseintensivt arbeidsliv som f.eks. Kristiansand. Kanskje er kommuner med høyt utdanningsnivå blant utpendlere attraktive som bosted for høyt utdannede? Det er et interessant spørsmål, men det er imidlertid første gangen vi har beregnet disse tallene, så vi skal være litt forsiktige med tolkningen foreløpig.

I Lyngdal har 29 prosent av de som pendler ut av kommunen høyere utdanning, mens bare 26 prosent av de som pendler inn har høyere utdanning. Kanskje er Lyngdal et mer populært bosted for de med høyere utdanning enn det er arbeidssted for de med høyere utdanning?

For de øvrige kommunene i Lister er andelen høyt utdannede større blant de som pendler inn enn de som pendler ut. Sånn sett kan disse kommunene fremstå som mer populære som arbeidssted blant de høyt utdannede enn som bosted blant de høyt utdannede. Farsund, Hægebostad og Kvinesdal har en betydelig større andel høyt utdannede blant de som pendler inn enn de som pendler ut.

Figur 62: Andel sysselsatte med høyere etter arbeidssted i 2012.

Tabell 20: Andel med høyere utdanning hos pendlere i kommunene i Agder i 2012.

Rang	Navn	Samme kommune	Pendler ut	Pendler inn	Differanse
9	Mandal	27,8	37,0	24,4	12,6
12	Risør	26,9	33,6	22,2	11,4
18	Lillesand	26,2	41,8	31,3	10,5
33	Søgne	23,6	35,0	26,5	8,6
63	Kristiansand	37,9	36,6	30,8	5,8
102	Åseral	18,7	21,5	18,3	3,2
106	Lyngdal	21,3	29,0	26,0	3,0
109	Bykle	30,2	36,5	33,9	2,7
113	Grimstad	30,2	39,5	37,0	2,4
157	Vegårshei	22,6	29,1	29,4	-0,3
172	Flekkefjord	25,9	28,2	29,4	-1,2
177	Arendal	32,8	33,8	35,1	-1,3
188	Evje og Hornnes	21,1	26,7	28,5	-1,8
205	Åmli	22,4	28,2	30,7	-2,5
207	Sirdal	23,6	22,5	25,1	-2,6
235	Audnedal	22,1	25,4	29,7	-4,2
243	Tvedestrand	26,3	28,7	33,3	-4,6
253	Songdalen	19,7	22,0	27,1	-5,1
272	Birkenes	21,4	25,7	31,8	-6,1
303	Bygland	30,7	28,8	37,0	-8,2
364	Lindesnes	18,5	25,6	39,1	-13,5
365	Farsund	22,8	23,5	37,1	-13,5
369	Froland	20,7	20,7	34,6	-14,0
377	Hægebostad	21,2	19,6	35,0	-15,5
378	Gjerstad	16,2	18,1	33,7	-15,5
384	Valle	25,8	21,0	37,0	-16,1
398	Kvinesdal	18,3	19,4	37,7	-18,3
400	Vennesla	19,1	20,0	38,5	-18,5
409	Marnardal	18,9	20,2	40,8	-20,6
417	Iveland	17,2	16,4	38,9	-22,5

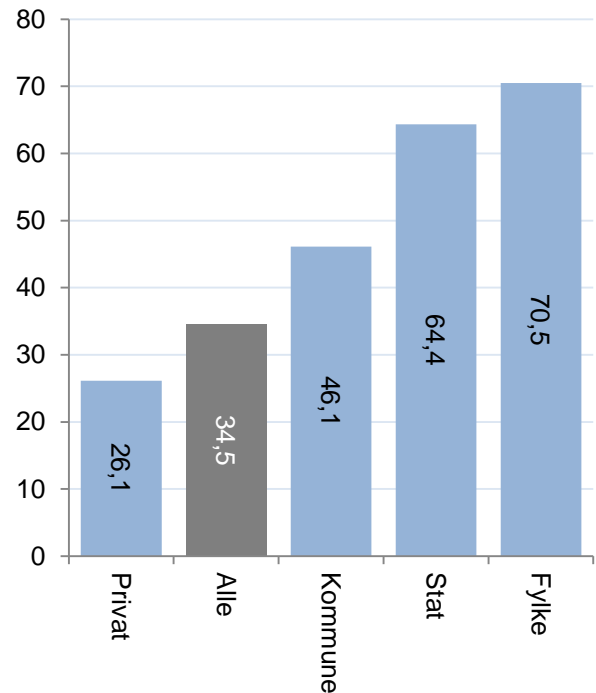
8.1.3 Utdanningsnivå sektorer

Det er stor forskjell på utdanningsnivået i de ulike sektorene. Fylke og stat har mye høyere andel med høyere utdanning enn de andre sektorene. Over 70 prosent av de som arbeider i fylkeskommunene har høyere utdanning, mens 64,4 prosent av de statsansatte har minst 3-årig utdanning.

Blant kommuneansatte er også utdanningsnivået høyere enn gjennomsnittet. Her har 46,1 prosent av arbeidstakerne høyere utdanning.

Næringslivet har mye lavere andel utdannede enn i offentlig sektor. 26,1 prosent av de som jobber i næringslivet har høyere utdanning.

Sektorsammensetningen har naturligvis stor betydning for den regionale variasjonen i utdanningsnivået. Steder hvor en stor andel av sysselsettingen er i offentlig sektor vil naturlig få et høyere utdanningsnivå i arbeidslivet, og sannsynligvis også i befolkningen.

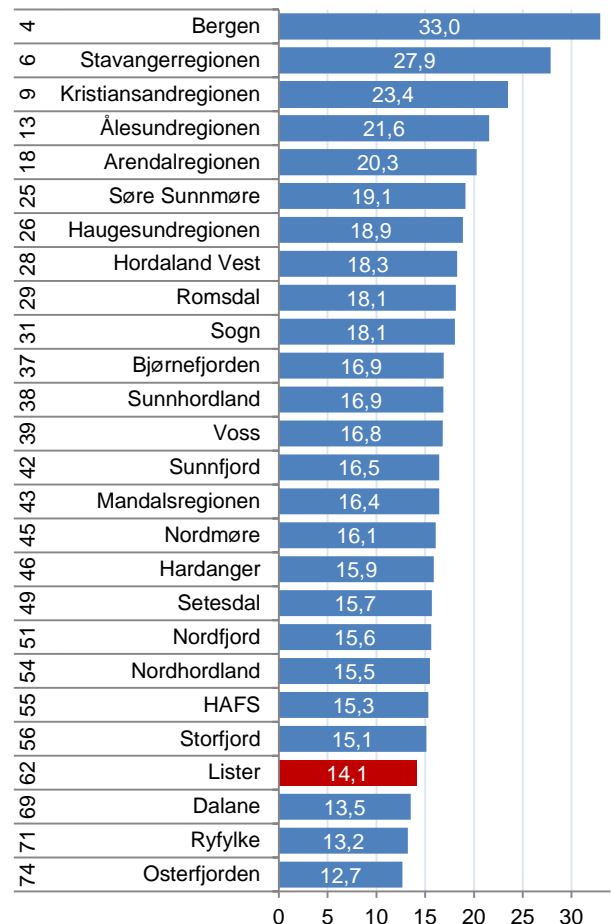
Figur 63: Andel med høyere utdanning etter sektor, 2012.

8.1.4 Utdanningsnivå næringslivet

I resten av kapittelet skal vi se spesielt på utdanningsnivået i næringslivet. Variasjonen i utdanningsnivå i næringslivet er vist i figur 64.

Bergen har klart høyest utdanningsnivå i sitt næringsliv av regionene på Vestlandet og i Agder. 33,0 prosent av de som arbeider i næringslivet i Bergen har høyere utdanning. De største byene drar opp andelen for landet svært mye, slik at det bare noen få kommuner og regioner som har en høyere andel enn gjennomsnittet for Norge.

I 2012 hadde 14,1 prosent av de som jobbet i næringslivet i Lister høyere utdanning. Denne andelen plasserer Lister nummer 62 blant landets 83 regioner.

Figur 64: Andel med høyere utdanning i næringslivet, etter arbeidssted i 2012.

8.1.5 Utdanningsnivå over tid

Hvordan har utdanningsnivået i næringslivet i regionene variert over tid? I tabellen under ser vi hvordan utdanningsnivået i regionene på Vestlandet og Agder har utviklet seg siden 2000.

Tabell 21: Andel med høyere utdanning i næringslivet i regionene, etter arbeidssted.

Rang 2012	Region	2000	2005	2010	2011	2012	Rang 2000	Forbedring rang
4	Bergen	24,3	27,3	30,1	30,3	33,0	4	0
6	Stavangerregionen	19,7	22,6	24,0	24,0	27,9	6	0
9	Kristiansandregionen	15,3	18,0	21,0	21,4	23,4	12	3
13	Ålesundregionen	13,9	16,1	18,6	18,8	21,6	20	7
18	Arendalregionen	14,2	16,0	18,0	18,3	20,3	16	-2
25	Søre Sunnmøre	11,2	13,7	16,6	17,1	19,1	37	12
26	Haugesundregionen	12,0	14,1	16,3	16,5	18,9	32	6
28	Hordaland Vest	10,3	12,4	16,1	16,0	18,3	49	21
29	Romsdal	11,6	13,2	15,8	15,8	18,1	35	6
31	Sogn	12,3	13,5	16,2	16,3	18,1	29	-2
37	Bjørnefjorden	10,6	11,9	13,9	14,1	16,9	44	7
38	Sunnhordland	10,3	12,6	14,3	14,8	16,9	47	9
39	Voss	12,7	14,3	15,7	15,7	16,8	26	-13
42	Sunnfjord	12,2	13,5	14,9	14,9	16,5	30	-12
43	Mandalsregionen	10,6	13,6	14,6	14,7	16,4	43	0
45	Nordmøre	10,0	12,1	14,1	14,5	16,1	52	7
46	Hardanger	11,2	13,0	13,1	12,9	15,9	36	-10
49	Setesdal	8,1	9,9	12,6	13,0	15,7	68	19
51	Nordfjord	10,0	12,0	12,8	13,0	15,6	51	0
54	Nordhordland	9,3	11,7	12,8	13,1	15,5	57	3
55	HAFS	8,0	9,3	11,0	12,2	15,3	72	17
56	Storfjord	9,8	10,8	12,4	12,7	15,1	54	-2
62	Lister	9,3	11,1	12,6	12,6	14,1	56	-6
69	Dalane	7,6	9,4	11,4	11,5	13,5	74	5
71	Ryfylke	8,3	10,3	11,0	10,7	13,2	65	-6
74	Osterfjorden	7,4	9,3	9,9	10,6	12,7	77	3

Byregionene Bergen, Stavangerregionen, Kristiansandregionen og Ålesundregionen har høyest utdanningsnivå av regionene på Vestlandet og Agder.

Mens andelen høyt utdannede i næringslivet i Lister var på 9,3 prosent i 2000, har denne andelen økt til 14,1 prosent i 2012. Til tross for en ganske sterk økning, har de fleste andre regioner hatt en kraftigere økning. Rangeringen til Lister har falt fra 56. plass i 2000 til 62. plass i 2012.

Tolkningen av at en region har blitt høyere rangert er tvetydig. Dersom det har vært en vekst i antall kompetansearbeidsplasser er det naturligvis bra, men dersom utviklingen skyldes at mange lavkompetansearbeidsplasser har forsvunnet er det mindre positivt.

8.1.6 Utdanningsnivå i kommuner

Vi kan også se på utdanningsnivået i næringslivet i kommunene i Vest-Agder.

Tabell 22: Andel med høyere utdanning i næringslivet i regionene, etter arbeidssted.

Rang 2012	Navn	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Rang 2000	Forbedring rang
15	Kristiansand	17,3	17,4	18,1	18,4	19,4	20,2	21,2	21,3	21,9	23,0	23,3	23,8	26,2	26	11
80	Lindesnes	11,6	13,0	15,8	16,7	17,5	17,6	18,6	16,7	16,3	17,0	16,8	16,7	19,0	111	31
111	Mandal	11,9	12,4	13,2	14,0	13,6	14,2	14,7	14,5	15,6	16,3	16,0	15,8	17,5	103	-8
147	Hægebostad	7,6	10,0	10,5	10,7	9,5	10,1	12,6	13,4	13,5	15,1	15,7	14,1	16,2	286	139
165	Songdalen	7,3	7,4	7,8	7,6	9,9	10,9	11,4	10,9	11,3	12,0	13,2	13,9	15,6	299	134
174	Farsund	11,1	11,1	10,9	11,5	11,4	11,4	12,0	11,6	11,7	13,8	13,7	13,7	15,5	128	-46
183	Sirdal	9,5	9,7	9,6	10,4	10,8	12,3	13,0	12,5	14,1	13,7	14,2	13,7	15,2	191	8
197	Vennesla	9,3	9,6	9,7	9,7	10,2	10,8	11,1	11,7	11,7	12,5	12,6	13,8	14,8	210	13
221	Lyngdal	8,8	9,5	10,2	10,4	10,8	10,7	11,6	11,6	12,0	12,4	12,5	12,6	14,2	235	14
228	Flekkefjord	9,7	10,6	10,7	10,4	11,0	12,0	10,9	10,8	11,7	12,7	12,4	12,8	14,1	176	-52
259	Søgne	9,5	9,7	10,6	10,2	10,7	10,9	11,3	11,3	11,5	12,4	12,9	12,5	13,3	190	-69
357	Marnardal	7,7	7,9	7,7	8,8	10,1	9,6	9,3	8,9	7,6	10,5	9,6	12,2	10,6	284	-73
372	Audnedal	4,8	5,7	5,0	4,7	4,5	5,6	6,1	6,1	7,9	7,6	7,6	7,4	10,4	388	16
381	Kvinesdal	6,2	6,9	6,9	7,5	8,8	9,1	8,9	7,8	8,7	9,2	9,3	9,1	10,1	353	-28
413	Åseral	3,6	4,1	5,2	5,9	4,8	5,0	6,3	4,5	6,0	6,1	6,7	6,2	8,1	417	4

Hægebostad har det høyeste nivået på høyt utdannede i næringslivet blant kommunene i Lister. I 2012 hadde 16,2 prosent av arbeidstakerne i næringslivet i kommunen høyere utdanning. Dette er en kraftig oppgang fra 2000, da andelen høyt utdannede i næringslivet var på 7,6 prosent. Rangeringen i 2012 var nummer 147 av 428 kommuner. Hægebostad har klatret høyt opp på lista siden 2000.

Farsund og Sirdal har også over middels høyt utdanningsnivå i sitt næringsliv. Begge kommunene hadde en utdanningsandel på om lag 15 prosent i 2012. Sirdal har klatret oppover på lista siden 2000, mens Farsund har falt på rangeringen.

I Kvinesdal hadde 10,1 prosent av arbeidstakerne i næringslivet høyere utdanning i 2012. Rangeringen er ganske lav. Selv om utdanningsnivået i næringslivet har økt siden 2000, har rangeringen blitt dårligere.

8.2 Hvorfor varierer utdanningsnivået?

Det er stor forskjell på utdanningsnivået mellom de ulike bransjene. Vi kan derfor gjøre en bransjustering på samme måte som vi har gjort tidligere i denne rapporten, og få fram om regionene har mer eller mindre høyt utdanningsnivå gitt den bransjestrukturen de har. Resultatene er vist i tabellen til høyre. I tabellen har vi først vist normalisert andel med høy utdanning, der vi har sett på differansen mellom andel med høy utdanning i næringslivet i regionen og den tilsvarende andelen på landsbasis. Dernest har vi regnet ut hvor mye av dette avviket som kan forklares av bransjestrukturen, og til slutt en bransjustert utdanningsandel.

Da ser vi at det bare er noen få regioner som har en bransjestruktur som tilsier at utdanningsnivået i næringslivet skal ligge høyere enn gjennomsnittet for Norge. Det er bare Bergen og Stavangerregionen som har en bransjestruktur som tilsier at utdanningsnivået skal være høyere enn landet.

Når vi justerer for bransjestrukturen, ser vi at rangeringen med hensyn til utdanningsnivå blir litt annerledes enn når vi bare ser på andelen uten å ta hensyn til bransjestrukturen.

Andelen høyt utdannede i næringslivet i Lister var 12,2 prosentpoeng lavere enn landsgjennomsnittet i 2012. Omtrent halvparten av dette kan tilskrives bransjestrukturen. Men etter å ha korrigert for dette, er ikke utdanningsnivået spesielt høyt. Det bransjusterte utdanningsnivået i Lister er rangert som nummer 71 blant landets 83 regioner.

Tabell 23: Normalisert andel med høyere utdanning i næringslivet, bransjeeffekten, og bransjustert andel med høyere utdanning.

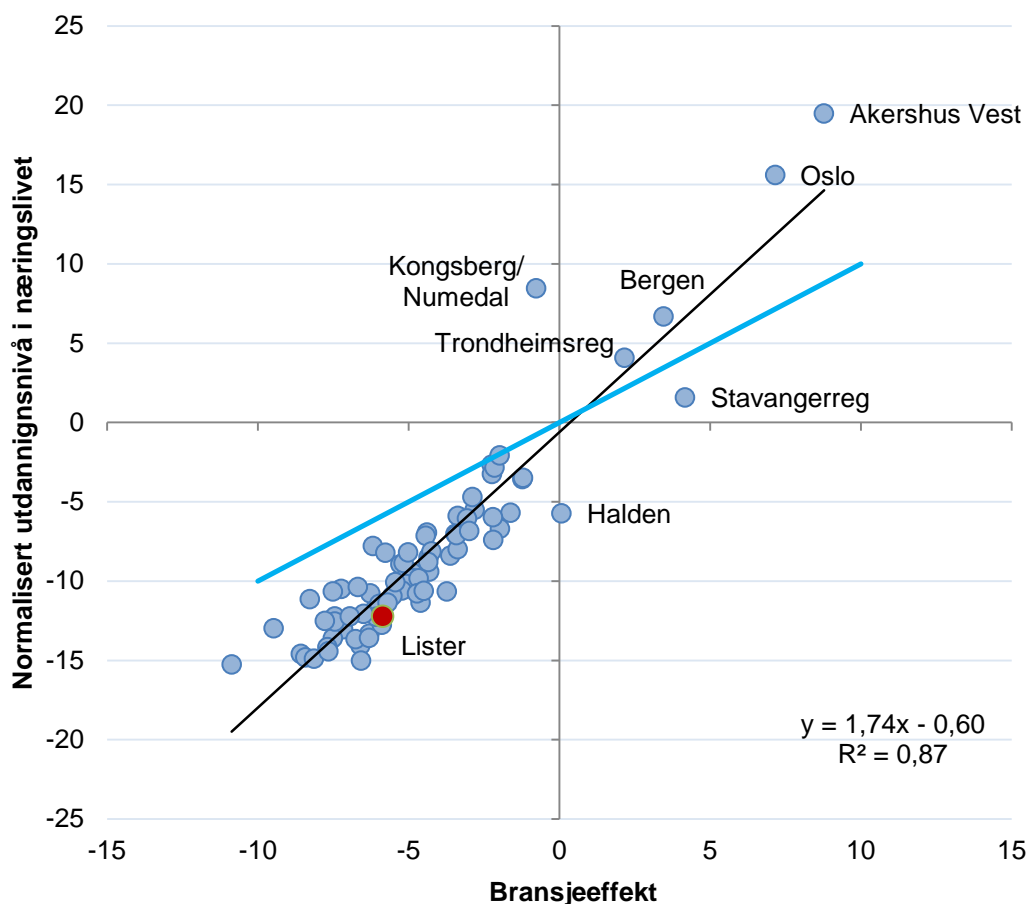
Rang	Region	Normalisert andel	Bransjeeffekt	Bransjustert
4	Bergen	6,7	3,5	3,2
8	Kristiansandregionen	-2,8	-2,2	-0,7
11	Ålesundregionen	-4,7	-2,9	-1,8
14	Sogn	-8,2	-5,8	-2,4
17	Stavangerregionen	1,6	4,2	-2,6
19	Søre Sunnmøre	-7,1	-4,4	-2,7
20	Storfjord	-11,1	-8,3	-2,9
22	Nordfjord	-10,7	-7,5	-3,1
30	Hardanger	-10,4	-6,7	-3,7
31	Arendalregionen	-6,0	-2,2	-3,8
33	Romsdal	-8,1	-4,2	-3,9
36	Bjørnefjorden	-9,4	-5,0	-4,3
40	Voss	-9,5	-4,9	-4,6
41	Hordaland Vest	-8,0	-3,4	-4,6
48	Mandalsregionen	-9,8	-4,9	-5,0
50	Sunnhordland	-9,4	-4,3	-5,1
51	Nordmøre	-10,2	-5,1	-5,1
53	Sunnfjord	-9,8	-4,7	-5,2
54	Haugesundregionen	-7,4	-2,2	-5,2
56	Setesdal	-10,6	-5,2	-5,4
57	HAFS	-10,9	-5,5	-5,4
64	Ryfylke	-13,0	-7,2	-5,9
66	Nordhordland	-10,8	-4,7	-6,1
67	Osterfjorden	-13,6	-7,5	-6,1
71	Lister	-12,2	-5,9	-6,3
77	Dalane	-12,8	-5,9	-6,9

Når en betrakter tabellen, vil den oppmerksomme leser oppdage at de som har høy utdanningsandel i næringslivet også ser ut til å få høy bransjustert andel. Bergen er for eksempel høyest på begge målene, mens de med lavest utdanningsnivå også har lavest utdanningsnivå etter bransjustering. Storfjord, Nordfjord og Hardanger er regioner som ikke faller helt inn i dette mønsteret ettersom de kom vesentlig bedre ut etter bransjustering, men tendensen er likevel ganske klar.

Det betyr at bransjestrukturen ikke helt ut forklarer hvorfor noen regioner har et høyere utdanningsnivå i næringslivet, men at det også må være andre forhold som påvirker utdanningsnivået.

Det skal vi se litt mer på, på neste side.

I figuren under har vi satt inn alle regionene etter utdanningsnivå og bransjeeffekten.

Figur 65: Utdanningsnivå, normalisert, og bransjeeffekten på utdanningnivå i norske regioner i 2012.

Av denne figuren kan en lese seg til flere forhold. For det første er det bare seks av 83 regioner med en andel av næringslivets ansatte med høy utdanning som er over andelen på landsbasis. Det er de største byregionene, Akershus Vest og Kongsberg/Numedal. Det er dermed hele 77 regioner som har lavere utdanningsnivå i sitt næringsliv enn gjennomsnittet for Norge.

For det andre er det bare seks regioner som har en bransjestruktur som tilsier en høyere utdanningsandel. Halden er en av disse, mens Kongsberg/Numedal ikke har en slik bransjestruktur.

Når vi legger inn en regresjonslinje (den sorte streken), ser vi at korrelasjonen mellom bransjeeffekten og utdanningsandelen er svært høy, hele 0,87. Bransjestrukturen forklarer dermed svært mye av variasjonene, tilsynelatende. Problemet er at bransjestrukturen overforklarer forskjellene. Regresjonsformelen, som vi kan lese av diagrammet, er

$$y (\text{Utdanningsandel}) = 1,74 * x (\text{Bransjeeffekt}) - 0,60.$$

Betaværdien, som er tallet 1,74, burde ligge nært verdien 1. Da skulle regresjonslinjen vært som den blå streken i diagrammet. Når vi regner ut bransjustert utdanningsandel er det avstanden til den blå streken som gir svaret.

Når vi går inn og ser på utdanningsnivået i regioner som Oslo og Akershus Vest, ser vi at de har mye høyere utdanningsnivå enn landet i alle bransjer. Så hvis en region har en bransjestruktur med en stor andel i kompetanseintensive bransjer, så blir også utdanningsnivået i lite kompetanseintensive bransjer også høyere.

ⁱ Alle tall om arbeidsplasser og sysselsetting er fra registerbasert sysselsettingsstatistikk fra SSB.

ⁱⁱ Vi bruker begrepet *vekstimpuls* om arbeidsplassvekst, når vi måler veksten i arbeidsplasser i en bransje, eller sektor i prosent av samlet sysselsetting i et område. Dette til forskjell fra prosentvis vekst i antall arbeidsplasser i den samme bransjen fra et tidspunkt til et annet. Da vil bransjer med høy prosentvis egenvekst, men som utgjør en liten andel av samlet sysselsetting, komme ut med lav vekstimpuls. Dette gjør at vi slipper å forklare at sektorer og bransjer som har høy prosentvis egenvekst egentlig ikke betyr så mye for utviklingen.

ⁱⁱⁱ Progressivt gjennomsnitt er et gjennomsnitt for de siste ti årene, der de siste årene gis størst vekt, siste år teller 10, nest siste 9, osv. Dette er en metode som vi bruker for å rangere utviklingen mellom ulike geografiske områder for en rekke indikatorer, fordi vi da ikke bare måler utviklingen i tiårsperioden, men også får med om trenden er positiv eller negativ.

^{iv} Les mer om *local share effect* og *shift share analysis* på denne Wikipedia-artikkelen (23.04.2014): http://en.wikipedia.org/wiki/Shift-share_analysis

^v Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.

^{vi} Rent teknisk måler vi innovasjonsklima gjennom en binær logistisk regresjonsanalyse der avhengig variabel er om bedriften har innovasjon (0/1) og uavhengige variabler er størrelse (lineær av antall ansatte), bransje (dummyvariable for hver 2-siffer NACE-bransje) og dummyvariable for regioner. Betakoeffisienten for regionvariabelen vil da være et uttrykk for om regionen har høy eller lav tilbøyelighet for å ha innovasjon. Denne regresjonsanalysen er kjørt for alle de 11 innovasjonstypene, og deretter veid på samme måte som vi veier for frekvenser.

^{vii} Eksportklima måles gjennom en binær logistisk regresjonsanalyse er avhengig variabel er om bedriften har eksport (0/1) og uavhengige variable er størrelse (lineær av antall ansatte), bransje (dummyvariable for hver 2-siffer NACE-bransje) og dummyvariable for regioner. Betakoeffisienten for regionvariabelen vil da være et uttrykk for om regionen har høy eller lav tilbøyelighet for å ha eksport.